

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE
NADİR NADİ GAZETECİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: DR. LEYLA KIRKPINAR

HAZIRLAYAN: FİLİZ GÜLSEVİN

2008-2009/ BAHAR

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Demokrat Parti Dönemi’nde Nadir Nadi Gazeteciliği” adlı çalışmamın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih.../.../.....

Filiz Gülsevin

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göreAnabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Filiz Gülsevin'in "Demokrat Parti Dönemi'nde Nadir Nadi Gazeteciliği" konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat.....'da tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonradakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek, tezin olduğuna oy..... ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının :
Soyadı : GÜLSEVİN
Adı : Filiz
Tezin Türkçe Adı : Demokrat Parti Dönemi'nde Nadir Nadi Gazeteciliği
Tezin Yabancı Dilde Adı : Journalism of Nadir Nadi In The Date Of Democrat Party
Tezin Yapıldığı :
Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitüsü : Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Yılı : 2009
Tezin Türü :
Yüksek Lisans Doktora Tıpta Uzm. Sanatta Yeterlilik
Referans Sayısı :
Tez Danışmanlarının :
Ünvanı : Dr.
Adı : Leyla
Soyadı : KIRKPINAR

Türkçe Anahtar Kelimeler

1. Demokrat Parti
2. Nadir Nadi
3. Cumhuriyet Gazetesi
4. Basın
5. Demokrasi

İngilizce Anahtar Kelimeler

1. Party Of Democrat
2. Nadir Nadi
3. Cumhuriyet Gazette
4. Press
5. Democracy

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 150

TEZİN KONUSU (KONULAR) : Demokrat Parti Dönemi'nde Nadir Nadi Gazeteciliği, Türkiye'de çok partili hayata geçiş, Demokrat Parti dönemi i ve dış olayları, Demokrat Parti'nin basın politikaları, Cumhuriyet Gazetesi'nin tarihçesi, Yunus Nadi'nin ve Nadir Nadi'nin hayatı, Nadir Nadi'nin gazetecilik hayatı, Nadir Nadi'nin kitapları, Nadir Nadi'nin kişilik özellikleri, Nadir Nadi'nin eğitim, Ataturkuluk ve demokrasiye ilişkin fikirleri hakkında bilgi vermektedir.

1. Tezimden fotokopi yapılmasına izin veriyorum
2. Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bolumden fotokopi alınabilir
3. Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası

Tarih: .. / .. / 2008

ÖNSÖZ

Türkiye’de siyasi tarih açısından çok önemli bir dönem olan demokrasiye geçiş süreci ve Demokrat Parti’nin iktidarı ile geçen 1950-1960 dönemi çok farklı yönleri ile pek çok kez konu olarak işlenmiştir. Her bir çalışma bu dönemleri farklı bir konu başlığı, farklı kavramları, farklı olayları ya da farklı kişileri ile ele almıştır. Bu çalışma ise bu önemli dönemi Nadir Nadi’nin gazeteciliği ekseninde ele almaya çalışarak Nadir Nadi’nin Demokrat Parti Dönemi’ndeki gazeteciliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ana konusu olan Nadir Nadi’nin gazeteciliği çerçevesi dönemin basın politikalarına, önemli olaylarına ve kavramlarına ışık tutulmaya çalışılmıştır. Ayrıca yazarımızın hayatı ve ömrünü geçirdiği Cumhuriyet Gazetesi’nin geçmişi de ele alınmıştır.

Bu çalışma için dönemi ele alan siyasi tarih kitaplarından, basın tarihi ile ilgili kaynaklardan, dönemin gazetelerinden Zafer, Ulus, Vatan’dan, Nadir Nadi’nin yazdığı 7 kitaptan, kanun kitaplarından, akademik makalelerden ve Cumhuriyet Gazetesi’nin 1950 ile 1960 arasında yayınlanan sayılarından kaynakça olarak faydalanılmıştır. En sık başvurulan kaynakça Cumhuriyet Gazetesi ve Nadir Nadi yazıları olmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde emeği geçen kişilere teşekkürü bir borç bilirim. Bu bağlamda verdikleri enerji ve fikirleri nedeniyle, paylaştıkları deneyimleri ve düşünce dünyaları nedeniyle yolumu fazlası ile aydınlatan tez danışmanım Leyla Kırkpınar’a, Enstitü Müdürümüz Kemal Arı’ya, Ergün Aybars’a, Kenan Kırkpınar’a, Türkan Başyigit’e ve Ahmet Mehmetefendioğlu’na şükranlarımı, saygılarımı ve sevgilerimi sunuyorum. Ayrıca yoğun bir şekilde arşiv taraması yaptığım süreçte yordüğüm Ahmet Priştina Kent Arşivi Müzesi çalışanlarına, danışmak istediğim her türlü konuda bana bilgi veren Enstitü Sekreterimiz Hülya Öz Yeşilçimen’e ve öğrenci işlerimizdeki Semra Aytakin’e, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme, kütüphanesini açan Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi’ne, dostluğunu, bilgisini, sohbetini esirgemeyen yüksek lisans sınıf arkadaşlarıma, yazıcı ve bilgisayar desteği için Samet Türel’e ve sonsuz sevgisi ile güç veren Hüseyin Önlem Ersöz’e sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunmak isterim.

Filiz Gülsevin-Haziran 2009-İzmir

ÖZET

Demokrat Parti Dönemi, Türk siyasi tarihi açısından önemlidir. Türkiye'ye 1945 tarihinde çok partili rejim gelmiştir. 1950'de yapılan seçim ise bu rejimin hayata geçmesidir. 1950 seçimlerinde çok partili hayatın bir ürünü olarak iktidar değişikliği olmuş ve Demokrat Parti seçimlerden büyük bir zafer ile çıkmıştır.

Türkiye bu önemli sınavdan geçerken pek çok değişim yaşamıştır. Daha özgürlükçü bir ortama kavuşmuştur. Ekonomi politikaları, eğitim politikaları değişmiştir. Dış politika değişmiştir. Siyaset yapma biçimleri, özel teşebbüslerde yönetim şekilleri, devlet anlayışı değişmiştir. Basın da değişim yaşayan kurumlar arasındadır. Baskı teknikleri, sayfa düzenlemeleri, içerik serbestliği açısından değişimler yaşamıştır.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinde basının önemi büyüktür. Her iki taraf açısından karşılıklı bir güven ve iyi niyet söz konusudur. Demokrat Parti'nin birçok vaadi arasında daha özgür bir basın için gerekli düzenlemeleri yapmak da bulunmuştur. Parti, iktidara geldikten sonra da bir süre basın için bu olumlu tavırlarını sürdürmüş, hemen daha özgürlükçü bir basın kanunu çıkartmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nin Türk basın tarihindeki, Türk siyasal tarihindeki önemi büyüktür. Demokrat Parti döneminde de etkili olmuş bir gazetedir. Bu Gazete'nin başyazarı Nadir Nadi, ise dönem açısından çok önemli gazetecidir. Bu dönemde milletvekilliği de yapan Nadi, Demokrat Parti'yi destekleyen çok sayıda yazı yazmıştır. Ancak Nadi Demokrat Parti'yi özgürlük ve demokrasi kavramı adına desteklemiştir. Kişisel bir çıkarı, yakınlığı asla olmamıştır. Nadi, bu dönemde gerçek ne ise onu yazmaya çalışmıştır. Demokrat Parti de gerçeği de kurulduğu ilk yıllarda ve ilk iktidar günlerinde Türkiye adına olumlu bir gelişme idi. DP'nin ekonomi, özgürlük, demokrasi gibi alanlara ilişkin vaatleri vardı. Nadi de dönemin ilk yıllarında bu yüzden DP'yi destekledi.

Nadir Nadi, birikimi, yetiştiği ortamın önemi, aldığı etimin kalitesi ve yönettiği gazetesi ile bu dönemde çok önemli bir isimdir. Yazdıkları ile gündeme yön vermiştir. Demokrat Parti'nin yanlış uygulamalarını eleştirmekten hiç korkmamıştır. DP'yi hatalı gördüğü her konuda uyarmıştır. En çok laiklik konusunda DP'yi uyarmıştır.

Nadi, 1940'lerde faşist olmakla suçlanmıştır. 1950'lerde ise milletvekili de olduğu için DP yanlısı olmakla itham edilmiştir. 1960'dan sonra da komünizme ilgi duyduğu yönünde yorumlar yapılmıştır. Bu tezin amacı da Nadi'nin Türkiye ve demokrasi açısından çok önemli bir dönemde Nadir Nadi gibi önemli bir ismin gazeteciliğini ortaya koymaktır. Ancak bu tez kapsamında yapılan araştırma ile bu düşüncelerin yanlış olduğu görülmüştür. Nadir Nadi, tek bir konuda taraf ya da sempatican olmuştur: Kemalizm...

Nadir Nadi, bulunduğu döneme göre herkesten farklı düşünmüştür. Bu yüzden böyle ithamlar altında kalmıştır. Nadir Nadi'nin yazıları incelendiğinde O'nun muhalif tavrı hemen ortaya çıkmaktadır. Ancak söz konusu Atatürk ve Atatürk devrimlerine bağlılık ise bu tavrından asla ödün vermemiştir. Zaman zaman Atatürk'ün önemini, devrimleri anlatan kaleme almış, kimi zaman da olayları Kemalizm açısından değerlendirmiştir. Bu konuda sık sık uyarıda bulunmuştur.

Nadir Nadi'nin gazeteciliğini 1950 ile 1960 arası dönemde inceleyen bu çalışma, Nadi'nin gazeteciliği hakkında şu tanımlamalara ulaşmıştır: Sade, felsefi, tarihsel derinlikte, siyaset ağırlıklı, anlamca yoğun, sorgulayıcı, eleştirel, cesur ve Atatürk devrimlerine çok bağlı...

Bu çalışma ayrıca dönemin önemli olaylarını, dönemin basın rejimini, dönemin diğer gazetecilerini ve Cumhuriyet Gazetesi'nin dönem içindeki genel tavrını ortaya koymuştur. Bu sayede Nadir Nadi'nin gazetecilik ve vekillik yaptığı bu dönem hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır. Bu bilgiler çerçevesinde Nadir Nadi'nin gazeteciliğini bir zemine oturtmak istemiştir.

ABSTRACT

Term of The Demokrat Party (DP) is important for The Turkish political history point of view, . The multi-party life regime has come to Türkiye (Turkey) in 1945. This regime has come into our lives with elections in 1950 where The Demokrat Party had a great victory.

Türkiye experienced many social and cultural changes while this exam were passing. Not only the economical and educational lives have changed, but also The Turkish foreign policy has changed. The way we do politics, both private and public sector management rules and state management approach have changed. Besides the press / media and its features have changed. Some of them are printing techniques, page layouts and their freedom of contents. While these changes were living, in this term, media ownership had become more and more commercial later.

The press played a big role on The DP coming to power. The DP received overwhelming support support from the press. Because it promised to libertarian things for the press and had a great relationship with journalists.

The Cumhuriyet Journal is important for the Turkish press and political histories. So that it was effective in the DP term also. Nadir Nadi, who was the editorial writer in Cumhuriyet Journal, was a very important journalist. He was also one of the members of the parliament in that term. He wrote many articles to support demokrat Party for the freedom and democracy concepts. He didn't gain any personal benefits. He tried to write only the facts. He thought that DP and its term were positive events as Turkey's political and cultural lives.

Nadi accused of being fascist in the Forties. He accused DP's advocate because of DP member of parliament in the Fifties . After 1960, there were comments about that he was interested in communism. The purpose of this thesis point out journalism of Nadir Nadi, who was important personality in very important term for Turkey and democracy. However in this thesis research was occurred that these ideas are wrong. Nadir Nadi was advocate in only one subject : Kemalism

Nadir Nadi didn't thought like everybody in his term because he was exposed to these accusations. When Nadir Nadi's articles is examined, his adversary attitude is emerging. However never make a concession about Atatürk and his revolutions. He sometimes wrote articles about importance of Atatürk and revolutions and he sometimes evaluated events in terms of Kemalism. He frequently gave warnings this subject. This study determined these definitions about Nadi's journalism which examine Nadir Nadi's journalism for between 1950 and 1960: Pure, philosophical, having historical depth, weighted politics, having many meanings, inquisitorial, critical, brave and dedicated to Atatürk's revolutions....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DP'NİN İKTİDARA GELİŞ SÜRECİNDE NADİR NADİ

A- GAZETECİLİĞE BAŞLAMASI.....	3
B- NAZİ TARAFTARLIĞI TARTIŞMASI.....	4
C- DP'NİN İKTİDARA GELMESİNDE NADİR NADİ'NİN VERDİĞİ DESTEK	10

İKİNCİ BÖLÜM

DP İKTİDARI DÖNEMİNDE NADİR NADİ

A-1950 SEÇİMLERİ VE DEMOKRAT PARTİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ	16
B- DP İCRAATLARI HAKKINDA DÜŞÜNCELERİ	21
1-Basın Politikası Hakkındaki Düşünceleri	21
a- Basın Özgürlüğü Sorunu.....	21
b- Basında Ekonomik Sorunlar	30
c- Resmi İlanlar, Kağıt ve Tekzip Sorunu	31
d- İspat Hakkının Kaldırılması.....	34
2- 1954 Seçimleri Sonrası Değişen Politika Hakkında Düşünceleri	35
3- Yabancı Sermaye ve Liberal Ekonomi Hakkında Fikirleri.....	40
4- Türkiye'nin Kore'ye Asker Göndermesi Hakkındaki Fikirleri.....	42
5- Türkiye'nin NATO' ya Girişi Hakkındaki Fikirleri.....	45
6- CHP ve Halkevleri Mallarının Hazine'ye Devri Hakkındaki Fikirleri	46
7- Kıbrıs Meselesi ve Londra Görüşmeleri Hakkındaki Fikirleri.....	47
8- Nadir Nadi'nin 6-7 Eylül Olayları Hakkındaki Düşünceleri.....	49

C- 1957 SEÇİMLERİYLE DP'NİN DÜŞÜŞE GEÇTİĞİ DÖNEMDE DÜŞÜNCELERİ	51
1- Vatan Cephesi'nin Kurulması.....	52
2- Radyo Gazetesi'nde Nadir Nadi Hakkında Okunan Metin.....	52
3- Muhalif Seslere ve CHP'ye Karşı Alınan Tedbirler.....	53
4- Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması ve 27 Mayıs Darbesi.....	56
D- NADİR NADİ'NİN MENDERES HAKKINDAKİ FİKİRLERİ	61
E- NADİR NADİ'YE GÖRE DÖNEMİN EN ÖNEMLİ KAVRAMLARI.....	63
1- Laiklik ve Atatürkçülük'e İlişkin Düşünceleri.....	63
2- Eğitim Sistemine İlişkin Düşünceleri.....	76
3- Demokrasiye İlişkin Düşünceleri	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NADİR NADİ'NİN CUMHURİYET GAZETESİ İLE GEÇEN HAYATI

A- HAYATI.....	81
1- Kısa Özgeçmişi.....	81
2- Kişilik Özellikleri	89
3- Edebi Kişiliği ve Dil Özellikleri	93
4- Kitapları	95
B- CUMHURİYET GAZETESİ.....	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ BASIN POLİTİKALARI

A- BASININ DP'Yİ İKTİDARA TAŞIYAN DESTEĞİ.....	107
B- BASIN KANUNLARI.....	109
C- DÖNEMİN DİĞER GAZETELERİ	119
SONUÇ.....	124
KAYNAKÇA.....	126
SÜRELİ YAYINLAR	129
EKLER.....	130

KISALTMALAR

Adı geçen eser: a.g.e

Adı geçen gazete: a.d.g

Demokrat Parti: DP

Cumhuriyet Halk Partisi: CHP

Uluslar Arası Basın Enstitüsü: IPI

GİRİŞ

Demokrat Parti dönemi, içine aldığı her olay, kavram ve kişisiyle siyasi tarih, ekonomik tarih, sosyolojik tarih ve iletişim tarihi açısından çok önemli bir dönemdir. Bu döneme Adnan Menderes ve Celal Bayar yöneten politik isimler olarak damgasını vurmuştur. İşte tıpkı bu isimler gibi Nadir Nadi de bu dönemde milletvekilliği yapan bir gazeteci olarak 1950-1960 arasında ve sonrasında basın tarihindeki tarihteki önemli yerini almıştır.

Nadir Nadi, gazetecilik yapısı ve prensipleri gereği herhangi bir kişiye, bir kuruma, bir partiye tutum alacak şekilde şahsi bir bağ kurmamıştır. Dolayısı ile Nadi, Demokrat Parti Döneminde tamamen Partiyi ya da yöneticilerini destekleyen ya da eleştiren bir tavır almıştır diyemeyiz. Çünkü O'nun aldığı tavır kavramsaldır ve memleket yararına gördüğü fikirden, olaydan, karardan yanadır. Bu yüzden kendisi de sık sık “dönemin realitelerinden” söz ederek neyden yana olduğunu ya da olmadığını açıklamıştır. Nadi, dünyada ve Türkiye’de esen demokrasi rüzgarlarına, Türkiye’nin yararına gördüğü “demokrasi ve özgürlük” kavramlarına olan inancı nedeniyle ayak uydurmuş ve bu anlamda Demokrat Parti’yi ilk dönemlerinde desteklemiştir. Ancak tüm bu hassasiyetlerine rağmen, Nadir Nadi 1940’lı yıllarda Nazi ve faşist olmakla, 1950’li yıllarda liberal ya da iktidar yanlısı olmakla, 1960 ve 1970’li yıllarda ise komünist olmakla itham edilmiştir.

Nadi, memleketin içinde bulunduğu durumu yine memleket menfaatine en gerçek haliyle yazmaya çalışmıştır. Olumsuz giden genel bir şeyi yazarak, bunu tüm yönleri ile eleştirerek kamuoyunun önüne sermeye çalışmış, sadece gerçeği yazmakla kalmamış gerekli mercileri de uyarma yoluna gitmiştir. Hatta sorumluluk alabilmek ve köşe yazılarının yanı sıra Türkiye’nin ilerlemesi adına bir şeyler yapabilmek için siyasete girmiştir.

Nadi’ye göre gazetecilikte objektiflik pek mümkün olmayan bir kavramdır. Bir haberin objektif bir olarak yayınlanıp yayınlanmayacağına karar vermenin bile başlı başına bir sübjektiflik olduğunu, bu kararın, muhabirden muhabire, gazeteden gazeteye değişeceğini düşünür. Dolayısı ile bu dönem için Nadir Nadi’nin gazeteciliğini özetleyeceğimiz kavramların içine objektifliği almayacağızdır. O’nun gazeteciliği için

dürüst, yalın, derin, sorgulayıcı, eleştirel, çarpıcı, çözümcü, saptamacı kavramlarını kullanırken, taraf olduğu tek şeyin Atatürk ve Atatürk devrimleri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. En çok önem verdiği ve hakkında en çok yazı yazdığı konuları da şu şekilde sıralayabiliriz: Atatürkçülük, laiklik, demokrasi, düşünce özgürlüğü, eğitim, Demokrat Parti...

Nadir Nadi fikir hayatında zikzaklar olabileceğini kabul etmiş ancak hangi dönem olursa olsun vazgeçmediği ve vazgeçmeyeceği tek düşüncenin Atatürkçülük olduğunu belirtmiştir. Atatürk ilkelerine bağlılık konusunda hiçbir şüphesi yoktur. 1961 yılında tıpkı o dönemi ortaya koymak isteyen bizler gibi Nadi'nin kendisi de kendisi de DP döneminde nasıl bir gazetecilik yürüttüğünü sorgulamıştır. Bu sorgulamalar sonucunda farklı zamanlarda yazdığı yazılara daha sonra dönüp baktığında birbiriyle çelişen fikirlerin olabileceğini belirtmiştir. Ancak Atatürk ilkelerine bağlılık konusunda hiçbir zaman çelişkiye düşmemiş olduğunu kararlılıkla söylemiştir.

Nadir Nadi'nin bir kişi veya kurumla arasını iyi tutma ya da arasını kötü tutma gibi bir amacı yoktur. O'nun birçok yerde dile getirdiği üzere tek amacı dürüst bir şekilde yazmak, halkı aydınlatmaktır. Demokrat Parti ile arasını kişisel anlamda iyi tutması O'nun şahsına bir çıkar sağlamayacağından hiçbir köşe yazısı ile iktidara yaranmak gibi bir çabaya girmemiştir. Demokrat Parti'nin daha ilk icraatını eleştirerek de gerekirse muhalif tavrından ödün vermeyeceğini ispatlamıştır. Nadir Nadi hangi dönem olursa olsun hangi yönde gazetecilik yaptığını şu şekilde özetlemiştir:

“...Bir aile kuruluşunun ortağı bulunuyordum. Demek ki ağa sayılmazdım. Kimseden direktif almaksızın yazı yazıyor, ayrıca Atatürk ilkeleri doğrultusunda Cumhuriyet'in genel politikasını yönetiyordum.”

Bu çalışmamızda da Nadir Nadi'nin, uzun süren gazetecilik hayatının, Demokrat Parti döneminde geçen yıllarını ele aldık. Nadi'nin bu on yıllık süreçte hangi olaylar, kararlar karşısında nasıl tavır aldığını, köşe yazılarında nelere vurgu yaptığını ortaya koyduk. Döneme Nadir Nadi'nin penceresinden ışık tutmaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

DP’NİN İKTİDARA GELİŞ SÜRECİNDE NADİR NADİ

A- GAZETECİLİĞE BAŞLAMASI

Nadir Nadi, doğduğu andan itibaren gazetecilik mesleği ile iç içedir. Babası Yunus Nadi’nin çok aktif ve önemli bir gazeteci olması, hayatının her döneminde bir gazete mutlaka çıkarması, bu gazeteler ile aile yaşantısını iç içe yürütmesi nedeniyle Nadir Nadi çok küçük yaşlardan itibaren bu mesleğin içinde yer alma fırsatını bulmuştur. Yunus Nadi sürgün yıllarında ya da Milli Mücadele için Ankara’ya geçtiği zaman ve Milli Mücadele’den sonra İstanbul’a geri döndüğü dönemde gazete çıkarmaktan asla vazgeçmedi ve ailesinden de asla uzak olmadı. Dolayısı ile çocukları da bu sıkıntılı, zor, mücadele dolu günlerde, bir ülkenin yıkılışına ve yeni bir cumhuriyetin doğuşuna tanıklık ederek büyüdü. Yunus Nadi’nin çevresi çok geniştir. Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere çok sayıda önemli isimle arkadaştır. Nadir Nadi bu önemli insanlar arasında ve matbaa ortamında büyüdü. Dolayısı ile gazeteciliğe olan merakı çocukluğundan itibaren oluştu. Henüz dört yaşında iken koltuğunun altına sıkıştırdığı gazete ile koşarak “akşam havadisi tebecan diye bağırmaya” başladı. Bu kendi deyimi ile gazeteyi satma girişimleri idi.¹ Daha sonra ise ilkokul çağında iken bir kağıdı dörde katlayarak gazete oluşturdu. Ayırdığı bölümlere başyazı, röportaj yazıp koyması, elle resimler çizmesi Nadir Nadi’nin babasını taklit etmesinin yanı sıra gazeteciliğe attığı ilk adımları idi.

Nadir Nadi, Cumhuriyet Gazetesi’nin yayın hayatına girdiği tarih olan 7 Mayıs 1924 tarihinden itibaren küçük yazılarla, İstanbul’a gelen ünlü sanatçılarla yaptığı röportajlarla gazetecilik hayatına başladı. Ancak kendisi gazeteciliğe resmen başladığı yılı 1930 olarak belirtmektedir.² Çünkü bu tarihte okumak için Viyana’ya gittiğinde Yabancı Muhabirler Derneği’ne üye olarak yazıldı. Viyana’dan Gazete’ye sık sık yazılar yollamaya başladı. Basın yoluyla etkisini gösteren bir isim olacağını ise Kubilay

¹ Ali Sirmen: Nadir Nadi Cumhuriyet’i Anlatıyor, Cumhuriyet, 11 Mayıs 1981

² a.g.g

olayı sırasında göstermiş oldu. Kubilay olayı sonrası Viyana'dan olayı protesto eden yazılar yazdı ve gazetede yayınlanan bir mektubunda Kubilay için anıt yapılmasını önerdi. Bu öneri doğrultusunda gerekli merciler harekete geçti ve Kubilay için yapılan anıt 26 Ocak 1934 yılında açıldı.

Nadir Nadi 1935 yılında öğrenim hayatını bitirip İstanbul'a döndüğünde ise meslek olarak gazeteciliği seçti ve yarım asrı geçkin bir süre boyunca yürüteceği bu meslek ve Cumhuriyet Gazetesi serüveni başlamış oldu.

1935 yılında Cumhuriyet'te köşe yazarı oldu. İkinci Dünya Savaşı arifesinde, Avrupa gezisine çıkarak buradan haberler yolladı, köşe yazıları yazdı, Avrupa'daki durumu bildirdi. Bu gezide önce Varşova'ya gitti, Ardından Berlin, Paris ve Roma'ya gitti.³ Daha sonra 1940 yılında Falih Rıfkı Atay, Necmettin Sadak, Hüseyin Cahit Yalçın, Zekeriya Sertel, Muvaffak Menemencioğlu, Reşat Nuri Güntekin ile beraber yeniden Avrupa'ya gitti ve Paris'ten savaşa ilişkin haberler yazdı. Daha sonra yine savaş döneminde İngiltere'den gelen davet üzerine buraya gitti.

Nadir Nadi'nin ilk baş yazısı 1 Nisan 1936 yılında yayınlandı. Başyazarlığının 50. Yılı kutlanırken 1986 yılında bu baş yazı ilk günkü hali gibi tekrar basılmış ve gazete çalışanları tarafından 50. Yıl hediyesi olarak kendisine verilmiştir.⁴ 1945 yılında babası Yunus Nadi'nin ölümü üzerine Cumhuriyet Gazetesi'nin yönetimi ve başyazarlık Nadir Nadi'ye geçti. Ayrıca gazetenin çok uzun bir süre başyazarı oldu.

B- NAZİ TARAFTARLIĞI TARTIŞMASI

Basın tarihimizde Nadir Nadi'ye ilişkin tartışma konusu olan yazıları da bu Yunus Nadi'nin son dönemlerinde yazdı. Nadir Nadi hem bu yazıları yazdığı dönemde hem de yıllar sonra o dönemi inceleyen, tartışan çalışmalarda Nazi taraftarı olmakla itham edildi. Bu yazıları yazdığı dönemde basın çevresinden ve iktidardan hemen herkes Nadir Nadi'ye karşı cephe aldı. Yunus Nadi ve İsmet İnönü'nün arası bu yazılar nedeniyle bozuldu. İsmet İnönü'nün Gazeteyi, Yunus Nadi'yi çok sert dille uyardığı

³ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991

⁴ Hasan Cemal, Cumhuriyet'i Çok Sevmiştim, sf. 164, Doğan Yayıncılık, 2005

anlar yaşandı. Birçok köşe yazarı bu dönemde Nadir Nadi ile polemige girdi. Basında kalem kavgalarının sert olduğu bir dönem yaşandı. Nadir Nadi o dönemde eleştirilere verdiği cevaplarda da daha sonra kalem aldığı kitaplarda da Nazi taraftarlığını asla kabul etmedi. O dönemde savaş esnasında yazdığı bazı yazıların amacını aşmış olabileceğini kabul ederek bu konuda öz eleştirilerde bulundu ancak asla Nazi taraftarlığını kabul etmedi. Hem dönemin yazılarında hem daha sonra kendisini anlattığı kitaplarında Nazi olmadığını kararlılıkla savundu. O'nun Almanya'ya ilişkin yazıları bir devlet olarak Almanya gerçeğine dikkat çekiyordu. Yazılarına baktığımızda doğrudan ırkçılık, kafatasçılık gibi bir Nazi taraftarlığı görmüyoruz. O, her zaman Birinci Dünya Savaşı sonrası güçlenen, giderek büyüyen bir Almanya gerçeğine dikkat çekti. Bu devlet ile iş birliği içinde olmamızın ekonomik açıdan fayda sağlayacağını savundu. O'nun Almanya yanında yer almasının bir diğer nedeni de İngiltere, Fransa gibi sömürgeci, emperyalist devletlere karşı sınırsızca bağlanmamızdı. Bunu eleştirdiği için de Almanya'ya yakın durmamız gereken yazılar yazdı. 30 Temmuz 1940 tarihinde kendisine yapılan tüm eleştirilere cevap verir nitelikte bir yazı kaleme kaldı. Bu yazı, savunma ve ortamı yatıştırıcı nitelikte bir yazı idi. Ayrıca bu Almanya hakkındaki görüşlerini de toparlayan bir yazı oldu.

“ Dünya, realiteyi olduğu gibi görmeye mecburdur. Fransız ordusu, ortadan kalkalı 1,5 aya yaklaştığı halde bir çokları hala müspet vakıalar üzerinde durmaktansa istikbale dair tahminler ileri sürmeyi tercih ediyor görünüyorlar. “Nihai safha nasıl olacak?”, “İngiltere zapt edilebilir mi?” , “hava savaşını Almanlar kazanacaklar mı?” gibi yarına ait meseleler hakkında mütalaa yürütenler ekseriyeti teşkil ediyor.

Yarını düşünmek, yarını bulmaya çalışmak herkesin vazifesi olmakla beraber, bu işi başarabilmek için, her şeyden önce “bugün” üzerinde kafi derecede durmak şarttır. Unutmayalım ki, hayat biraz “dün” biraz “yarın” ise, hepsinden fazla “bugündür”

Bugün Avrupa'da bir Alman kudreti yaşıyor. Bu kudretin membaı, kemiyet ve keyfiyet itibarıyla Alman birliğinden gelir. Alman birliği ise, bir veya birkaç şahsın değil, tekamül eden bir fikrin, binaenaleyh tarihin eseridir.

Aynı dili konuşan, aynı kültüre ve aynı emellere malik 90 milyonluk bir kitle Avrupa'nın ortasında artık devlet teşkil ediyor. Bu bir realitedir ve bunu olduğu gibi kabul etmek lazımdır.

90 milyon insanın Avrupa için bir tehlike olacağını ileri sürerek Alman Birliğini parçalamaya uğraşmak, tarihi tersine yürütmek gayretine benzer. Alman Birliğini parçalamak için milliyet fikrini öldürmekten başka çare kalmamıştır. Bu fikir yaşadığı sürece hiçbir milleti, devamlı olarak parçalamak kabil olmayacaktır. Avrupa devletleri realiteyi olduğu gibi görmeli ve yollarını ona göre tayin etmelidir. Realite karşısında nikbin bulunmak da şarttır. Tarih, cemiyetlerin tekamül oluşu ise tekamül, daima iyiye doğru gidiş demektir.”⁵

Nadir Nadi bir taraf olduğunu için değil Almanya gerçeğini kabul ettiği için bu tür yazılar yazmıştır. Nazizm'e ideolojik olarak bir yakınlığı yoktur. Türkiye'nin de bu güçlü devletin yanında olması gerektiğini, bu gerçeği kabul etmesi gerektiğini savunmuştur. İlerleyen yıllarda ise Almanya'nın da emperyalist bir devlet olarak Türkiye ve Türkiye gibi az gelişmiş ülkeleri sömürdüğü gerçeğini dolayısı ile Almanya'dan da müttefik olmayacağı gerçeğini kabul ettiğini görüyoruz. Bu bağlamda Sömürüden kurtulmamız için de hammaddemizi işleyecek duruma gelen bir sanayiye sahip olmamız gerektiği fikrini savunmuştur.⁶

Bu dönemde diğer köşe yazarları Almanya karşında yer alıp Fransa ve İngiltere yanında yer aldıkları için de Nadir Nadi Alman taraftarı gibi algılanmış olabilir. Çünkü Nadir Nadi, o dönem Fransa ve İngiltere'nin çok zor durumda olduğunu ve bu iki devletin bir Almanya birliğinin kurulmasına karşı olduğunu düşünüyordu. Bunu açıkça dile getirdi bu yüzden de birçok yazara göre farklı bir ses oldu. Birçok yazarın İngiltere ve Fransa taraftarlığı yaptığı bir dönemde, Nadir Nadi'nin giderek Türkiye sınırlarına yanaşan Almanya lehine yazılar yazması haksız olarak eleştirilmiştir. Hükümet'in ve İsmet İnönü'nün de bu konuda Nadir Nadi ve Cumhuriyet'e cephe alması da dönemin diğer gazetelerini ve köşe yazarlarını cesaretlendiren bir unsur olmuştur. Nadir Nadi, Almanya karşında bir devletin yanında savaşa girmemizi doğru bulmadığı için de

⁵ 30 Temmuz 1940, Cumhuriyet

⁶ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991

Alman- Nazi-Hitler hayranı olarak algılanmıştır. Nadir Nadi, savaş döneminde yazdığı bu tür yazıların faşist bir rejim ile yönetilen Almanya'yı savunuyor olmasından dolayı daha sonraki yıllarda rahatsızlık duymuştur. Bunu da açık yüreklilikle belirtmekten çekinmemiştir. Bu tür yazılar O'nun Atatürk milliyetçisi çizgisini aştığı için kendini bu konuda eleştirmiştir. Nadir Nadi hayatının hiçbir döneminde Atatürkçülükten, devrimlerden vazgeçememiş; savunduğu tezleri Atatürkçülük çerçevesinden uzaklaştırmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı döneminde Nadir Nadi'nin Almanya'ya ilişkin yazıları Gazete'nin ve Nadi'nin faşist olduğu iddialarına neden olduğu gibi türlü dedikodulara neden olmuştur. Almanya'nın Yunus Nadi ve Nadir Nadi'ye para verdiği söylentisinin yanı sıra Nadir Nadi'nin Viyana'da okuduğu yıllarda Alman bir kıza aşık olduğu bu yüzden böyle yazılar yazdığı şeklinde özel hayata saygısızlık yapan iddialar da ortaya atıldı. Bu yazıların hepsini Yunus Nadi'nin yazdığını, bunu saklamak için Nadir Nadi imzası kullanıldığı iddia edildi. Nadir Nadi'nin Viyana'da okurken Nazizm'den etkilendiği yönündeki fikir ise çoğunlukla kabul gören düşünce idi.

Bu yazılar Yunus Nadi ile İsmet İnönü'nün de yıllarca süren ilişkisine son vermiştir. Yunus Nadi Nadir Nadi'ye ve Cumhuriyet Gazetesi'ne yapılan bu saldırı ve iftiralar karşısında durumu anlatmak için İsmet İnönü ile görüşmek ister. Bunun için İstanbul'dan Ankara'ya gider ve Ankara Garı'nda İsmet İnönü'yü karşılar. İsmet İnönü, kendisini karşılamaya gelen kalabalık içinde Yunus Nadi'ye "sen biraz dur" diye seslenir. Kalabalık dağılınca Yunus Nadi'ye döner ve çok sert bir şekilde "ticari maksatlar uğruna siyasi yazılar yazılmasına müsaade edemem" der. Yunus Nadi'nin böyle bir şey olmadığına dair savunmasını dinlemez.⁷

İsmet İnönü bu olayın gazetelere yansımaları da engellemek için uyarıda bulunmuş ve herhangi bir yazı çıkması durumunda gazeteyi kapatacaklarını söylemiştir. Nadir Nadi bu kısıtlama üzerine içine asla İnönü ya da benzer bir isim kullanmadan bir yazı kaleme almış, çok uzak bir yerden İnönü'ye cevap vermeye çalışmıştır. Yazdığı yazı ile amacına ulaşmış ancak Gazete yine de kapanmaktan kurtulamamıştır. Gazete 3 ay süre ile kapatılmış, bu süre içinde Cumhuriyet Gazetesi'nin muhabirlerine de İsmet İnönü tarafından ambargo uygulanmıştır. Gazete bu 3 ayı çok zor geçirdi.

⁷ Nadir Nadi, Perde Ararlığı'ndan, Çağdaş Yayınları, 1991

Nadir Nadi, kötü ulus, iyi ulu halk, kötü ülke gibi kavramları doğru bulmaz. Bir ülkeyi bu şekilde yermediği gibi övmez de. Nadi, coğrafi özellikler, ekonomik koşullar, gelenek ve görenekler nedeniyle ülkelerin ayrıldığını ancak bu ülkelerin insanlarının birbirlerini sevebileceğini düşünür. Ülkelerin yönetimlerinin değiştiğini ve kiminin kendi koşullarında iyi yönetime sahip olduğunu ancak genellikle ülkelerin kötü yönetildiğini düşünür. İyi toplumların, kötü niyetli bir lider tarafından yanlış yollara götürülebileceğini düşünür. Bu kadar geniş çerçeveli bir bakış açısına sahip bir yazarın Nazi hayranı olmakla suçlanması yazara yapılan büyük haksızlıktır. Nadi, zaten 1960 yılından sonraki dönem de komünist olmakla itham edilecektir.

Nadir Nadi'nin Alman taraftarı olduğu yönündeki tartışmalar bu şekilde gelişti. Nadir Nadi, köşe yazarlığının ilk dönemlerinde kalem kavgalarında tecrübe kazanmak zorunda kaldı. Nadir Nadi bu durumdan rahatsız olmuş olacak ki bir süre politika yazmaya ara verdi. Gazete 3 ay kapalı kalmasının ardından 9 Kasım 1940'da yeniden çıkmaya başladı. Bu zamandan sonra Nadir Nadi çok partili hayata geçiş sürecine kadar çok az politika yazdı. Zaten Nadir Nadi, politika yazmayı ve yapmayı sevmeyen bir kişi idi. Bunu bizzat kendisi yazdığı kitaplarda ve bazı yazılarında belirtmiştir. Nadir Nadi'ye göre, mesleğini seven bir gazeteci, hangi koşullar altında olursa olsun savaşmayı bir ödev bilmeli idi. Bir gazeteci toplumda yanlış gördüğü bir şeyi değiştirmekten vazgeçmemeliydi. Bu düşüncelerine rağmen Nadir Nadi 1940 Kasımından sonraki tavır değişikliğini de açıklamak zorunluluğu hissetmiştir. Bir süre neden politikadan uzak kaldığını şu şekilde ifade etmiştir: Politikadan pek zevk almıyordum. Belki yaşama imkanlarımın da sağladığı kolaylığa güvenerek bir süre politika yazılarımı azalttım. Meslek hayatımın başlangıcında yaptığım gibi daha ziyade deneme niteliğinde fıkralar yazıyordum.⁸ Nadir Nadi Almaya ile yazdıkları konusunda aylar sonra haklı çıkmış Almanya Türkiye ile dostluk paktı imzalamıştır. Nadir Nadi bu konuya ilişkin olan haklılığını bile yazma gereği duymamıştır. Bundan sonraki dönemde kendi deyimini “suya sabuna dokunmayan” yazılar yazmıştır.

Zaten Nadir Nadi kültürel birikimi yüksek, eğitimi son derece iyi entelektüel bir kişidir. Tarihten, müziğe çok çeşitli alanda derin bir bilgisi olduğu bu dönemde yazdığı

⁸ Nadir, Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991

yazılarda görüyoruz. Ayrıca politikadan söz ettiği köşe yazılarında da bir konuyu ele alış biçimiyle de O'nun tarihi ve sosyolojik konulardaki derinliğini bu konulara olan hakimiyetini görüyoruz. Ayrıca özellikle yazdığı denemelerde edebi yönü de ortaya çıkmaktadır. Nadir Nadi politika yazdığında da deneme yazdığında da kalemi güçlü, ifade yeteneği güçlü bir yazardır. Çok çeşitli konularda yazabilen ve okunması keyif veren bir yazardır. Ayrıca ders anlatır nitelikte yazdığı yazıları, döneminden çok sonrası için bile yararlı bilgiler içermektedir.

“Suya sabuna dokunmayan” yazılarından birkaç örnek alacak olursak O'nun tarihsel, sosyolojik derinliğini gösteren şu yazılarını burada aktarabiliriz.

“Gerçek Şair Odur ki!

On yedinci ve On sekizinci asra ait ikinci sınıf Fransız şairlerinden bahseden, bundan yüz sene evvel basılmış bir kitap elime geçti. Zamanında her biri büyük şöhretler kazanarak Fransız Akademisi'ne aza olan bu adamların eserlerinden kitapta parçalar var. Okuduğum o soğuk mısraların vaktiyle bir Molière'e, bir Racine'e nasıl rekabet ettiğini şimdi imkanı yok anlayamıyorum. Bundan yüz sene evvel, Fransız Münevverlerine ikinci sınıf şairlerimiz diye takdim edilen o isimleri şüphe yok ki bugün edebiyat doktoru bile hatırlayamaz. Zamanın her kıymeti ölçülendiren mutlak hakimiyetine dair ne güzel misal.

Fakat kitabı hazırlayan zat bir hata işlemiş. O manasız isimler arasına bir tanesini koymuş ki bizi, Mısır-ı kadimden kalma bir mumya sergisinde taze bir varlıkla karşılaşmış kadar şaşırtıyor. On sekizinci asrın ikinci sınıf şairleri serisine André Chenier'yi de sokuşturmuş. Şu İstanbul'da doğan ve Fransız ihtilali sırasında genç yaşta unutulmaz ateşi şiirler yazarak Fransız diline taze bir nefes getiren hepimizin bildiğimiz André Chenier! İdamından bir saat evvel son şiirini yazan ve giyotinin kanlı bıçağı altında can vermek üzere iken kalbini göstererek “fakat bunun daha söyleyecek sözü vardı” diyen ihtilalci André Chenier!

Kitaba bakarak: “Demek ki” diyorum, “ölümünden elli sene sonra Chenier ikinci sınıf şairlerden sayılıyordu!” Ve bu müşahededen şu kıymet hükmüne varıyorum: Hakiki şair odur ki, zamanında inkar edilir, ölümünü müteakıb kendisine lütfen bir yer

gösterilir ve ancak yaşayan eserinin kazandığı zafer sayesinde bir gün hakiki tahtına kavuşabilir.

Bu hüküm ferdin pek az, cemiyetin ise pek çok şey olduğunu bize ayrıca gösteriyor.”⁹

C- DP’NİN İKTİDARA GELMESİNDE NADİR NADİ’NİN VERDİĞİ DESTEK

Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatından sonra ise 1945 yılına kadar parti kurma girişiminde bulunulmamış, çok partili hayata geçiş denemelerinden ziyade İnönü’ye “Milli Şef” unvanının verilmesi ile demokrasinin tam tersi bir yönetim anlayışı Batı’nın da etkisi ile benimsenmiştir. O dönemde Almanya’da Hitler, İtalya’da Mussolini, Sovyet Rusya’da Stalin, İspanya’da Franko otoriter sistemleri ile çok güçlü devletlerdi. 26 Aralık 1938 tarihinde toplanan CHP kongresinde İsmet İnönü’ye “Değişmez Genel Başkan” ve “ Milli Şef” unvanlarının verilmesiyle Türkiye de benzer bir otoriter anlayışa büründü. Ülkenin hızlıca kalkınması için, yapılan devrimlerin kontrol altında tutulup bu devrimlerin sağlam bir şekilde oturması için Milli Şef gibi otoritenin bulunması günün şartları açısından da uygundu. Ülke refahı ve huzuru için istikrarı sağlama amacıyla bu hareket iyi niyetli olarak değerlendirilebilir. O dönem için mantıklı olan bu sistem zamanla baskı rejimine dönüşünce muhalif sesler çıkmaya başladı. Bu sesler ileride göreceğimiz üzere bu muhalif sesler örgütlendi ve bu örgütlenmeler halk tarafından desteklendi. Ayrıca dünyada da bu otoriter rejimlerin yerini İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra demokrasi almaya başlayınca Türkiye de bu süreçten etkilendi. Demokratikleşmenin ilk resmi belirtisi 1945 yılının Nisan ayındaki San Francisco Konferansı olmakla birlikte Türkiye’deki ilk belirtisi ise İsmet İnönü’nün konuşmalarında demokrasiden ve başka bir partinin olması gerektiğinden söz etmeye başlamasıdır. İsmet İnönü’nün 1 Kasım 1945 tarihinde Meclis Açılış konuşmasında da demokrasi adına ciddi adımlar atılacağına sinyallerini görmekteyiz. “ *Bizim tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Antidemokratik maddelerin iyileştirilmesinde; partiler teşkilinde, toplanma ve güvenlik haklarına karşı*

⁹ 2 Ocak 1941, Cumhuriyet

koyması ihtimali olan hükümler değiştirilmelidir. Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 seçimlerinde, milletin çoklukla vereceği oylar gelecek iktidarı tayin edecektir..Bir siyasi kurul içinde prensipte ve yürütmede arkadaşlarına taraftar olmayanların hizip şeklinde çalışmalarından fazla, bunların, kanaatleri ve programları ile açıktan durum almaları, siyasi hayatımızın gelişmesi için daha doğru yol, milletin menfaati ve siyasi olgunluğu için daha yapıcı bir tutumdur”¹⁰

İnönü, bu konuşmasında çok partili hayat için gerekli özgürlük ortamını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılacağı konusunda garanti verirken bir muhalefet partisi kurulması için adeta çağrıda bulunmuştur. İsmet İnönü demokrasi rüzgarlarını çok iyi hissedip ülkesinde bunun için gerekli düzenlemelere izin veren bir siyasetçi, bir cumhurbaşkanı olarak demokrasiyi istiyordu ancak onun istediği ya da planladığı büyük destek alacak ve iktidara gelecek bir parti değil muhalefette kalacak bir parti idi. Bu muhalefet de “kontrol edilebilir muhalefet” olmalı idi. ¹¹ Ayrıca CHP yaklaşan seçimler nedeniyle basının desteğini alabilmek adına da özgürlük, demokrasi gibi kavramlardan sık sık söz eder olmuştu. ¹²

İşte bu dönemde Demokrat Parti'nin kuruluş süreci ve İnönü'nün sözünü ettiği muhalif ses CHP bizzat CHP içinde oluşmaya başladı ve bu ses ilk kez 21 Mayıs 1945 bütçe görüşmeleri sırasında duyuldu. Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur, Emin Sazak hükümeti sert bir şekilde eleştirdiler. “Dörtlü Takrir” olarak anılacak bu önerge aynı zamanda da Demokrat Parti'nin temeli oldu. Bu önergeyi İzmir Milletvekili Celal Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Kars Milletvekili Fuat Köprülü imzaladı. Daha sonra başlayacak yeni yönetimde önemli yerlere gelecek bu isimlerin mesleklerine dikkat çeken Bernard Lewis, Türkiye'nin kaderine yön verecek ve Türk Siyasi hayatında çok önemli bir dönemi başlatacak zihniyetin hangi düşünce sistemlerinde olduğunu da vurgulamıştır. Celal Bayar'ın bankacı ve iktisatçı, Adnan Menderes'in hukukçu ve çiftçi, Refik Koraltan'ın

¹⁰ TC Resmi Gazete, Sayı 6147,2 Kasım 1945, sf. 9567

¹¹ Feroz AHMAD; Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi(1945–1947);Bilgi Yay. Ankara–1976;s.15

¹² BAŞYİĞİT, Türkan, “Türk Mizah dergiciliğinde Bir Örnek: Bizim Köylü” konulu makale, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları tarihi, Cilt V, Sayı 13, Yıl 2006/ Güz

hukukçu, Fuat Köprülü'nün de profesör belirterek aslında uzmanlık alanları itibari ile bu isimlerin hukuk, ekonomi gibi iki önemli alanda reformlarla gelebileceğine dikkat çekmektedir.¹³

Bu muhalif sesin örgütlenmesine ilişkin halen tartışılan bir nokta vardır ki o da şudur: Parti içinden çıkan bu teklifin, teklifi yapan kişilerin örgütlenip başka bir parti kurmasına zemin sağlaması açısından; CHP yönetimi tarafından özellikle reddedildiğini savıdır.¹⁴ Bu sav tartışılabilir ancak su götürmez bir gerçek vardır ki o da 7 Ocak 1946 tarihinde de Demokrat Parti'nin kurulmasıdır. Takriri veren bu dört isim aralarında toplanıp Celal Bayar'ı Genel Başkan seçtiler. Nadir Nadi'nin Parti'ye olan desteği de partinin programında söz ettiği konulara ilişkindir. Partililer, demokrasi ve liberalleşme adına vaatler içeren bu konuları parti tüzüğü olarak belirlediler. Zaten tüm seçim propagandalarını bu söylemlerle oluşturdular. Bu konuları başlı başına; insan hak ve özgürlükleri, devletçiliğin esasları çevresinde özel kuruluşların desteklenmesi, dernek kurma özgürlüğü, üniversite özerkliği, özel teşebbüse tam destek, tarım ağırlıklı ekonomi ve tarım politikalarında yenilik oluşturuordu. Bu program, Demokrat Parti'nin hangi söylemlerde, vaatlerde bulunduğu ve daha sonraki süreçte hangilerini ne kadar gerçekleştirdiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu söylemler sayesinde Türkiye'de basından üniversiteye, köylü kesimden şehirdeki zengin kesime pek çok farklı insanın desteğini almayı başarmıştır. Nadir Nadi de demokrasi adına bu partinin kuruluşunu destekleyenler arasında çok önemli bir isimdir. Bu ilgi ve destek ise CHP'de endişe ile karşılanmıştır.¹⁵ Zaten önceleri çok iyi olan DP- CHP ilişkisi yerini zamanla gerginliğe, kavgalara bırakmıştır.¹⁶

Nadir Nadi de Türkiye'nin çok partili hayata adım attığı bu günlerde yavaş yavaş Gazete'nin yönetimini de ele almaya başladı. Çünkü Yunus Nadi rahatsızlanmıştı. Yunus Nadi'nin 1945 yılında vefat etmesinin ardından yönetim tamamen Nadir Nadi'ye

¹³ LEWIS, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Arkadaş Yayınları, Ankara,2008

¹⁴ Kemal KARPAT, Türk Demokrasi Tarihi, İst-1967

¹⁵ FERSOY, Orhan Cemil, Bir Devre Adımı Veren Başbakan; Adnan Menderes, Hun Yayınları,1978

¹⁶ KIRKPINAR, Leyla, "DP ve Muhalefet Stratejisi" başlıklı Makale, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı 9-10, 2000,sf

geçti. Nadir Nadi'nin Cumhuriyet'in başına geçtiği dönem Türkiye için sancılı bir dönemdi. Tek Parti iktidarı bir yandan dünyadaki demokrasi rüzgarından etkilenerek Türkiye'ye demokrasi getirmek niyetinde iken diğer yandan yönetimi başka bir partiye vermeme telaşındaydı. Türkiye, çok partili hayata geçmiş ancak seçim sistemi değişmemişti. Nadir Nadi bu dönemde, demokrasiye geçişimizi desteklemiştir. Komünizme şiddetle karşı çıkmıştır. Seçim sistemimizin değişmesini savunmuştur. 1946 seçimlerinin açık oy, gizli sayımla yapılmasını da eleştirmiştir. Tüm bu eleştiri yazıları aynı zamanda DP'ye destek yazıları olmuştur. Bu seçimler sonrasında, Cumhuriyet, seçim sistemine ilişkin bir haber yaptığı gerekçesi ile ceza almış ve Nadi bu ceza sonucu yargılanmıştır. Mahkum olmuştur ancak Yargıtay kararı bozmuştur. Bu seçimlerden sonra Cumhuriyet hakkında çok dava açılmıştır. 1946-1950 arasında Cumhuriyet, iktidara ve muhalefete eşit uzaklıkta durmaya çalışmıştır. Taviz vermediği tek konu her dönem olduğu gibi Atatürk devrimleri olmuştur. Bu dönemde aldığı tavrı Nadir Nadi şöyle anlatıyor:

1946-1950 süresi boyunca bizim gazete mümkün merteye hem iktidarı hem de muhalefeti sağduyunun ışıklarından yararlandırmaya gayret ediyordu. Atatürk ilkeleri bir yana bırakılmamalı idi. Bu, yurdumuz adına önceden hesaplanması imkansız felaketlere yol açabilirdi. Türkiye'yi geri sürükleyici davranışlara elimizden geldiği oranda karşı durmaya çalışıyorduk. Bu yüzden iktidarı da muhalefeti de sinirlendirdiğimiz oluyordu. Muhalefet bütün gücü ile daha ziyade hukuk devleti koşullarının gerçekleştirilmesi uğruna çalıştığı devrim ilkeleri üzerinde verilen açık tavizlerden sorumlu tutulamayacağı için tenkitlerimizin ağırlık merkezi şüphesiz CHP icraatı teşkil ediyordu.¹⁷ Bu dönemde Gazete aleyhine çeşitli nedenlerden 9 dava açıldı. Nadir Nadi davalı olarak 40'ı aşkın bir sayıda hakim karşısına çıktı:

...Dört yılında içinde Cumhuriyet aleyhine çeşitli vesileler ile tam dokuz dava açıldı ve ben davalı sıfatı ile en azından kırk kere yargıç karşısında boy göstermek zorunda kalmıştım. Ortalama ayda bir, eski adliyenin bulunduğu postaneye gidiyor, kan ter içinde son kata tırmanıyordum. Kendimi avutmak için merdiven basamaklarını bir bir sayardım yukarı çıkarken. Ezberlemiştim basamakların sayısını. Ezberlemiştim

¹⁷ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991

*basamak sayısını. Doksan iki dedim mi nefes nefese bir oh çeker, Asliye Ceza Mahkemesi'nin önünde sıramı beklemeye başladım. Hepsi beraatla sonuçlanan bu davaların çoğu, gönderilen cevabı geç yayınlamak, Cumhurbaşkanı'na saygısızlıkta bulunmak, gerçeğe aykırı haberlere yer vermek gibi pestenkerani konularla ilgili idi.*¹⁸

1950 seçimlerine gidilen süreçte yeni seçim kanunu üzerinde de büyük tartışmalar yaşandı. 1949 Aralık ayında seçimlerin yargı güvencesine alınması yönünde karar çıktı.¹⁹ 16 Şubat 1950 tarihinde de DP'li ve CHP'li vekillerin oyları ile yeni seçim kanunu kabul edildi.²⁰ Seçim tarihi 14 Mayıs 1950 olarak belirlendi.

Seçim tarihinin de belirlenmesi ile partiler seçim çalışmalarına başladı. Türkiye, daha önce yaşamadığı bir seçim dönemine girdi. Hem partiler hem de halk bu seçimlerle fazlası ile ilgilendi. Türk milleti seçim propagandası, seçim gezileri, seçim vaatleri gibi kavramlarla yakından tanıştı. Bu dönemde siyasi konulara ilgi o kadar yüksekti ki sadece Elazığ'da milletvekilliği adaylığı için 600 kişi başvurdu.²¹ Demokrat Parti'nin Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan aday listesinin mesleki açıdan çeşitliliğinin çok olması da toplumun farklı kesimlerden kişilerin siyasete girme isteğinin yoğunluğunu ortaya serdi. Gazetenin yayınladığı bu liste şu şekilde idi: 88 avukat, 55 tüccar, 5 eczacı, 4 sanayici, 69 memur, 56 çitçi, 29 profesör-doçent-öğretmen, 52 doktor, 18 gazeteci, 37 milletvekili, 20 mühendis, 23 subay, 12 maliyeci-banker-iktisatçı, 12 eski milletvekili, 3 işçi, 1 müftü, 1 veteriner, 1 şair, 1 kimyager.²² Bu seçim döneminde Demokrat Parti'nin "yeter söz milletin" söylemi seçimin sonucu hakkında öngörü gibiydi. Katılma oranının % 80'i aştığı 1950 seçimleri Demokrat Parti'nin zaferi ile sonuçlandı. DP'nin Hakkari hariç tüm ülkede ve CHP'nin tüm illerde girdiği bu seçimlere yedi parti katıldı. MP, 22 ilde, MKP 3 ilde, Toprak Emlak Ve Serbest Teşebbüs Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Çiftçi Partisi sadece İstanbul'da seçimlere girdi.²³ Seçim sonunda DP % 53,35 oy oranı ile birinci parti oldu ve Meclis'e 408 vekil soktu. CHP ise % 39,9 oy alarak 69 vekil

¹⁸ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991, sf 322

¹⁹ Ulus Gazetesi, 7 Aralık 1949

²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Toplantı 4, C.24, sf.710

²¹ Cumhuriyet 6 Mart 1950

²² Cumhuriyet, 25 Nisan 1950

²³ M. Serhan YÜCEL, Demokrat Parti Kongreleri, Emek Matbaası, Ankara, 1997

çıkardı. ²⁴İsmet İnönü ise “hayatının vazifesini” yerine getireceğini söylediği şu sözlerine uyumlu olarak muhalefet partisi başkanı oldu: “*Kendimi Millet Meclisi’nde muhalefet Partisi Başkanı olarak gördüğüm gün hayatımın vazifesini yerine getirmiş olacağım.*”²⁵ Yeni Meclis, 22 Mayıs 1950 tarihinde toplandı. Meclis Başkanı olarak Refik Koraltan seçildi. Yeni Cumhurbaşkanı ise Celal Bayar oldu. Milli Şeflik’ ten demokrasiye uzanan bir sürecin baş kahramanı Cumhuriyet Halk Partisi ve İsmet İnönü yerini Demokrat Parti ve Celal Bayar’a bırakıyordu. Celal Bayar hükümeti oluşturma görevini Adnan Menderes’ e verdi. Yeni Başbakan da böylelikle Adnan Menderes oldu. Türkiye’de böylece yeni bir dönem başladı. Ancak Türkiye’nin demokrasi yolunda attığı bu büyük adım, Demokrat Parti’nin iktidarı boyunca yaptıkları ve iktidardan geldiği gibi gitmemesi yani darbe ile düşürülmesi itibarı ile sekteye uğradı.²⁶ Bu anlamda da Türkiye’ye demokrasinin geliş biçimi ile 10 yıl sonra gidiş biçimi arasındaki derin fark ülkemiz açısından farklı bir siyasal yapı meydana getirdi. Bu anlamda ülkemiz demokrasi adına hayal kırıklığına uğradı. Seçmeni 1950 seçimlerinde kitleler halinde seçime götüren vaatler gerçekleşmediği gibi ülke açısından bu vaatlerin aksini yaşandı.

²⁴ Kemal, KARPAT, Türkiye Demokrasi Tarihi, AFA Yayıncılık, 1996

²⁵ Sabahattin Özel, Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul, Derin Yayınları, 2006, s. 143.

²⁶ Leyla KIRKPINAR, *Demokrat Parti ve Muhalefet Stratejisi*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, sayı:9-10, İzmir, 2000

İKİNCİ BÖLÜM

DP İKTİDARI DÖNEMİNDE NADİR NADİ

A-1950 SEÇİMLERİ VE DEMOKRAT PARTİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

22 Mayıs 1950 yılında DP iktidara resmen geldi. Parti programını 29 Mayıs 1950 yılında gazetelere verdiği demeçte başbakan şu şekilde sıraladı: Hayatın ucuzlatılması, üretim hacminin ve istihdamın artırılması, maliyetlerin düşürülmesi, vergi adaletinin sağlanması, gümrük tarifelerinin toptan gözden geçirilmesi, özel girişim alanının mümkün olduğu kadar genişletilmesi, devlet teşebbüslerinin özele devredilmesi.²⁷ Nadir Nadi, bu program hakkında olumlu görüş bildirmiştir. Tek Parti döneminin tüm zorluklarının atlatılacağına, demokrasi ve kalkınma adına DP'nin büyük işler başaracağına inandığını belirten yazılar kaleme almıştır.

Demokrat Parti yoluna emin adımlar ile başladı. Ancak daha yolun başında CHP ve ordu kaygısı oluştu. Bürokratik ve askeri görevlerde bazı isim değişiklikleri yaptı. 6 Haziran 1950 günü Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Genel Kurmay Başkanı olmak üzere pek çok isim değişti. Demokrat Parti'nin, iktidara gelmesinden 10 yıl sonra askerler tarafından iktidardan düşürüldüğünü göz önüne aldığımızda askerlerin tavsiyesi ile başlayan bu yolun askerlerin partiyi tavsiye etmesi ile son bulması gibi siyasi tarih açısından ilginç bir durum ortaya çıkıyor.

Nadi, DP'nin askerlere ilişkin tavrı konusunda doğrudan fikir beyan etmedi ancak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini anlatan yazılar yazarak, ince ince uyarılarda bulundu. Ancak DP'nin, askeriyenin siyasi olan bölümünün ve bürokrasinin sivilleşmesi konusundaki girişimlerini destekledi. Bu sivilleşmenin, demokrasi adına atılan büyük adımlardan sonra şart olduğunu düşündü. Bu bağlamda Nadi, DP'nin bürokrasiyi azaltma ve memurların siyasetten uzaklaştırılması yönündeki düzenlemelerini desteklemiştir. Nadir Nadi, bürokrasiyi demokrasinin en büyük düşmanı olarak görmüştür. Bürokrasi için "halk idaresini içinden kemiren bir tehlikedir" diyen Nadi, bu

²⁷ Eroğul, Cem, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, İmge, Ankara,2003

düzenleme kapsamına görevinden alınan bazı memurların kim olduklarını yazılarında anlatmıştır. Hükümet'in, bu bürokratik isimlere karşı kanunların üstün olduğunu anlatmaya çalıştığını savunmuştur.²⁸ Nadir Nadi bu günlerde DP'nin bu uygulamalarına tam destek vermiştir. Hatta bu düzenlemeleri meşru bir zemine oturtmaya çalışmıştır.

DP Mayıs ayı zaferinden sonra 3 Eylül 1950'de belediye seçimlerinde bir zafer elde etti. DP, bu seçimler sonucunda 560 belediye kazandı.²⁹

Demokrat Parti döneminin ilk yıllarında ve daha sonra devam süreçte dikkati çeken diğer önemli bir konu da komünizme karşı olan mücadeledir. Bu mücadele öyle bir hal almıştır ki bazı milletvekilleri Demokrasiyi Koruma Kanunu Tasarısının görüşülmesi sırasında komünistlerin için idam cezası gelmesini istemişlerdir.³⁰ Nadir Nadi komünizme karşı alınan tedbirlerde DP'yi desteklemiştir. Çünkü ülkemiz için komünizmi her dönem bir tehlike olarak görmüştür.

Nadir Nadi, zaten 1950 seçimlerine kadar demokrasi adına çok partili hayatı dolayısı ile Demokrat Parti'yi desteklemiştir. Demokrat Parti'yi kurulduğu yıllarda sadece Nadi değil birçok gazeteci destekledi. Hatta basının yanı sıra toplumun değişik kesimlerinden de pek çok kişi destekledi. Bu yüzden bazı metinlerde karşımıza çıktığı üzere Nadir Nadi bu dönemde Demokrat Parti'yi doğrudan desteklemiştir gibi bir tezi ortaya atmak çok iddialı olacaktır ve gerçeği saptıracaktır. Nadir Nadi'nin 1950 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden bağımsız aday olması ve milletvekili seçilmesi, Nadir Nadi'nin Demokrat Parti'nin özgürlük, demokrasi söylemlerini desteklemesi O'nun bu Parti'ye doğrudan bağlı olduğunu göstermez. Çünkü Nadir Nadi'nin desteklediği ülkemiz için yararlı gördüğü demokrasi değerleri idi. Ayrıca, Tek Parti yönetimin son zaman kısıtlamalarından en çok zarar gören kişiydi. Bir gazeteci olarak özgürlüğü, demokrasiyi savunmak en doğal hakkı idi. Tek Parti yönetimin antidemokratik uygulamalarını, dış politikasını eleştirmesi de O'nu doğrudan Demokrat

²⁸ Nadir Nadi, 12 Temmuz 1950, Cumhuriyet

²⁹ ABADAN, Nermin, Anayasa Hukuku ve Siyasal Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1966

³⁰ Cumhuriyet, 29 Kasım 1951

Partili gibi algılanmasına neden oldu. Bu savın yanlış olduğunu ortaya koyan en önemli kanıt Nadir Nadi'nin bağımsız aday olmasıdır ve seçildikten sonra gerektiğinde DP uygulamalarını eleştirmekten asla çekinmemesidir. Nadir Nadi, sorumluluk alabilmek, memleket için sadece yazarak değil politika üretmek de faydalı olabilmek adına kendisine gelen milletvekili adaylığı teklifini kabul etmiştir.

Nadir Nadi, bazen yanlış gördüğü bir konuyu, bir olayı doğrudan anlatmak yerine kavramsal açıklamalar yaparak, ders niteliğinde bir anlatım kullanarak ifade etmiştir. Bu sayede uyarılarını daha ciddi hem de biraz da yumuşak bir üslupla, yetkilileri çok kızdırmadan yapma imkanı bulmuştur. Nadir Nadi, kalemi güçlü, ifade yeteneği başarılı bir yazar olduğu için O'nun bu tarzdaki yazılarından aslında ne demek istediği çok rahat anlaşılır. Mesela yine DP'nin ilk yıllarında yazdığı bir yazı, siyasete ilişkin iktidar hırsından, bu hırsın demokrasiye olan zararlarından son derece kavramsal bir şekilde söz eder. Nadi bu yazısında konuyu ders kitabında anlatılan bir konu gibi işler. Ancak yazının sonuna doğru bu açıklamaları Demokrat Parti ile birleştirir. Ve Demokrat Parti'yi üstü kapalı şekilde uyarır. Yazılarını Avrupa tarihinden, Osmanlı tarihinden örneklerle zenginleştirirken tarihten alınması gereken derslerin de altını çizer. Bu anlamda siyaset bilimi konusunda ders notu olabilecek nitelikteki yazılarıyla köşe yazarı olarak DP'yi uyararak, DP'nin özellikle laikle ilgili uygulamalarına muhalefet eden bir çizgidedir. Aldığı çok iyi eğitim, kültürel ve siyasi birikimi, büyüdüğü ortamda çok kişileri tanıma fırsatının olması nedeniyle siyasi, felsefi, kültürel ve tarihi konularda kendine güvenen bir tavrı vardır. Yazılarında bu güven kendini hissettirmiştir.

Nadir Nadi'nin DP hakkındaki ilk dönem yazıları aslında Nadi'nin ileri görüşlülüğünü de orta koymaktadır. Nadi'nin bu tarz yazıları, Parti'yi demokrasi adına desteklese de demokrasi, laiklik ve Atatürkçülük adına DP'ye hep şüphe ile baktığını gösterir. Ayrıca bu tür yazılarında Nadi, bazı olayların var olduğu şeklini ortaya koyuyormuş gibi yaparak olması gerektiği halini yazar. Demokrasiyle iktidara gelen bir partinin meşrutiyetini, gücünü tamamıyla halktan aldığını söylerken, bu durum böyle gerçekleşmiyorsa ve toplumda aksi bir durum söz konusu ise yetkili kişileri bu sayede uyarmış olur, eleştirisini de belirtmiş olur. Mesela DP'nin ilk aylarında yazdığı aşağıdaki yazıda, DP'nin büyük bir halk desteği ile iktidara gelmiş olmasının Parti'de

yanlış adımlara yol açabileceği ve sınırsız güç kullanımına neden olabileceğine dair fikirlerini tam da bu yöntemle yazmıştır.

Kuvvetin Sırrı

9 Temmuz 1950

İktidar, dediğimiz yere varmak, belli fiili ve hukuki imkanlara sahip olmak demektir. Bu imkanları zihnimize, prensiplerimize ve kabiliyetimize göre kullanırız. Hızımızı milli iradede almışızdır. Onun devamlı olarak temsilcisi kalmayı isteriz. Bu uğurda da elimizden gelen gayreti de esirgemeyiz. Bu itibarla rakibimiz muhalefeti düşman biliriz. Onun açığa vurduğu hoşnutsuzlukları halkı bizden soğutmak için yapılmış propaganda oyunları sayarız. Giderek muhalefete karşı tahammülümüz azalır. Aramızda ya geçilmez bir duvar yükselir ya korkunç bir uçurum açılır. Tehlikeli bir çıkmaza girdiğimizi fark edemeyiz. Karşılıklı güvene dayanması gereken demokratik mekanizma işlemez olur. Yarattığımız mağdurlar kütlesi halkta muhalefete karşı sevgi ve yakınlık duygularını kamçılar. İktidar, memleketten kopmuş, uzaklaşmış adeta yabancı bir varlık haline gelir. Artık en ufak bir vesile ile devrilip gitmeye mahkumdur. Bugüne kadar bizde hürriyet mekanizmasının bir türlü doğru dürüst kurulamamsının başlıca sebeplerinden biri, iktidarla muhalefet arasındaki normal münasebetlere ait temel şartları bir türlü benimseyemeyişimizdir. Muhalefet, mahiyeti icabı hırçın olacaktır. Onun hırçınlıkları karşında asabiyete kapılan iktidar kısır döngünün kapısını kendi eliyle açıyor sayılır. Çünkü bu taktirde hırçınlıklar kötü niyete yorulacak, sert mukabelelere maruz kaldıkça muhalefetin hırçınlığı artacak ve ara yerde demokratik nizamın temeli olan denetim sistemi işlemez hale gelecektir.

Nadi, DP'nin iktidara geldiği ilk dönemden itibaren ülke yararına gördüğü demokratik gelişmeleri olumlu bulduğu gibi DP'yi bulunduğu vaatleri yerine getirmesi konusunda uyarmaya da başlamıştır. DP'nin en büyük desteği basından aldığı düşünülen Nadi, aldığı bu destek sayesinde ve bulunduğu demokrasi-özgürlük vaatleri sayesinde iktidara geldiğini düşünür.

“ Antidemokratik kanunların yürürlükten kaldırılması uğruna yıllarca savaşıyor, hürriyet misakı diye umdeler ilan eden, bu yüzden bütün bağımsız Türk basınını en kuvvetli destek olarak yanında bulan parti, iktidarı kazandıktan sonra sözünde durmaz

da (devlet otoritesini korumak) formülü adı altında eski gidişi devam ettirmek hevesine kapılırsa, bu memleket hesabına ümit kesici bir hareket olmaz mı? ... Fakat başlıca ülküsü memleketi fikir ve düşünce hürriyetine kavuşturmak olan bir partinin, demokrasiyi korumak maksadıyla faşist kanunlarından medet ummakta ısrar etmesi bizce her şeyden önce o parti hesabına bir talihsizlik olur.”³¹

Nadi, bu yazıyı Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi yönündeki çalışmaların devam ettiği sırada yazmıştır. Bu kanunun devleti tek kuvvet haline getireceğini yurttaşı da devletin emrine sokacağını düşünmektedir. İtalyan Ceza Kanunu'ndan alınan bu kanunun faşist Mussoloni kanunlarını olduğunu da hatırlatmaktadır. Ve yazdığı bu yazı ile aslında DP ile geçecek bir on yılın öngörüsünde de bulunmuştur.

Nadi, seçimlerden sonra verilen vaatlerin ne zaman uygulanacağına dair hep bir beklenti içindedir. Ülkemizde fikir tartışmalarının artık özgürlük gibi konulardan ziyade daha milli konular için yapılacağını, demokrasi ve özgürlük kavramlarının çözüme ulaştığını, sıranın daha önemli konulara geldiğini düşünmektedir. Ancak zaman ilerledikçe DP tarafından bu tür uygulamalara girilmediğini görmek Nadi'yi DP hakkında endişelendirmiştir. Demokrasi zaferinden sonra iktidara gelen bir partinin hayata geçiremediği demokratik ortam yüzünden hala daha vicdan hürriyeti, laiklik, demokrasi anlayışı gibi meseleleri tartıştığımızı düşünür. Zaten 10 yıllık süreç boyunca bu kavramları en çok dile getirmek zorunda kalanlardan biri de Nadi'nin kendisi olacaktır. Nadi ayrıca muhalefet ve iktidar çekişmesi nedeniyle iki parti arasındaki ilişkinin şeklinden de hoşnut değildir. Bu yüzden çıkan tartışmaları da gereksiz bulmaktadır. Nadi'ye göre artık ilim, bilim çerçevesinde, memleketin eğitim gibi, ekonomi gibi daha önemli sorunları çözümlenmelidir. Nadi'ye göre DP, iktidara gelişinin birinci yılında halen daha vaatlerini yerine getirmek konusunda bir adım atmamıştır. Bu durum da Nadi'ye göre vatandaşın kafasında soru işaretleri oluşturacaktır.

Nadir Nadi, DP'nin Parti'nin daha birinci yılında görevden çekilen partililere de zaman zaman dikkat çekmiştir. Nisan 1951'de İçişleri Bakanı'nın görevden çekilmesi ile bu konuya dikkat çeken Nadir Nadi, DP'nin kendi içinde de demokrasiyi unuttuğunu düşünmüştür. DP içindeki bazı görevden alınmaların ve istifaların kamuoyundan

³¹ Nadir Nadi, 11 Şubat 1951, Cumhuriyet, "Madde 141"

saklandığını iddia eden Nadi, DP'nin bu olay ile basına karşı aldığı tavır hakkında da öngöründe bulunmuştur.³²

Yıllar sonra 1950'li yılları değerlendiren Nadir Nadi, bu dönem için her açıdan olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur. DP döneminde Atatürk devrimlerinin “kırpıla kırpıla kuşa döndürüldüğünü” belirtir. Demokratik düzenin rayından çıkarıldığını, “demokrasinin ismi var cismi yok” bir duruma getirildiğini savunmuştur. Basınla ilgili yapılan uygulamaları ise akıl dışı bulan Nadir Nadi, Hükümet'in muhalefet eden herkesi düşman bellediğini ifade etmiştir. Demokrat Parti'ye ilk kurulduğunu yıllarda güvendiğini de açıkça ifade eden Nadi, bu güveninin, DP'ye ilişkin umutların yıkıldığını da çoğu kez belirtmiştir.³³

B- DP İCRAATLARI HAKKINDA DÜŞÜNCELERİ

1-Basın Politikası Hakkındaki Düşünceleri

a- Basın Özgürlüğü Sorunu

Demokrat Parti, kendisini iktidara taşıyan en önemli destek grubu için programında geniş yer verdi. Ancak programda yer alan maddeler basının beklentilerine tamamen cevap veren bir içeriğe sahip değildi. Bu yüzden başta Nadir Nadi olmak üzere pek çok kişi tarafından yeterli bulunmadı. Ancak birçokları tarafından DP'nin basına bakışı ve basın için söyledikleri büyük destek aldı. DP'nin programında basınla ilgili belirttiği bazı noktalar şunlardı:

“Matbuat ve ceza kanunları, memurin muhakemat kanunu gibi belli başlı anti demokrat hükümleri ihtiva eden kanunları ve mevzuatımız içinde yer alan tesadüf olunan buna mümasil hükümleri demokrasi ruhuna uygun tadillerle huzurunuzla getireceğiz... Biz bugünün şartları içerisinde aşırı sol cereyanları fikir ve vicdan hürriyeti mevzuunda mütalaa etmek gafletinde bulunmayacağız. Bugün aşırı sol cereyanlara mensup olanların, mücerret bir fikir ve kanaat sahibi olmaktan ziyade

³² Nadir Nadi, 9 Nisan 1952, Cumhuriyet, “Acep Gene Ne Var”

³³ Nadir Nadi, Olur Şey Değil, Çağdaş Yayınları,1981

sıkıcı cereyanların aletleri olduklarına şüphemiz yoktur. Fikir ve vicdan hürriyeti perdesi altında bütün hürriyetleri kan ve ateşle yok etmekten başka maksat gütmeyen bu ajanları adalet pençesine çaptırmak için icap eden kıstasları vuzuh (açıkça) ve katiyetle tespit etmek zaruretine inanıyoruz. Ancak bu suretledir ki mizah ve siyasi tenkit kisvesi altında ayakta tutulmak istenen ve hakikatte düpedüz aşırı sol cereyanların eseri olan neşriyatın tahribatından memleketi korumak kabil olacaktır...”³⁴

Demokrat Parti'nin sol görüşlü basın için getirdiği sınırlama basına gelen göreceli özgürlüğün aslında bir habercisi niteliğinde oldu. Çünkü bu ifade daha sonra hangi sol, neye göre sol, hangi kavramlar sol şeklinde tartışmaya açık, bilimsel bir kıstas belirlemekten uzak bir ifade idi. Ayrıca bu maddede Batılı ülkelere verilen bir garanti söz konusudur. Bu garanti de komünizmle mücadele garantisidir. Gerçekten de Demokrat Parti, basında sol eğilimli en ufak bir görüşe dahi izin vermemiş, komünizm propagandası yapıyor gerekçesi ile pek çok kez ceza yöntemine gitmişti.

Tüm bunlara rağmen Nadir Nadi'nin DP İktidarı'nın yaptıklarına ilişkin beğendiği ve desteklediği ilk icraat DP'nin çıkarttığı 1950 Basın Yasasıdır. Bu yasayı yeterli bulmamasına rağmen olumlu bir adım olarak görmüştür. Nadi, “Yeni Basın Kanunu” başlıklı yazısında yeni basın kanununun önceki kanunla kıyaslandığında elbette çok yenilikçi olduğunu, ancak tanınan özgürlüklerin yine de yetersiz olduğunu belirtmiştir. Ve DP'ye fikir hürriyeti konusundaki vaatlerini hatırlatmıştır. Ayrıca bu yazıda, hatırlatma görevini de sürekli yerine getireceğini belirtmiştir.³⁵

“Yeni matbuat kanunu, hazırlanışında rol oynayan zıt şartlara rağmen eskisine göre ileri bir adım sayılır. Biz bu adımı yeterli bulmuyoruz ve geçireceğimiz tecrübelerin ışığında, tam manası ile bünyemize elverişli demokratik basın kanununa kavuşacağımızı umuyoruz.”

³⁴ Nuran Dağlı, Belma Aktürk, Hükümetler ve Programları (1920-1960), TBMM Yay., Ankara 1988, s. 164-165

³⁵ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 19 Temmuz 1950, “Yeni Basın Kanunu”

Nadi'nin yetersiz bulduğu bu kanunun metni hazırlanırken en çok tartışılan hususlardan biri basın yoluyla işlenen suçlar konusunda ceza kanunu dışında ayrı bir kanuna ihtiyaç olup olmadığı konusu oldu. Bu tartışmanın açılmasına neden olan yaklaşıma göre bir suç islenirken basının kullandığı yöntemin kullanılan diğer araçlardan farkı yoktur. Buna karşılık basın yolu ile işlenen suçların ayrı bir sorumluluğa tabi tutulması, basın özgürlüğünün sağlanması konusunda, cevap hakkı, anonime gibi unsurlara da ihtiyaç duyulduğu, bunun için ayrı bir kanun hazırlama gerektiği düşüncesi ağır basmıştır.

Bu kanunun çıkmasından sonra Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında tutuklanan gazeteci olmadı. İktidar tarafından basınla ilişkiler iyi tutuldu. Başbakan 20 Aralık 1952'de Ankara'da gazete sahipleriyle ve başyazarlarıyla bir işbirliği toplantısı yaparak Basın ile iyi ilişkiler kurma yolunda ilk adımı atmış oldu.³⁶ Bu toplantıya dönemin yazarlarından şu isimler katıldı: Ahmet Emin Yalman (Vatan), Sedat Simavi (Hürriyet), Safa Kılıçoğlu (Yeni Sabah), Selim Ragıp Emeç (Son Posta) Ali Naci Karacan (Milliyet), Falih Rıfkı Atay (Dünya), Cihat Baban (Son Saat), Mithat Perin (İstanbul Ekspres), Asım Us (Vakit) Cevat Fehmi Başkurt (Cumhuriyet), Faruk Görtunca (Hergün), Mümtaz Faik Fenik (Zafer), Nihat Erim (Ulus), Cavit Oral (Hür Ses), Adnan Düvenci (Demokrat İzmir), Şevket Bilgin (Yeni Asır). Bu toplantılara aşağı yukarı her ay bazen Ankara'da bazen İstanbul'da devam edildi. Bu durum gazete sahipleri ve başyazarlar tarafından memnuniyetle karşılandı. Nadi, bu toplantıların çoğuna katıldı. Zaten o dönemde kendisi de milletvekili olarak Meclis'te bulunduğu için Menderes ve Partililerle sürekli görüşüyordu.

Ancak bu özgürlük ortamı çok devam etmedi. 1954 seçimlerinden sonra DP basın hakkında tedbirler almaya başladı. Mesela muhalefet partisi CHP'nin ve basının tüm eleştirilerine rağmen 6334 sayılı “ Neşir Yolu İle İşlenecek Cürümler Hakkındaki Kanun” Meclis'ten geçirdi. Hükümet, bu kanunun gerekçesi olarak kişilerin hürriyetlerini koruma, basını bu nedenle kontrol altında tutma şeklinde açıklamalar yaptı.³⁷ Bu yasanın gerekçesinde vatandaş hürriyetinin altı çizildi. Yasa, vatandaşların basın yoluyla onurlarının zedelenmesini önlemek amacını taşıyordu. Bazı Demokrat

³⁶ Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi, 2003

³⁷ Kazım, ÖZTÜRK, Türkiye'de Parlamento Tarihi, Dönem 10,cilt 1,sf.4-5

Partililerin adının yolsuzluk, haksız kazanç olaylarında geçmesi ve bunların basına yansması bu kanunun çıkmasında etkili oldu. DP hükümeti bu kanun ile kendi partilisi kamuoyundan gizleyebilme şansını elde etti.

Nadir Nadi, demokratik rejimlerde basın çok önemli olduğunu savunmuştur. Nadi'ye göre basın, iktidarı halka, halkı da iktidara duyuran pek çok araçtan en önemlisidir. Bu işlevini de en iyi şekilde basın toplantısı düzenleyerek yerine getirir. Basın toplantısının bu önemine rağmen Demokrat Parti'nin çok az basın toplantısı yaptığını belirtir. Demokratik rejimle iktidara gelmesine rağmen demokrasinin bir gereği olan basın toplantısının DP tarafından neden bu kadar önemsiz bulunduğunu sorgulayan bir yazı kaleme almıştır.

DP basını dikkate almamaktadır belki ama Türk basını o dönemlerde tarihinin önemli değişimlerini yaşamıştır. Yeni gazeteler farklı habercilik anlayışı ile yayın hayatına girmiş, fotoğraf ve renk kullanımını artmıştır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı ve Tek Parti iktidarı boyunca sıkı bir denetim altında olan basın DP'nin ilk dönemleri ile birlikte rahat bir ortama kavuşmuştur. Bu durumun Türk basını için olumlu gelişmelere neden olduğunu savunan Nadir Nadi, bu hürriyet ortamında çok farklı fikirlerin birbiriyle tartışarak gelişme imkanı bulunduğunu düşünmüştür. O dönemin basını bazı yönleriyle öven Nadi, basının DP tarafından haksızlığa uğratıldığı görüşündedir. Nadi'ye göre Türk basını o dönemde büyük bir çoğunlukla “yüzde yüz devrimci, yüzde yüz Atatürkçü” kalabilmeyi başarmıştır. Gazetelerin genellikle düşünce özgürlüğünden yana tavır aldığını düşünen Nadi, basının aşırı sağ ve aşırı sol fikirlerden uzak durduğunu düşünmüştür. Nadi, basının genel politikaları arasında farklar olduğunu kabul etmekle birlikte, basının “komünizm, ırkçılık ve irtica” ile mücadelede birleştiğini savunmuştur. Bu üç kavram için de “üç bela” tanımlamasını kullanmıştır.³⁸ Nadir Nadi, DP'nin iktidara geldikten sonra pek çok vaadini yerine getirmemesi gibi basına ilişkin söylemlerinin ve tavırlarının da değiştiğini hemen fark eder ve gelecek durumu önceden tahmin eden yazılar da yazmıştır.

³⁸ Nadir Nadi, 18 Mart 1951, Cumhuriyet, “Basına Dikkat

Hükümet basın konusunda kanunda değişiklikler yapmış, daha özgürlükçü bir basın anlayışı getirmiştir. Ancak Nadi'ye göre bu yeterli değildir. Ayrıca uygulama bakımından yetersizlikler vardır. Ayrıca basına ilişkin 1951 yılında çıkan ve resmi ilanları düzenleyen kararname ile DP, basın üzerinde etkili olmak istemiştir. Nadir Nadi, bunu açıkça belirtir. Resmi ilan konusunda gazeteler arasında 3 ayrı türün oluştuğunu söylemiştir. Bunlardan ilki tamamen iktidarı tutan gazetelerdir ki her türlü ayrıcalık bu gazeteler için tanınır. Bu gazetelere bolca ilan verilir. İkinci tür gazeteler ise Halk Partili olanlardır. Bunlar resmi ilanlardan yoksul bırakılırlar. Üçüncü tür gazeteler ise bu ilk ikisi dışında kalanlardır. Bunlar ise birinci tür gazetelerin üçte biri kadar resmi ilan alacaktır. Bu kararname gazetelerin yayın politikalarını değiştirebilecek olmaları nedeni ile bir ay geçerli olacaktır. Nadir Nadi, bu kararnameyi çok eleştirmiştir. Bu düzenlemenin ardındaki zihniyeti bozuk olarak tanımlamıştır.³⁹

Nadir Nadi'ye göre, bir ülkede demokrasinin gelişmesi basın davalarının sayısı ile ters orantılıdır. Demokrasinin en önemli ilkelerinden biri basın özgürlüğüdür. Oysa Nadi'ye göre Türkiye'de süreç ters işlemekte ve bu durum demokrasiye geçtiğimiz bir dönemde çelişkiye neden olmaktadır. Nadi, 1952 yılında mevcut duruma baktığında demokrasiye geçtiğimiz halde son yedi yılda basına karşı açılan dava sayısının çokluğunu görmektedir. 1946'dan 1950'ye kadar gelinen süreçte gazete ve gazetecilere yüzlerce dava açıldığını belirten Nadi, dava sayısının DP döneminde azaldığını, ancak dava edilenlerin de yine muhalefettekiler olduğunu iddia etmiştir.⁴⁰

Nadir Nadi, 1952 yılında basında “bağımlı basın” “bağımsız basın” gibi bir ayrımın oluştuğunu düşünmüştür. Gazeteler arasında bu yüzden bir gruplaşma başladığını, Cumhuriyet Gazetesi'nin ise bağımsız gazete grubundan sayıldığını belirtmiştir. Nadi, bu bağımsızlığın partilere karşı bir bağımsızlık olduğunun altını çizerken, Gazete'nin Atatürk'e, Cumhuriyet ilkelerine ve devrim ilkelerine sıkıca bağlı olduklarını da vurgulamıştır.

Nadi, DP'nin basına karşı tahammülsüz olması konusunu çok işlemiştir. Birçok yazısında özellikle Menderes'in gazetecilerin eleştirilerine karşı çok tahammülsüz olduğunu anlatır. Nadi'ye göre Adnan Menderes, gazetecileri genellikle hor görmüştür.

³⁹ Nadir Nadi, 2 Ağustos 1951, “Yandan Baskı”

⁴⁰ Nadir Nadi, 22 Ocak 1952, “Bası Politikası”

DP, iktidara geliş sürecinde övmekten çekinmediği bazı gazetecileri, iktidara geldikten sonra, kendilerini eleştiriyor diye adeta düşman ilan etmiştir. Menderes ve DP gazete patronları ile arasını iyi tutmaya çalışmış, ama gazeteyi bu patron ve başyazarlardan ibaret saymıştır. Gazete patronlarında önceleri hükümeti rahat bırakmak anlayışı vardı. Bu yüzden gazetelerden muhalif bir ses Ulus dışında pek yoktu. Patronlar da elemanlarına karışmazlardı. Gazeteciler patronları ile uyum içinde çalışırdı. Ancak DP'nin gazete çalışanlarına karşı tıpkı askeri personele yaptığı gibi bir tavrı vardı. Nadir Nadi'nin bir patron olarak DP ile aramı iyi tutayım, gazete çalışanlarını da bu doğrultuda kontrol altında tutayım gibi bir çabası hiç olmamıştır. Hatta DP'nin basın hakkındaki eğilimlerini her fırsatta eleştirmiştir ve DP'nin daha ileriki yıllarda basın üzerinde oluşturacağı baskı hakkında öngörülerde bulunmuştur. Hükümet'in hazırladığı yeni basın kanuna karşı çıkmıştır.

Basın Kanununda hürriyet kısıcı yeni tedbirlere başvurulduğunda, bu konuda hazırlanan tasarinın bugünlerde ivedi olarak Meclis'te sunulacağına dair haberleri okuyor ve bunlara inanmakta güçlük çekiyoruz. Daha üç buçuk yıl önce hürriyetçi basını göklere çıkararak, onun yardımıyla kuvvetlendiğini açıkça ilan eden, iş başına gelir gelmez eski Basın Kanunu'nun zincirlerini koparan bir iktidar, şimdi genel seçimlere şunun şurasında dört-beş ay kala, birden bire zihniyet ve huy değiştirsin; bu kolay kolay akla sığar bir şey değildir. Hür basının zararlarını önlemek uğruna göz alınan her tedbir sonunda mutlaka o basından beklenen faydaları da silip süpürmüş, yani hürriyeti yok etmiştir.⁴¹ Bu kanuna ispat hakkının eklenmesini önermiş, bu yasanın basındaki cezaları ağırlaştırdığını düşünmüştür. Yazarların ellerindeki kalemi bir silah gibi kullanmamaları gerektiğini düşünen Nadi, bu konuda yazarlara güvenilmesi gerektiğini, yasa verilecek bir cezaya ihtiyaç duyulmayacağını savunmuştur. Bu kanuna karşı çıkıp basını korurken, Türk basının da olumsuz özelliklerini yazmaktan çekinmemiştir. 1949 yılında başlayan bir süreçle Türk basınında bazı ahlaki çöküntülerin olduğunu düşünen Nadir Nadi, resmi ilan düzenlemesi ile çeşitli çıkar ilişkileri ile basında bazı gazetecilerin oluşturulduğunu savunmuştur. Bu tip gazeteciler

⁴¹ Nadir Nadi, "Hangi Basın Rejimi", Cumhuriyet, 8 Aralık 1953

nedeni ile Türk basının ödünler verdiğini belirtmiştir.⁴² Nadir Nadi, 1957 yılında basın kanunda yapılan değişiklikleri de olumlu bulmamıştır. Basının hiçbir şey yazamaz hale geldiğini savunmuştur. Basının iktidarı halka anlatmak görevinin yanı sıra halkı da iktidara anlatmak gibi önemli bir görevinin de olduğunu bu dönemin basın politikasını adeta özetlediği yazısında hatırlatır. Bu yazıda cevap hakkının hangi durumlarda ne düzeyde kullanılması gerektiğinin de önemine dikkat çeken Nadi, DP bakanlarının sürekli cevap hakkı yayınlattıkları yönünde de bir serzenişte bulunmuştur.

“... Basın kanununda son yapılan değişikliklerden sonra gazetelerimiz, hükümet ve bakanlar hakkında can sıkıcı hemen hiçbir şey yazamaz olmuşlardır. Buna rağmen icra organımızın sayın üyeleri, bir müddettir, bütün gayretlerini gazetelerde cevap yazısı bastırmaya harcar görünüyorlar. Ne şahsen kendileri ne de Bakanlıktaki görevlerini ilgilendirmeyen bir takım haberlerden ötürü buların kaleme sarılıp uzun uzun makaleler yayınladıklarını görüyoruz. İçlerinde aynı günde iki ayrı gazetede başyazıları çıkanlar bile oluyor.”

26 Kasım 1957 tarihinde Hükümet, yayınladığı bir kararname ile “gazete ve dergi kağıtlarının tek elden ithali” uygulamasını başlattı. Bu basını doğrudan baskı altına almaktı. 1958 yılını başında ilan ve reklamların tek elde dağıtımına ilişkin aldığı kararla da basını kendi yönetimi altında tutma gücünü arttırdı. DP'nin basına ilişkin bu uygulamaları yandaş basın dışındaki tüm basın kuruluşlarından, dış basından ve pek çok gazeteciden tepki aldı. Nadir Nadi de Parti'nin bu uygulamalarını fazlası ile eleştirmiştir.

...Bazı gazetelerden önemli kısıntılar yapılmış, bazılarına da daha müsamahalı davranılmış, bir kısmının ilan gelirleri ise arttırılmıştır. Özel ilanların bu şekilde dağılışı, insana ister istemez, Hükümetçe basın hakkında yeni bir ceza ve mükafat usulü denendiği hissini veriyor. Muhalif ve partisiz gazetelerin ilan gelirlerini kısmak suretiyle bunları ya hizaya getirmek ya da adım adım kansızlığa sürükleyerek bir gün yaşayamaz hale gelmelerini sağlamak övücü gazetelere de kucak açarak bol bol ilan dağıtmak gibi bir zihniyeti doğrusu biz bugünkü iktidara yakıştıramıyoruz. Bu kararname vatandaşın basına karşı güvenini sarsacak, onu ileride artık hiçbir takdir

⁴² Nadir Nadi, Cumhuriyet, 2 Şubat 1956, “Üç-Beş Kişi”

yazısına değer vermez edecektir. Her bakımdan yanlış olan bu kararnamenin bir gün yürürlükten kaldırılacağına biz eminiz. Bütün dileğimiz bu kararname ile tehlikeye giren hürriyetlerin o güne kadar bütün bütün ortadan silindiğini görmek felaketine uğramamızdır.⁴³

Nadir Nadi'nin 28 Kasım 1958 yılında yazdığı yazı DP'nin gazete ve kendisi ile ilgili olan ilişkisini özetlemesi açısından önemlidir. Ayrıca bu yazının sonda ettiği şu laf Türk basın tarihine geçecek türden özlü ve anlamlı bir laftır: **“Basın halkın aynasıdır derler. Türk basınına kızanlar aynada gördüklerini beğenmeyenlerdir.”**

İktidara geldiği güne değin Türk basınıni pek beğenen Demokrat Parti'yi tutan gazetelerin cesaretini, azmini yurt severliğini her fırsatta öven, basına karşı minnettarlığını açıkça belirtmekten çekinmeyen Sayın Menderes, bir müddetten beri fikrini değiştirmiştir. Dünyün hürriyet kahramanı sayılan gazeteler bugün birer menfaat düşkünüdürler. Üç kuruluşluk satış uğruna yalan yazarlar halkın ıstırabıyla oynayanlar ortalıkta mal darlığına sebep olurlar. Zaten 31 Mart İsyani'nda da bunların rolü olmuştur. Atatürk hayatında memlekete demokrasiyi getirmeden öldü ise bunların yüzündendir. Memlekete kötülük eden gazeteler bir gün Tanrının gazabına çarpılacaktır. İktidar yerine yükselişinden birkaç yıl sonra Sayın Menderes'in düşüncelerinde baş gösteren ve O'nu basın dostluğundan ayırıp gittikçe amansız bir basın düşmanı haline getiren değişikliğin asıl sebebi doğrudan doğruya psikolojik kaynaklara dayanmaktadır. Realite ile bir ilintisi yoktur... Başbakan sanıyor ki gazeteler iyi derse halk her şeyin iyi olduğuna inanacak, kötü derse her şeyi kötü görecektir. Bu yanlış bir düşüncedir. Bugün istisnasız bütün gazeteler yurdumuzda ekonomik sıkıntı olmadığını, her şeyin yolunda gittiğini, Türkiye'nin bir hürriyet cenneti haline geldiğini yazsınlar, halk ne yapar? Basın halkın aynasıdır derler. Türk basınına kızanlar aynada gördüklerini beğenmeyenlerdir.”⁴⁴

Nadir Nadi, on yıllık iktidarın sonlarına doğru yapılan basın-yayın bütçesinin Komisyon görüşmelerini değerlendirirken de eleştirel fikirler ileri sürmüştür. Bu komisyondaki görüşmelerin çok ateşli geçtiğini belirten Nadi, burada basın hakkında

⁴³ 5 Ocak 1958, Cumhuriyet

⁴⁴ Cumhuriyet, 28 Kasım 1958

beyan edilen fikirleri yazısında ele almıştır. Komisyonunda ortaya atılan fikirler DP'nin basına karşı düşünceleri hakkında geniş bilgi verdiği için çok önemlidir. DP'nin basına karşı tavrını adeta savunması gibidir bu görüşler. DP basın üzerinde nasıl kontrolsüz bir güçle baskı uyguladığını adeta itiraf etmektedir. Bu Komisyon'a göre basın hakkında ileri sürülecek fikirler şunlardır:

“ Basınımız seviyesiz ve geridir. Çıkarlarına uygun geldiği için gazeteler iktidara hücum ediyor, muhalefeti destekliyorlar. Halbuki biz iktidara gelir gelmez basını köstekleyen bütün zincirleri kırmış, basını baş tacı etmiştik. Basın bu iyi niyetlerimize layık olduğunu göstermedi. Sorumsuzluğu kendine hak bildi. Kamuoyunu belli bir yana doğru istediği gibi sürükleyebileceğini sandı. Çıkardığımız kanunların fikir hürriyetini kısıtması yoktur. Biz sadece şerefleri ve haysiyetleri korumaya önem veriyoruz. Bir memlekette gazeteler önlerine gelene ulu orta saldırırsa o memlekette devlet otoritesi sarsılır, vatandaş güveni zedelenir ve anarşi tehlikesi baş gösterir. Radyoda yapılan (Vatan Cephesi) yayınları bu tehlikeyi önlemek içindir.”⁴⁵

DP ve benzeri zihniyetler nedeni ile 1908'den bu yana basın rejimi konusunda yarım asırda hiçbir yere varamadığımızı düşünen Nadir Nadi, 50 yıllık bu basın rejimini şu şekilde özetlemiştir: *“ Az gittiler, uz gittiler, bir arpa boyu yol gittiler”*.⁴⁶ Gazeteciler günü nedeni ile yazdığı yazıda yaptığı bu saptamaya uzun bir tarihi değerlendirmenin ardından varmıştır. Geçen bu 50 yıllık süreçte İttihatçıların dikta rejimi ile DP'nin uyguladığı rejim arasında fark göremeyen Nadir Nadi, bu süreçte Milli Mücadele döneminde ve Atatürk zamanında basın adına zaferlerin ve özgürlük ortamının bulunduğunu düşünmüştür.

1960 yılında yani DP'nin her alanda baskıyı hat safhaya çıkarttığı dönemde basın tarihi açısından önemli bir olay yaşanmıştır. Gerek tartışılma sıklığı gerekse neden olduğu basın davası nedeni ile önem arz eden bu konu Uluslar arası Basın Enstitüsü(IPI) ile ilgilidir. IPI aylık olarak yayınladığı bültende DP'nin basın rejimini eleştirmiştir. IPI; Türk basınının düşünce özgürlüğü için verdiği mücadelede destekçi olduklarını belirtmiştir. Bu bülten sonrası DP iktidarı bu Enstitü hakkında birçok asılsız iddiada bulunmuş, IPI'nin bu kanıya muhalefet eden Türk yazarları nedeniyle vardığını

⁴⁵ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 5 Şubat 1959 “ Gel Cevap Ver”

⁴⁶ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 24 Temmuz 1958, “Bir Yıldönümü”

savunmuştur. Nadir Nadi, IPI'nin bu bülteninde yazılara katılsa da bu hareketi bizim işçilerimize müdahale olarak gördüğü için doğru bulmamıştır. Memleket adına bu durumu üzücü bulmuştur. Ancak IPI yanlış yazmış, IPI kim oluyormuş gibi bu bülteni hiçe sayacak bir tavırdan da uzak durmuştur.

İktidarın son günlerinde basına olan baskı on noktaya ulaşmış ve Tahkikat Komisyonu'nun kurulması ile basına adeta zincir vurulmuştur. Tirajı düşük olsa da yandaş basına yapılan yardımlar sayesinde hiçbir maddi zorluk çekmezken, muhalif basın hem mahkeme yoluyla hem ekonomi yoluyla sürekli susturulmuştur. Nadir Nadi, bu dönemde gazetecilik açısından tarafsızlık sorununun hat safhada olduğunu düşünür. DP'nin objektiflik gibi kavramı basına dayatarak, kısıtlayıcı basın rejimine bir kılıf uydurduklarını düşünür.

b- Basında Ekonomik Sorunlar

Nadir Nadi, özgürlük anlamında zorluklar yaşadığı gibi ticari bir kuruluşun patronu olarak da ekonomik zorluklar yaşamıştır. Özellikle DP'nin basına karşı aldığı tedbirlerin en sert olduğu dönemler olan 1956-1960 arasında Gazete'nin aldığı kapatma cezası nedeniyle, konu kısıtlaması ve sansür nedeniyle tirajı azalmıştır. Ayrıca kağıt giderlerinin çokluğu ve ilan gelirlerin azlığı da Gazete'yi zor duruma sokmuştur. Patron olarak zor günler yaşayan gazetecilerin yanı sıra basın çalışanları tamamen maddi zorluklar içerisinde idiler. Gazeteler sürekli kapanma cezası aldıklarından satışlarında düşüş oluyordu. Ayrıca gazetecilerin çalışma koşulları da çok zordu. Hükümet emrinde olan polis tarafından gazetecilere türlü zorluklar çıkartıldı. Bazı muhabirlere polis tarafından şiddet uygulandığı bile iddia edildi. Bazı gazeteciler bazı basın toplantılarına alınmadı. Bu toplantılara alınmayan gazeteciler "kötü niyetli" olarak nitelendirildi.⁴⁷ Başbakan'ın bazı yurt dışı gezilerini takip etmekle görevli gazetecilerden muhalif olanları pasaport almakta bile sorunlar yaşadı, hatta Ahmet Emin Yalman gibi uzun yıllar yurt dışında yaşamış bir gazeteci bile pasaport alamadığından yurt dışına çıkamadı. Yine DP'nin basın çalışanlarına karşı olan olumsuz tavrının doğrudan bir göstergesi de Adnan Menderes'in Güneydoğu Gezisi sırasında yaşandı. Maraş'ta mikrofon ayarlanıncaya kadar, basın mensupları ile sohbete başlayan Menderes, gazetecilere tek tek hangi gazeteden olduklarını sordu. Kim Dergisi ve Dünya

⁴⁷ Erbil, Saadet, Kim'de Basın İktidar İlişkileri, Ankara, 1988

gazetelerinin muhabirlerini duyunca onlara karşı çok sert tepki vererek “ çıkın dışarıya, hep yalan yazıyorsunuz” şeklinde herkesin içinde muhabirleri azarladı.⁴⁸

c- Resmi İlanlar, Kağıt ve Tekzip Sorunu

Demokrat Parti iktidara geldiği gibi resmi ilan sorunu oluştu. Hükümet, resmi ilanların dağıtımında adaletli davranmadı. Demokrat Parti, resmi ilanların dağıtımında haksızlık yaptığı yönündeki eleştirilere katılmadığını belirterek kendini savundu.⁴⁹ Ancak bu savunmanın üzerinden henüz 3 ay geçmişken, Demokrat Parti Meclis Grubu, 6 Şubat 1951 tarihinde resmi basın ilanlarını konuştukları toplantıda, kendilerini destekleyen gazetelere daha çok ilan verilmesini, gündeme getirdi. Bu toplantıda bazı üyeler, muhalefetin en önemli yayın organı olan *Ulus*'un, daha önceki yıllarda iktidar tarafından resmi ilanlarla beslendiğini iddia etti. Kendilerini destekleyen gazetelerin ilan yoluyla korunmasını istedi. DP Grubu üyeleri, kendi yayın organları haline gelen *Zafer*'e verilen ilan parasını az olduğu gerekçesi ile üzüntülerini açığa vururlarken, *Ulus*'a verilen para için “haram olsun!..” diye bağırıldılar.⁵⁰

1957 seçimlerinde oy kaybına uğrayan Demokrat Parti, bu kaybın nedeni olarak basını gördü. Bu yüzden yine sert tavrını sürdürdü. Çıkarılan kanunlarla denetim altına alınmaya çalışılan basın resmi ilanlarda yapılan eşitsizlik sayesinde ekonomik olarak da kısıtlandı. Demokrat Parti tüm resmi ilanları kendisini destekleyen yayın organlarına dağıttı.

Demokrat Parti ilan dağıtımında ilk düzenlemeyi 13 Eylül 1950'de yapmıştı. Buna göre ilan dağıtımında, gazetenin günlük olması, rotatifle basılması, tirajı ve ebadı dikkate alınacak hususlar olarak ön pala çıkmıştı. 4 Temmuz 1951'deki ikinci düzenleme önceki uygulamayı kaldırarak, resmi ilanların dağıtımında hükümeti belirleyici kıldı. İlgili kararname çıkmadan önce yayıma başlamış olan gazetelerin, iç ve dış politika konusunda haber ve yorumlara yer verenlerinin tercih edileceği

⁴⁸ Erbil, Saadet, Kim'de Basın İktidar İlişkileri, Ankara,1988

⁴⁹ Zafer, 1 Kasım 1950, Resmi İlan

⁵⁰M. Albayrak, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, Phoenix Yayınları, 2004)

belirtilmekteydi. Kararname sonrası yayıma başlayacak gazetelere verilecek ilanlar ise tamamen ilgili bakanlığın takdirine bırakılmıştı.

Üçüncü düzenleme ise 11 Kasım 1953 yılında yapıldı. Önceki uygulamaları yürürlükten kaldıran bu kararname, resmi ilan ve reklamları, amme menfaatine yönelik yayın yapan her gündelik gazeteğe, fikir ve içtihat farkı gözetilmeksizin verileceği belirtildi. Ayrıca kararnameye düzeni sarsıcı, vatandaşlar arasında düşmanlık uyandırmaya çalışan ve milli birlik ve beraberliği tehdit eder bir biçimde yayın yapan gazetelere ilan verilmeyeceği yönünde bir ek madde kondu. Ayrıca gazetelerin 6 aylık yayın hayatını doldurmuş olması şartı kondu. Ancak varlıklarını bir sene temin edebilecek gazeteler istisna tutuldu. Bu madde CHP'nin mallarına el konulması nedeni ile kapanan Ulus gazetesi yerine açılan Halkçı Gazete'nin ilanlardan faydalanmaması için kondu. Yayımlarının yanı sıra düzeni sarsıcı, vatandaşlar arasında düşmanlık uyandırmaya çalışan, milli birlik ve beraberliği tehdit eden veya müstehcen neşriyat yapan veya şantajda bulunan gazetelere ilan verilemez maddesi de getirildi.

Son düzenleme ise 3 Ağustos 1959'ta yapıldı. Önceki düzenlemeye ek olarak, gazetelerin baskı iade ve kağıt miktarları Basın Yayın Turizm Bakanlığınca incelenecek maddesi getirildi. İade oranları %20'yi aşan gazetelere ilan verilmeyecek maddesi de eklendi. Resmî ilana ilişkin yapılan bu düzenlenmenin yanı sıra DP, ticarî ilanları da denetimi altına almak istedi. 23 Kasım 1957'deki kararname ile ticarî ilanları Türk Basın Birliği İlanlar Limitet Ortaklığında topladı.⁵¹ Yine bu dönemde 26 Kasım 1957 yılında çıkarılan kararname ile gazete ve dergi kağıtlarının dışarıdan alımı da devlet tekeline alındı.⁵²

Demokrat Parti iktidarının resmi ilan ve reklamlar konusunda çıkardığı bu kararnamelere uygun olarak bir dağıtım söz konusu olmadı. Bu dağıtımda gazetelerin uyguladığı yayın politikasının önemli rolü oldu. Gazetelerin aldıkları reklam tutarları gazetenin yayın politikası hakkında bilgi verir nitelikte idi. Ayrıca tüm yapılan düzenlemelerde belirtilen şartlara uymadığı halde Zafer Gazetesi'ne ilan verildi.

⁵¹ Korkmaz Alemdar, İletişim Tarihi, İstanbul, 1992

⁵² Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi,2003

1950-1959 Yılları Arasında Gazetelere Verilen Resmi İlan ve Reklam Tutarları

Cumhuriyet 2.653.704

Milliyet 2.271.437

Vatan 2.269.645

Tercüman 1.641.145

Havadis 1.339.578

Son Posta 2.145.394

Yeni İstanbul 1.817.612

Zafer –Zafer Akşam Postası 7.114.330

Hürses 1.021.926

Ankara Telgraf 1.083.296

Ulus 930.953

*Son Havadis 690.418*⁵³

Bu rakamlarda da görüldüğü üzere Zafer Gazetesi en büyük paya sahip gazete olarak dönemin DP yanlısı, DP yayın organı şeklinde Türk basın Tarihindeki yerini aldı. İktidar sadece resmi ilan yolu ile değil kendisini destekleyen gazetecilere örtülü ödenekten para yardımı yaparak da yandaş basına olan desteğini sürdürdü. Bu gazetecilerin en başta gelenleri, Necip Fazıl Kısakürek, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Peyami Safa ve Burhan Belge olarak sayılabilir. Havadis ilk kurulduğu dönemde örtülü ödenekten 55 bin lira, Necip Fazıl Kısakürek darbeye kadar 147 bin lira para aldı. Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon'a toplam 100 bin lira verildi. Ayrıca Türk Düşüncesi ve Peyami Safa 45 bin, Akbaba 64 bin, Türk haber Ajansı 35 bin, Yeni Asır 74 bin, İstanbul Ekspres ve Burhan Belge 51 bin, İzmir Gazetesi 21 bin lira para aldı⁵⁴.

Demokrat Parti kendi propagandasını yapan gazetelere yaptığı yardımlar başka şekillerde de kendisini gösterdi. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra satın alınan Güneş Matbaacılık Türk Anonim Şirketi ve Neşriyat Türk Anonim Ortaklığı aracılığıyla, Zafer, Akşam Postası ve 1956 yılından itibaren yayın hayatına başlayan

⁵³ Korkmaz, Alemdar, **İletişim ve Tarih**, İstanbul 1992, s.135

⁵⁴ Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi,2003

Havadis gazetelerine hem kredi imkanı verdi hem de bu gazetelerin ücretsiz basılması sağlandı.⁵⁵

Gazetelerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri de kağıt sorunu idi. O dönemde kağıtların bir bölümü İzmit SEKA Fabrikası'ndan geliyordu Bir kısmı ise ithal ediliyordu. Pek çok gazete kağıt sıkıntısı çektikleri için sayfa sayılarını azaltırken Havadis ve Zafer için durum farklı idi. Bu gazetelere kağıtta borçlanma imkanı tanındı. 1958 yılında kağıt fiyatlarına yapılan toplu zam gazeteleri zor durumda bıraktı. Bazı gazeteler fiyatlarını arttırma yoluna gitti. Pek çok gazetenin fiyatı 10 Kuruş'tan 25 Kuruş'a çıktı. Gazeteler borçlarını ödemekte zorlandı. Bu ekonomik bunalım ortamında iktidar partisi kağıdı bir silah gibi elinde tuttu.⁵⁶ 1960 darbesinden sonra kurulan Milli Birlik Hükümeti'nin ortaya çıkarttığı pek çok gerçekten biri de kağıt yolsuzluğuna ilişkin oldu. İktidar yanlısı gazetelere kağıt yardımı yapılırken, muhalif bir ses olan Kim Dergisi'nin 1958 yılında kağıtlarının tamamen kesildiği ortaya çıktı.⁵⁷

Gazete ve gazeteciler hakkında açılan dava sayılarının yanı sıra basın en önemli sorunlarından biri de tekzip ve neşir yasakları idi. Açılan davalar ve kapatma cezalarının yanı sıra tekzip ile de Demokrat Parti koyduğu antidemokratik kuralları uyguladı. Gazeteler tekzip yayınlamaktan haber yapamadı. Ayrıca bir gazetenin onurunu zedeleyici tekzipler de o dönemde dikkat çekti. "Bir CHP gazetesine alet olduk, 18 Mart 1959 tarihli gazetemizde çıkan haber yalandır, İnönü'nün hesapları tamamıyla yanlış" gibi tekzipler iktidarın basın üzerindeki baskısını tüm çıplaklığı ile ortaya sermektedir.

d- İspat Hakkının Kaldırılması

İspat hakkının kaldırılmasına en çok karşı çıkan gazetecilerden olmuştur. Bu hakkın kaldırılması ile basının, hükümet üzerindeki denetiminin kalktığını düşünmüştür. Bu hakkın alınması sonucu görev başındaki bir bakanı haber yapabilmek, kahramanlık göstermek gibi olduğundan cesaret ister bir duruma gelmiştir.

"İspat hakkı kabul edilmediği için 6334 sayılı Kanun gazetelerin tepesinde bir Demokles'in kılıcı gibi asılı duruyor. Tenkit ve murakabe hürriyetini büyük ölçüde

⁵⁵ Korkmaz Alemdar, İletişim ve Tarih, İstanbul, 1992

⁵⁶ Çiler Keleş, "Türk Basın Sektöründe Kağıt Sorunu", Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1996, sayı:3, s.119-130

⁵⁷ Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi, 2003

zedeliyordu. Şimdi bu kanuna eklenen “itibar” “mesleğe zarar verebilecek” “ küçük düşürebilecek” tarzında yeni terimlerle tepedeki kılıç artık Demokles’in bağından da kurtarılmakta ve hükümetçe beğenilmeyen her gazetenin beynine inmeye hazır bir hale getirilmektedir.

... Bu kadar basit gerçeklere sırt çevirip de “devletin itibarını korumak” formülü altında gerçeklerin konuşulmasına engel olmak, demokratik hak ve hürriyetleri baskıya vurmak, totaliter bir zihniyetin en açık belirtileridir. Bunu yapanlar, kendi itibarlarını kendi elleriyle kırdıklarını nasıl fark edemiyorlar.”⁵⁸

2- 1954 Seçimleri Sonrası Değişen Politika Hakkında Düşünceleri

2 Mayıs 1954 tarihinde genel seçimler yapıldı. Katılma oranı yine çok yüksekti. DP, %56,61 oranında oy aldı. CHP ise %34,78 oranında oy aldı. DP; 541 koltuktan 503’ünü aldı. CHP ise 31 vekil çıkarabildi.⁵⁹

Nadi, bu seçim sonucundan sonra genel durum hakkında pek de olumlu düşünmemiştir. Çünkü DP bu seçimlerde yine büyük bir başarı elde etmiş ve bu başarı sonucu sınırsız bir kuvvet kullanıma ilişkin sinyallerini vermeye başlamıştır. Ayrıca DP’nin kendi içindeki demokrasi meselesini biran önce halletmesi gerektiğine inanan Nadi, 1954 seçimlerinden sonra da bu konuda Parti’yi umut verici bulmamıştır. DP’nin bu sonsuz sandığı gücün, demokrasiye de büyük zarar verdiğini düşünmüştür. Zaten eleştiri sesi yükseldiği için bu dönemde Gazete ile iktidarın ilişkiler bozulmaya başlamıştır.

“ 1954 seçimlerinden sonra Menderes ile Cumhuriyet’in arası gittikçe açılmaya başladı. Biz Cumhuriyet’te başlangıçtan beri tuttuğumuz yolu sürdürüyorduk. Şu ya da bu parti ile özel alışverişimiz yoktu. Biz Atatürk’ün açtığı bağımsızlık ve özgürlük bayrağı altında Türk Demokrasisinin rayına oturması ve halkımızı layık olduğu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırması için çalışıyorduk. Yazdığım yazılarda, daha önce yaptığım

⁵⁸ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 6 Haziran 1956, “ İtibar”

⁵⁹ Abadan, Nermin, Anayasa Hukuku ve Siyasal Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1966

*gibi ılımlı bir dil kullanıyordum. Menderes bu ılımlı yazılara bile tahammül edemiyor, bir yerde rastlaştık mı elimi sıkarken yüzünü başka yana çevirerek hoşnutsuzluğunu belirtmek istiyordu.”*⁶⁰

Bu dönemde DP'nin basından başka isimlerle de arası açılmaya başlar. Demokrat Parti'nin dışa bağımlı bir iç siyaset yürütmeye başlaması ve ekonomiyi de doğrudan Amerikan yardımlarına, Amerikan politikalarına bağlı hale getirmesi kısa sürede ülkenin pek çok yerinde hissedildiği gibi basında da bunun yansımaları görülmüştür. Dışa bağlı bu ekonomide Marshall Yardımı 1952'den sonra tamamen kesildi. ABD hibeleri de kısımaya başladı. 1954 yılında tarım beklenen şekilde ekonomiye katkı sağlayamadı. İthalat ihracatı geçti. Dünya Bankası ile yapılan kredi anlaşmalarının sayısında düşüş yaşandı. IMF ile ilişkiler zayıfladı. Tüm bu kaynakların azalması nedeniyle karaborsacılık, hayat pahalılığı enflasyon oranı arttı. Gazetelerin tüm bu sorunları yazmaları, ilgili kişilere basın toplantılarında bunları soru olarak yöneltmesi ise İktidar tarafından kaygıyla karşılandı. Çeşitli toplantı ve gösterilerde de hükümetin izlediği politika eleştirilmeye başladı. Gazeteler birinci sorun olarak gördükleri ekonomiye sayfalarında geniş yer ayırdılar. Gazete patronları ile kurduğu yakın ilişkiler bu haberlerin çıkmasını önleyemedi. Bu dönemde patrondan bağımsız gazetecilik örnekleri verildi. Adnan Menderes bu durumdan çok rahatsız olmaya başladı. Adnan Menderes, basın özgürlüğünün en çok “irticacılar ve komünistlerce” kötüye kullanıldığını düşünüyordu. Menderes bu düşüncesini ispat etmek istercesine Meclis'te İslami çizgisi ile bilinen Necip Fazıl Kısakürek'in gazetede yayınlanmış şiirlerinden bile okudu.⁶¹ Bu düşünce ile muhalif her basını irticacı ve komünist olarak damgaladı.⁶²

Adnan Menderes hükümeti bunun için önlem almakta gecikmedi. Yeni bir kanun tasarısı hazırlamaya başladı.⁶³ Bununla ilgili olarak Nadir Nadi şu yazıyı kaleme aldı.

⁶⁰ Nadir Nadi, Olur Şey Değil, Çağdaş Yayınları, 1981

⁶¹ TBMMTD, IX, Cilt:2:355-364 350

⁶² ALBAYRAK, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004

⁶³ Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi, 2003

“Hangi Basın Rejimi”

*Daha üç buçuk yıl önce hürriyetçi basını göklere çıkaran, onun yardımıyla kuvvetlendiğini açıkça ilan eden, iş başına gelir gelmez eski Basın Kanunu'nun zincirlerini koparan bir iktidar, şimdi genel seçimlere şunun şurasında dört beş ay kala, birdenbire zihniyet ve huy değiştirsin; bu kolay kolay akla sığar bir şey değildir. Hür basının zararlarını önlemek uğruna alınan her tedbir, sonunda mutlaka o basından beklenen faydaları da silip süpürmüştür, yani hürriyeti yok etmiştir”*⁶⁴

Nadi 8 Ocak 1956 günü kaleme aldığı bir yazıda da 1954 seçimleri ile daha da güçlenen partinin bu gücü kontrolsüz olarak kullanacağını savunmuştur. Başbakan'ın “DP'nin aslanlar gibi dimdik ayakta durduğu” yönündeki açıklamalarına karşılık olarak yazdığı bu yazıda 10. yılını kutlayan DP'nin 1954 seçimleri ile “haşmetini” arttırdığını belirtmiştir. Ancak bu seçimlerde alınan sonuca rağmen DP içinde de bazı şeylerin kötüye gittiğini gören kişilerin olduğunu iddia etmiştir.

Bir Benzetiş

*Demokrat Parti'nin birinci dört yıllık iktidar devresi böylece gelip geçti. 1954 seçimlerinde parti, eskisinden daha büyük bir çoğunlukla seçimleri kazanınca, baş aslanın “haşmeti” büsbütün arttı. Elde edilen sonuca bakarak övünüyor, kendine karşı beslediği güven duygusu sonsuz bir hal alıyordu. 1946 yılında CHP safhalarında henüz aslanlık payesine ulaşmadığı bir sırada imzaladığı dörtlü takdirdeki nizam tekliflerini unuttu, arka arkaya bir takım kanun tasarılarını Meclis'ten geçirterek vatandaş hürriyetlerini kısıtıkça kısıtı. Memleketin ekonomik gelişimini zaten ümit edildiği gibi yürümüyordu. Kısıntılar da üstüne binince, halk gittikçe artan bir rahatsızlık duymaya başladı.*⁶⁵

Nadi, keyfi idareyi devam ettirmek için değil bu idare anlayışına son vermek için iktidara geldiğini söyleyen bir partinin, seçimlerden 6 yıl sonra yıkılacak bir idareye doğru gittiğini daha 1956 yılında belirtmiş, adeta Parti'nin sonu ile ilgili bir öngöründe bulunmuştur.⁶⁶

⁶⁴NADİ,Nadi,8 Aralık 1953, Cumhuriyet

⁶⁵ 8 Ocak 1956, Cumhuriyet

⁶⁶ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 5 Mayıs 1956, “Her Şey O'na Bağlı”

1958 yılında kaleme aldığı şu yazı ise Nadi'nin DP' ye bakışını ve Parti'nin nasıl bir hal aldığına özetlemesi açısından önemlidir. "Bu Fırsatı da mı?" başlıklı yazıda Parti'nin 8 yıllık iktidarında yaptığı yanlışları anlatmıştır.

Sekiz yıllık iktidarı boyunca Demokrat Parti, iç politika bakımından ilkin yumuşak, sonra da sert yolları denedi. 1954 yılı baharına kadar üzerinde yürünen yumuşak yolun nimetlerinden bu parti genel seçimlerde bol bol faydalandı. Gerçekten o seçimlerde elde edilen başarı, 1950'dekini kat kat aşmış, muhalefetin Büyük Millet Meclisi'ne sokabildiği temsilci sayısı yok denecek kadar azalmıştı. Gazetelerin tam bir serbestlik içinde hükümete dilediği gibi çatabildiği, muhalefet sözcülerinin çok defa insaf sınırlarını zorlayan tenkitlerle devlet adamlarını hırpalayabileceği bir sırada elde edilen bu sonuç, körpe rejimimiz adına övünülecek bir olgunluk seviyesine işaretti. Demek ki Türk vatandaşı, hür ve eşit şartlar altında karar vermek durumunda olduğu zaman, duyduklarına ve işittiklerine göre değil, gördüklerinden edindiği düşünceye göre oyunu kullanmasını biliyordu.

1954'ten sonra DP iktidarı iç politikadaki tutumunu değiştirdi. Şiddeti gittikçe artan sertlik yoluna saptı. Böylelikle ekonomi alanında işlenen hataların örtüleceği, basın ve muhalefetin susturulup sindirileceği, 1954'te elde edilen başarıya bu yolla da varılabileceği umuluyordu.

1957 seçimleri bu düşüncenin bu düşüncenin sakat olduğunu açıkça gösterdi. Evet, gazeteler istediklerini yazamaz, muhalifler tenkitlerini yapamaz hale gelmişlerdi. Fakat Demokrat Parti, halkın sevgisini büyük ölçüde kaybetmişti. Şiddet politikası, işbaşındakileri sinirlendirmekten, vatandaşı da üzmeten başka bir sonuç vermeyecekti.

67

Nadi, DP'nin sona yaklaştığı aylarda son uyarılarını yapar gibi yazmıştır. DP'nin neler yaptığını çok açık bir dille yazmış bu yüzden kapatma cezaları almıştır. Doğrudan DP iktidarını suçlayıcı yazılarında, DP'nin hangi vaatlerle gelip neler yaptığını ortaya koymuştur.

⁶⁷ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 10 Ağustos 1958, "Bu Fırsatı da mı?"

“DP iktidarı, ne hikmettir bilinmez, 1954 yılından başlayarak, muhalefette iken söylediklerinin tersini denemeğe başladı. Normal hukuk rejimlerinde görülmeyen kanunları yürürlüğe koydu. Muhalif partilerin çalışmalarını güçleştirdi. Basını dizginleyip kordon altına aldı, seçim serbestliğini ve seçim güvelliğini zedeledi. Bütün bunları yaparken de maksadının, yurdumuzdaki nifak havasına son vermek vatandaşları huzura kavuşturmak olduğunu söyledi....”⁶⁸

Nadi bu yazısında da görüldüğü üzere DP'nin yaptıklarını tek tek sıralamıştır. İktidarın bu tarz eleştiri yazılarına karşı yıllarca aldığı tedbirin, basını ve Nadi'yi yıldırmadığını açıkça görüyoruz.

Nadir Nadi 1950-1960 arası döneminde DP hakkında yazdığı olumlu yazılar, bu dönemin sonları sonlarına doğru neredeyse yok gibidir. Çünkü DP'nin onca eleştiri yazılarına, protestolara rağmen düzelmeye, geri çekilmeye gibi bir adımı olmamıştır. Nadi bu 10 yılın özellikle son beş yılını sürekli ders verir nitelikteki eleştiri dolu yazıları ile geçirmiştir. Bu dönemde Nadi'nin DP için olumlu bulduğu tek nokta, o da ironiyle belirttiği şekliyle şudur: *“ Şu on yıllık Demokrat Parti idaresinin yurdumuza sağladığı en büyük yarar, öyle sanıyorum ki, aydınlarımız arasında daha kuvvetli bir toplum duygusuna olan ihtiyacımızın göze çarparcasına belirtmiş bulunmasıdır.”⁶⁹*

10 yıllık iktidarın sonunda Nadi'nin tek bir olumlu sonuç bulabilmesi bile DP hakkında olan fikirlerini özetlemektedir. Büyük umutlar beslediği bir Parti'nin 10 yılın sonunda bu umutları hangi noktaya taşıdığını da göstermektedir. Bu sancılı süreçte Nadi, son ana kadar bu eleştirel yazıları yazarak DP'yi uyarılmış, kamuoyunu aydınlatmış ve gazeteci olarak üstüne düşen görevi yapmıştır.

Nadir Nadi, Demokrat Parti'nin gelişimin hızlı olduğunu düşünmüştür. Bu hızlı gelişimin ise CHP'de panik yarattığını bu yüzden daha sert yöntemlere başvurduklarının bunun da Demokrat Parti'nin işini kolaylaştırdığını belirtiyor.⁷⁰

Nadir Nadi, yıllar sonra Cumhuriyet Gazetesi'nin kuruluşunun 61. Yıl dönümü kutlamasında yaptığı bir konuşma, o dönemde yaşanan bazı olumsuz durumların

⁶⁸ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 19 Ekim 1959, “Adı Ne?”

⁶⁹ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 27 Mart 1960

⁷⁰ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991

kaynağı olarak Demokrat Parti dönemini göstermiştir. Burada yaptığı konuşmadan da anlıyoruz ki Nadir Nadi DP hakkında hep kuşkucu idi.

Bugün yaşadığımız sıkıntılı dönem bize fazla ağır geliyorsa, başlıca nedeni Cumhuriyet'in ilk on beş-yirmi yılı boyunca çağdaşlık yolunda başardığımız inanılmaz atılımlara kıyasla daha sonraları adım adım içine düşer olduğumuz karşı devrim kımıldanışlarının ürkütücü görünümüdür. 1950'den bu yana Atatürk devrimlerine karşı yarı sinsî saldırı devinimiyle karşılaştığımız ortadadır. Laiklik ilkesinin yara aldığı, dil devriminin hırpalandığı, "hür teşebbüs" parolası altında devletçiliğe sırt çevrildiği ve Atatürk'ün onca üstüne titrediği tam bağımsızlık ilkesinin sarsıldığı doğrudur.⁷¹

3- Yabancı Sermaye ve Liberal Ekonomi Hakkında Fikirleri

1950 Temmuz ayı başlarında dış ticarete birçok mal türünde liberasyona gidildi. Böylelikle gümrüğümüz yabancı mallara açıldı. Batı devletleri ve Amerika ile yakın ilişkiler kurmak isteyen DP iktidarı böylelikle ilk ciddi adımı atmış oldu. Ekonomide liberalizm ve yabancı sermaye, Nadir Nadi'nin DP icraatları içinde olumlu bulduğu konulardandır. Ancak daha sonraları DP'nin ekonomiyi tamamen ABD'ye bağlama hatası ve devletçilik ilkesinden uzaklaşması sonucu DP'nin ekonomi politikalarını eleştirmeye başlayacaktır.

Demokrat Parti, 18 Ocak 1954 tarihinde 1951'de çıkan yabancı yatırımcılara ilişkin kanunun daha genişletilmiş halini oluşturdu ve daha liberal bir kanun olan "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" çıkarttı.⁷² Bu kanunun bir öncekine göre daha liberal olduğunu belirten dönemin Ticaret Bakanı ise kanuna ilişkin Cumhuriyet Gazetesi'ne bir beyanatta bulunmuş ve DP'nin asıl amacının ne olduğunu adeta özetlemiştir: *Sermayenin memleketimize gelmesi ana davamız olduğu için sermayeye en geniş imkanlar verilmiştir.*⁷³ Nadir Nadi, bu konuya ilişkin olumlu görüş bildirmiş ve yasayı desteklemiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, kapitülasyonlara olan olumsuz bakış açısı nedeniyle yabancı sermayeye karşı çekimser kalındığını düşünen Nadi, bu yüzden geç bile kaldığımızı, vakit kaybetmeden yasanın çıkarılması gerektiğini düşünmüştür.⁷⁴

⁷¹ 7 Mayıs 1985'te yaptığı konuşma, Hasan Cemal, Cumhuriyet'i Çok Sevmiştim, sf. 137, Doğan Yayıncılık, 2005

⁷² Baran,TUNCER; Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu, SBF Yayınları,Ankara,Sevinç Matbaası,1968

⁷³ Cumhuriyet, 14 Ocak 1954

⁷⁴ Nadir, Nadi, Cumhuriyet, 13 Ocak 1954

Nadi, bu kanunla paralel olan Petrol Kanunu konusunda da DP'yi desteklemiştir. Nadi bu kanun için "çok iyi bir eserdir" demiştir.⁷⁵

Demokrat Parti seçim öncesi temel atma törenleri de bir propaganda haline getirdi. 4 Nisan 1954 tarihinde Samsun Limanı'nın temeli atıldı. 22 Nisan'da İzmit'te kağıt fabrikası açıldı. 26 Nisan'da Mersin Limanı inşaatı başladı. Bu törenlerden bazılarına Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın gitmesi ve DP lehine konuşması, cumhurbaşkanının tarafsızlığı ilkesi açısından dikkat çeken, tartışmaya açık önemli bir konudur. Nadir Nadi, kalkınma adına bu açılışları desteklerken, bu açılışlara Bayar'ın katılmasını cumhurbaşkanının tarafsızlığı açısından eleştirmiştir.

1950-54 yılları arasında 10 ve daha fazla işçi çalıştıran iş yerlerinin sayısı 556 ya yükseldi. Bu dönemde özel sektör, 1950 öncesine oranla hızlı bir gelişme göstermekle birlikte, metal ana sanayi ve makine gibi alanlarda bu gelişme yetersiz kaldı.⁷⁶

Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen 1954 yılından sonra Amerika'da görülen kriz Türkiye'de de hissedilmeye başlamış, Amerikan yardımları kesilmiş ve DP gerekli önlemleri almayarak eleştirilere neden olmuştur. Nadir Nadi de 1955'ten itibaren DP'yi ekonomi politikaları nedeniyle eleştirmeye başlamıştır. Nadi, DP'nin kısa vadeli politikalar peşinde koştuğu yönünde pek çok eleştiri yazısı yazmıştır. Zaten DP'nin bir muhalefet partisi iken ekonomiye ilişkin pek somut vaatte bulunmadığını düşünmüştür. İktidara geldikten sonra da bolca fabrika, baraj açtığını ancak ekonomik durumun hep kendiliğinden düzelmesini bekledikleri için başarısız olduklarını savunmuştur. Ayrıca DP'nin sadece baraj yaparak, fabrika açarak elektrik santrali kurarak vb yatırımlarda bulunarak memleketin gelişeceğine inanmasının da yanlış olduğunu düşünmüştür. Başta Menderes olmak üzere iktidarın akılcı bir dünya görüşünde olmadıklarını savunmuştur. Bu nedenle toplumu esas geliştirecek unsurları hayata geçirmediklerini düşünmüştür. DP'nin kalkınma politikalarını aklın üstünlüğüne değer vermediği için işlevsel ve kalıcı bulmayan Nadi, iş alanında hızlı bir gelişme görülürken aynı zamanda mahalle mektebi gibi uygulamaların da halen ülkemizde görülüyor olmasını da büyük bir çelişki olarak görmüştür.

⁷⁵ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 7 Mart 1954, "Hayırlı Bir İşaret

⁷⁶ Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni, Tekin Yayınları, 1978

CHP zamanında başlayan Marshall yardımı, DP döneminde yüksek miktarlara ulaşmıştır. Yardım tutarı 1948–50 yılları arasında hibe ve borç olarak 160.000.000 USA dolarını buldu; bu toplam 1950–55 döneminde 1.920.000.000' u askeri yardım, 23.250.000 doları da bağış olmak üzere 1.943.000.000 dolara ulaştı. Bu yardımların yapıldığı yıllar Türkiye ve DP iktidarı için parlak yıllar olmuştur.⁷⁷ Nadi, bu yardımların gerekli yerlerde kullanılması, boş yere harcanmaması konusunda öğütler veren yazılar kaleme almıştır. Bu yazılarında tam bağımsızlığa ve onurumuza dikkat edilerek davranılması yönünde de uyarılarda bulunmuştur.

Nadi'ye göre DP'nin en büyük hatalarından biri ekonomi ile ilgili profesyonelce hazırlanmış bir programının olmamasıdır. Nadi, İkinci Dünya Savaşı sonrası devletçiliğe yakın politikanın daha iyi bir çözüm olduğunu savunmuştur. Ancak Nadi'ye göre sosyal devlet anlayışı yerine DP yabancı sermaye ve özel teşebbüse fazlası ile sıcak bakan bir parti olarak devletçilik ilkesinden uzaklaşmıştır. Ölçsüz ve plansız bir yatırım politikasının ekonomik durumumuzu daha da sarstığını savunan Nadi, DP'nin ekonomik sıkıntılardan şikayet eden halkı da aldığı sert önlemler ile susturma yoluna girdiğini düşünmüştür.

4- Türkiye'nin Kore'ye Asker Göndermesi Hakkındaki Fikirleri

DP'nin iktidara gelişinden yaklaşık bir ay sonra 25 Haziran 1950 tarihinde, Kuzey Kore Güney Kore'ye saldırdı ve Kore Savaşı başladı. DP, Birleşmiş Milletler ülkesi olarak konuyu Meclis'e getirdi. Hükümet 18 Temmuz 1950 tarihinde Celal Bayar Bayar başkanlığında bir toplantı yaptı ve Kore'ye asker göndermek gibi son derece önemli bir konu hakkında Meclis' danışmadan karar aldı.⁷⁸ Demokrat Parti, bu karardan sonra da hep dış politikasını NATO ve Batı endeksli oluşturdu. DP'nin bu kararı ve ardından Kore'ye asker yollaması sonucu, NATO üyelerinin Türkiye aleyhine olan görüşünü değiştirdi.⁷⁹

⁷⁷ Stephanos YERESIMOS, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Bizans'tan 1971'e*, III. Baskı, Çev: Babür Kuzucu, İst, 1980, s.722

⁷⁸ Tahsin Yazıcı, *Kore 1. Tugayında Hatırlarım*, İstanbul, 1963

⁷⁹ Sina Akşin, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye-1908-1980 Cilt 4*, Cem Kitapevi, 2000, sf.215

Bu kararı, muhalefet lideri İnönü bu kararı kendilerine danışılmadığı gerekçesi ile eleştirdi. Ancak Türk kamuoyunda ve İktidar'da asker durumu bir başarı olarak lanse edildi. CHP bu konuda daha sonra çok fazla muhalif davranmadı. Basın ise bu olayı, onur duyulacak bir mesele olarak ele aldı.

Ve 17 Ekim 1950 tarihinde 5900 kişilik bir askeri güç, Tuğgeneral Tahsin Yazıcı komutanlığında Güney Kore'ye doğru hareket etti.⁸⁰ Türkiye savaş boyunca bu tugayın asker sayısını korudu hatta bu sayıyı 6 binin üzerine çıkarttı.

Kore'ye asker gönderme kararı da kararın Meclis'e danışılmadan alınmış olması da Nadir Nadi'nin olumlu görüş belirttiği bir olaydır. Hürriyetçi bir ülke olarak, Kore'ye asker yollamamızı desteklemiştir. Çünkü Kore'nin kızıl komünistler tarafından "tecavüze uğradığını" düşünmüştür. Güney Kore'nin Rusya ve Kuzey Kore'ye karşı haklı bir savaş verdiğini savunmuştur.⁸¹

Birleşmiş Milletler Konseyi, Kore'ye yardım için müdahale kararı aldığında Demokrat Parti bu hareketi destekleyen bir basın açıklaması yapmıştır. Nadi, DP'nin bu açıklamalarını da yerinde bulmuştur. Çünkü Nadi, İkinci Dünya savaşı sonrası özlenen barış ortamının sağlandığını ancak Kore'nin saldırısının bu ortamı bozduğunu, barış ve özgürlük adına da buraya müdahale edilmesi gerekildiğini düşünmüştür.

Kore'ye asker yollama kararımızı da "hürriyet uğrunda" katlanmamız gereken bir "fedakarlık" olarak görmüştür. Bu konuya ilişkin yazdığı yazıda oraya gidecek olan her askerimizin çok kıymetli olduğunu Birleşmiş Milletler'e hatırlatmayı ihmal etmemiştir. Nadi, bu kararı Atatürk'ün dış politika anlayışına da uygun bulmuştur. Bizim ülkemizin de tehlikelere açık olduğunu, hürriyet konusunda cephemizi almamamız gerektiğini düşünerek bu bağlamda asker gönderme kararımız ile birçok devletten önce tavrımızı belirlediğimizi savunmuştur. DP'yi ise bu kararı almasından dolayı övgüye layık bulmuştur. Bu kararın DP'nin "hürriyet ve barış dünyasına karşı beslediği saygının" eseri olduğunu belirtmiştir.⁸² Güney Kore'ye yapılan bu saldırı karşısında "hürriyetçi tavrımızı" gösterdiğimiz için memnun olan Nadi'nin, Kore'ye

⁸⁰ 18 Ekim 1950 Cumhuriyet

⁸¹ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 26 Eylül 1950

⁸² 27 Temmuz 1950-29 Temmuz 1950 Cumhuriyet, "Hükümetin Kararı" ve "Haklı Haksız"

asker yollamaya ilişkin bu yazısından sonra 14 Eylül'e kadar sadece bir yazısı çıkmış, onun dışında imzalı bir yazısına rastlanmamıştır. Dönemin yazı işleri müdürü Abidin Daver genellikle bu konuya değinen başyazılar yazmıştır. 30 Temmuz'da DP'nin komünizme karşı yaptığını mücadeleyi desteklediği bir yazısı görülmüştür. Bu yazıdan sonra da değindiği bir konu olmamıştır. Kore'ye asker göndermemizi komünizme karşı yapılan mücadele olarak da desteklemiştir.

Zaten bu süreçte Cumhuriyet'in haberlerine baktığımızda komünizme karşı yapılan mücadeleye önemle değinildiğini görüyoruz. Genel yayın politikası olarak da buna dikkat ediliyor. Bir de haberlerde dikkatimizi çeken diğer bir nokta Kore'ye asker gönderme konusu hiç gündemde değilken, Gazete'nin sürekli donanma ile ilgili haberler yapmasıdır. Haberlere baktığımızda şunları okuyoruz: Celal Bayar, donanmaların bulunduğu yerlere gidiyor. İzmir, İstanbul ve Yalova'da donanmanın tatbikatını izliyor. Askerlerle fotoğraf çektiriyor. Donanmamız tatbikatlara çıkıyor. İngiliz ve Amerikan gemiler İzmir ve İstanbul'a geliyor. Türk gemileri ile beraber Akdeniz'de manevralarda bulunuyor. Abidin Daver, donanma ile ilgili sıkça yazılar yazıyor. Donanma'nın eksiklerini anlatıyor ya da övünülecek konuları dile getiriyor.

Askerimizin Kore'ye gidiş tarihi yaklaştıkça, Gazete'de savaşın bittiğine yönelik ya da hafiflediğine yönelik haberler okuyoruz. Hatta 30 Eylül 1950'de "Kore'de harp askeri bakımdan fiilen sona erdi" şeklinde bir başlık atılıyor. Türk askerinin hazırlıkları, yola çıkışları birere kahramanlık öyküsü şeklinde, büyük fotoğraflar ile anlatılıyor. Çok sayıda fotoğrafa rastlıyoruz bu konuda. Ayrıca Cumhuriyet, Kore'deki askerler ve Türkiye'deki yakınları için Kore'den mektuplar isimli bir köşe açıyor. Kore'ye bir muhabirini yolluyor. Kore'de endişelenecek bir durum olmadığı yönünde telkinler vererek kamuoyunun da bu konuda desteği sağlanmak isteniyor. Kore'ye giden askerlerden sık sık haberler ve büyük fotoğraflar yayımlanıyor. Bu fotoğraflarda hep gülen yüzler görülüyor. Ancak ilerleyen günlerde Türk ordusu sıcak çatışmalara girdikçe gazi ve şehit haberleri gelmeye başlıyor. Şehitlerin cenazelerine ilişkin haberler, fotoğraflar daha önceki haberler gibi büyük şekilde el alınmıyor. Askerin kahramanlıklarını anlatan yazılar artıyor.

Nadir Nadi, Kore'ye asker gönderme konusunda Meclis'e danışılmaması konusundaki tartışmalarda da Hükümet'ten ve Birleşmiş Milletler'den yana tavır almıştır. DP'nin bu kararı meclis'e sormadan almasının da anayasaya aykırı bir durum teşkil etmediğini düşünmüştür. Bu düşüncesini de Birleşmiş Milletler Konsey Başkanı'nın, Kore'ye giden askeri birliklerin Birleşmiş Milletler bünyesinde özel kuvvetler olduğu bu nedenle hükümetlerin meclislerinden onay almalarına gerek olmadığı yönündeki açıklamasına dayandırmıştır.⁸³

5- Türkiye'nin NATO'ya Girişi Hakkındaki Fikirleri

Nadir Nadi, NATO'ya girişimizle ilgili olarak da Demokrat parti'yi desteklemiştir. Bu olayı DP'nin başarısı olarak görmüştür. NATO'ya girişimizin sözcüğü olmadığı 1950 yılında buraya kabul edilmeyişimizin çok da önemli olmadığını belirtmiştir. Ülkemiz açısından tehlike arz etmeyeceğini, çünkü Batı'nın barış ortamı içinde olacağını dolayısı ile bize de bir tehlikenin yansımayacağını savunmuştur. 19 Eylül 1950'de kaleme aldığı yazısında NATO'yu Batı Avrupa milletlerini, yıllarca süren savaş ortamından koruyacak bir anlaşma olarak görmüştür. NATO için "teşvik ve cesaret verme" paktıdır tanımlamasını kullanan Nadi, bu oluşumun komünizme karşı da iyi bir savunma ve mücadele aracı olduğunu savunmuştur.⁸⁴ Eylül 1951'de NATO'ya kabul edilişimiz yönündeki açıklamalar karşısında da memnunluğunu dile getiren bir yazı yazmıştır. Bu olayın Türk güvenliği açısından önemli olduğunu, hürriyet için layık olduğumuz yeri aldığımızı düşünmüştür. Ancak bu layık olduğumuz yere ulaşmak için çok büyük fedakarlıkta bulunduğumuzu da bu yazısında belirtmeyi ihmal etmemiştir. Bu konuya ilişkin yazılarda dikkati çeken bir nokta, Nadi'nin savaştaki gazi ve şehitlerden hiç söz etmemesidir. "askerlerimiz, yavrularımız" gibi ibareler kullanmakla beraber ya da bir fedakarlıkta bulunduğumuzu sık sık anmakla beraber bu fedakarlığın bilançosu hakkında bir bilgi vermemiştir. Genel olarak "başarılı çocuklarımız" şeklinde ifadeler kullanarak Batı dünyasının da askerlerimizi ne kadar başarılı bulduklarını belirtmiştir. Nadi Türkiye'nin NATO'ya büyük faydalar sağlayacağını belirtmiş ve bu

⁸³ Nadir Nadi, Cumhuriyet, "Işık Nerede", 27 Ekim 1950

⁸⁴ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 19 Eylül 1950, "Pakta Girmek"

konuda DP'nin başarısının inkar edilemez olduğunu savunmuştur. Ayrıca bu birliğe girişimizi yıllardır devam eden dış politikamıza uygun bulmuştur.⁸⁵ Nadi bu konuya ilişkin 26 Eylül 1951'de bir yazı daha kaleme almış daha sonra doğrudan NATO'ya girişimizle ilgili bir yorumda bulunmamıştır. Bu yazısında NATO'ya girişimizi diğer büyük Batılı devletler ile aynı oluşum içinde bulunma açısından değerlendirmiş ve bunun Türkiye açısından önemine değinmiştir.⁸⁶

Ancak Nadi, DP iktidarından sonra 1964 yılında yazdığı kitabında NATO'ya giriş şeklimizi ve iktidarın bu konudaki tavrını eleştirmiştir. Demokrat Parti'nin demokrasiyi uygulamak yerine Batı'ya teslim olurcasına yaklaşmış bir Türk Dış Politikası oluşturduğunu belirtmiştir. Nadi, 1951'deki düşüncelerinden vazgeçmiştir ve ilerleyen yıllarda bu kararın sonuçlarını gördüğü için Nadir Nadi Kore'de çok sayıda şehit verdiğimiz için yani sorgusuzca sualsizce Kore'ye asker gönderdiğimiz için NATO'ya alındığımızı savunmuştur.

“...Batılıların bizim rejimi umursadıkları yoktu. Su katılmamış bir özgürlük düzenine bağlı olduğumuz için değil, Kore'de askerimiz iyi dövüştüğü için NATO'ya alınmıştık. Soğuk harp kızıştıkça, Doğu'dan gelecek bir tehlike karşısında, insanlarımız ve toprağımızla Batı savunma sisteminin Güney kanadına yararlı olabileceğimiz düşünüldüğünden ötürüdür ki, bize yardım edilmeye başlandı. Hukuk devleti neyimize gerekti bizim?”⁸⁷

6- CHP ve Halkevleri Mallarının Hazine'ye Devri Hakkındaki Fikirleri

DP iktidara geldikten sonra bir süre İnönü ve CHP kadroları ile dolu bürokrasiden çekinmiştir. Ayrıca Tek Parti yönetiminin her uygulamasını değiştirme isteğine kapılmıştır. Bu nedenle kendisine en güçlü rakip gördüğü CHP'yi sindirmek, korkutmak ve susturmak için bazı yollara başvurmuştur. CHP'nin ve halkevlerinin mallarının hazineye devredilmesi yönündeki tasarı da bununla ilgilidir. Nadi'nin bu olay

⁸⁵ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 25 Eylül 1951, “Köşe Kapmaca”

⁸⁶ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 26 Eylül 1951

⁸⁷ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991, sf.401

karşısında aldığı tavır O'nun gerçekler karışında geçmişin hesabını yapmaksızın aldığı tavır göstermesi açısından önemlidir. CHP iktidarının özellikle son dönemlerinde çok zor günler yaşayan, CHP'yi iktidarı döneminde çok eleştiren hatta muhalefette iken de eleştiren Nadi, CHP'nin mallarına el konulup hazineye devredilmesi yönündeki yasa tasarısı konusunda DP'yi uyarmıştır. Halk evlerinin de mallarının hazineye devri gündeme geldiğinde bu mallara ilişkin anayasada yapılan değişiklikleri acemice bulmuş, bunun kamu yararı gözetilerek değil muhalefeti susturma yönünde bir girişim olarak görmüştür. Kamu yararına artık iktidarda tek parti olmayan bir partinin devlete ait mallarını hazineye bırakması normal davranıştır ancak bunun yapılma tarzı, bunun kamuoyuna yansıtılış tarzı Nadi'ye göre yanlıştır. Anayasada bu yönde yapılacak değişiklik ve her türlü değişiklik konunun uzmanlarınca yapılması gerektiğini savunur. Bu yapılmadığı için DP'nin bu davranışının ardında art niyet olduğunu düşünmüştür.⁸⁸ CHP mallarının hazineye devri konusunun siyasi hayat açısından çok hassas bir konu olduğunu düşünen Nadi, bu konudaki yazılarında çok temkinli bir dil kullanmıştır. DP'yi bu konuda sürekli konuşup, bir icraata geçmemekle de eleştirmiştir. Bunun bir propaganda malzemesi gibi kullanıldığını düşünen Nadi, kamuoyunda "CHP uslu durursa, mallarına dokunulmayacak" gibi bir havanın oluştuğunu düşünmüştür. Bu konuda harekete geçmesini istediği DP'yi intikam duygusu ile davranmaması konusunda da uyarır. CHP'nin mallarını hazineye alalım derken bu partiyi, altından kalkamayacağı bir borcun içine sürüklemenin demokrasi ve rejim adına büyük tehlike arz edeceğini savunmuştur.

7- Kıbrıs Meselesi ve Londra Görüşmeleri Hakkındaki Fikirleri

Ağustos 1954'te Yunanistan Kıbrıs'ı ilhak için Birleşmiş Milletlere başvurunca Türkiye gündemine bu sefer Kıbrıs meselesi oturdu. 14 Aralık 1954'te yine Yunanistan'ın talebi üzerine Birleşmiş Milletler' de Kıbrıs'ın geleceği görüşüldü. 1955 yılının Ağustos ayına gelindiğinde Türkiye, İngiltere ve Yunanistan ile bu sorunu görüştü. Nadir Nadi, Kıbrıs davasında tamamen Türkiye'yi haklı bulmuştur. Asla taviz vermemizi istememiştir. Ancak barış ortamının devamı için mutlaka anlaşmaya

⁸⁸ Nadir Nadi, 8 Ağustos 1951, Cumhuriyet, "Önce Hakim"

varılması gerektiğinden yana olmuştur. Yunanistan ile olan anlaşmazlıkla en çözümün mevcut durumun korunması olduğunu, ancak Yunanistan'ın Kıbrıs'ta asker ve silah sayısını azaltması gerektiğini düşünmüştür. İngiltere'nin Yunanistan'a karşı önce olumsuz tavır alması ancak daha sonra Yunanistan'ın yanında görünmeye başlamasının nedeni olarak Yunanistan'ın söylemlerinin etkilerini görmektedir. Sorunun çözümü ile Londra'ya yapılan görüşmeler öncesinde, bu toplantı ile ilgili olumlu görüşlerde bulunmuştur. Bu toplantının yapılmasında geç bile kalındığını belirtmiştir. Ancak burada alınacak kararların, Ada'daki Türklerin haklarını korumak amacıyla Birleşmiş Milletler'e de kabul ettirilmesi gerektiğine bu konuya ilişkin yazdığı yazıda vurgu yapmıştır. Nadi, Ada'da iki tarafın da her bakımdan eşit olmasını savunmuştur.⁸⁹

Nadi, Londra görüşmelerine ilişkin kaleme aldığı bir yazısında ilginç ve anlamlı bir noktaya dikkat çekmiştir. Türk Heyeti'nin, İngiltere'ye doğru yola çıktığı günü yani 26 Ağustos gününü çok anlamlı bulmuştur. Bu yazıda 33 yıl öncesine giderek 1922 tarihinde tam da bugünde başlayan Büyük Taarruz'u anlatmış; İngiltere'nin kışkırtması ve mega idea hayali ile Türk topraklarına saldıran Yunanistan'ı nasıl yendiğimizi hatırlatmıştır. Nadi, 33 yıl sonra da bu hayalin ve kışkırtmanın bitmediği de belirtmiştir. O zamanlar savaşmış yendiğimiz ve öldü dediğimiz bu hayalin de hala devam ettiğini eklemiştir. Yıllar sonra Yunanistan'ın bu hayal peşinde koştuğunu belli eden talepleri için bu kez masaya oturmamızı Yunanlılar için faydalı bir hareket olduğunu belirterek Yunanistan'a, gerekirse tekrar savaşacağımıza dair ince bir uyarıda bulunmuştur.⁹⁰

Nadir Nadi'nin, bu yazıdan sonra imzalı pek yazısı çıkmıyor. Kore'ye asker gönderme ve NATO'ya girişten sonra Nadi'nin dış politikaya ilişkin daha dikkatli olduğunu görüyoruz. Meydana gelen olaylar sonrası hemen yorumda bulunmuyor. Olayların sonuçlanmasını bekliyor ve uzun aralıklarla imzalı başyazısı çıkıyor. 1950'lilerin başında Nadi'nin yazmadığı zaman başyazıları Abidin Daver yazıyor. 1955-1956 yıllarında Feridun Ergin imzalı başyazıları görüyoruz. Zaman zaman da Cumhuriyet imzalı başyazılar çıkıyor.

⁸⁹ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 13 Temmuz 1955, "Kıbrıs Meselesinde Yeni Safha"

⁹⁰ NADİ, Nadir, Cumhuriyet, 26 Ağustos 1955, "33 Yıl Önce Bugün"

8- Nadir Nadi'nin 6-7 Eylül Olayları Hakkındaki Düşünceleri

Kıbrıs sorunun Londra'da görüşülmesi esnasında 6 Eylül 1955 günü Selanik'te Atatürk'ün evinin Yunanlılar tarafından yakıldığı haberi çıktı. Bu olayı İstanbul'da protesto etmek isteyen grup Beyoğlu ve Karaköy'de Rumlara ait dükkanlara zarar verdi. Daha sonra kiliselere, Rumların evlerine saldırılarda bulunuldu. Tarihimize 6-7 Eylül Olayları olarak geçen bu olayın sorumluları uzunca süre tartışıldı. DP, bu saldırıların komünistlerce yapıldığını iddia etti. Fuat Köprülü Meclis'te yaptığı bir konuşmada bunu açıkça dile getirdi.⁹¹ Bazı tezler de bu olayın CHP tarafından yapıldığını öne sürdü. Olaylar sonucunda DP, sıkıyönetim ilan etti. İçişleri Bakanı Namık Gedik de istifa etti.

6-7 Eylül olaylarından sonra Cumhuriyet'te olayı değerlendiren başmakale imzasız çıkmıştır. 8 Eylül 1955 tarihinde "Taşkınlıklar Bizi Zayıflatır" başlıklı yazıda Yunan Mega İdeasına gönderme yapılmakta, olayın tam da Londra Konferansı'nda Kıbrıs Görüşmeleri sırasında çıkması ise şüpheyle karşılanmaktadır. Yunanlıların bu hayal peşinde koşmaları nedeniyle hala zor duruma düştüğümüzü belirten bu yazı, böyle bir olayın tekrar yaşanması durumunda Türkiye'nin, haklı Kıbrıs davasında zor günler yaşayabileceğini ifade etmiştir. Bu olayları el alış biçimi ile de son derece dikkatli ve makul olan Gazete, bu başyazı ile halkı soğukkanlı olmaya davet etmiştir. Londra Konferansı'ndaki temsilcimiz Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'yu haklılığımızı dile getirme konusunda beğendiğini belirten bu başyazı olayları "keskin sirkenin küpüne zarar vermesi" şeklinde betimlemiştir. Ayrıca bu yazı olayın Yunanistan'a sağladığı yarardan da söz etmiştir. Yunanistan hakkında Selanik'teki saldırı nedeniyle "kendi içindeki sorunu yönetemeyen Yunanistan'ın Kıbrıs'ı nasıl yöneteceği" yönünde Avrupa kamuoyunda olumsuz bir görüş oluştuğunu, ancak İstanbul ve İzmir'deki taşkınlıkların Yunanistan'ı bu imajdan kurtardığını ortaya koymuştur. Yazı ayrıca, bu olayı büyüten bir kıvılcımın ve ayrı bir gücün varlığını hatırlatarak, olayın örgütlü, planlı bir eylem olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır.⁹² Bu başyazıdan sonra 10 Eylül 1955'te konuya ilişkin olarak önemli bir yazı daha kaleme alınmıştır. Bu yazıda da olayların sorumlusu ve tetikleyici olarak Rus ajanlar işaret edilmiştir. Kıbrıs meselesi ile bu olayların ayrılması gerektiğine de dikkat çeken yazı, bu büyük olayın amacının çok başka

⁹¹ Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, 3.Cilt, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2000

⁹² 8 Eylül 1955, Cumhuriyet, "Bizi Taşkınlıklar Zayıflatır"

olduğunu iddia etmiştir. Bu amacı da Rus emellerine uygun olarak, Türk'ü Rum'a, fakiri zengine düşman etmeye çalışmak şeklinde açıklamıştır. Ayrıca politika alanında Türkiye'yi Yunanistan'a düşman etmek amacının o gece de ne yazık ki "kolaylık, rahatlık ve başboşlukla" başarılı olduğunu da belirterek bu konuda polisin ve Hükümet'in tavrına dikkat çekilmiştir. Halkın huzuru, güvenliği ve emniyetini temin ile yükümlü polisin ve bağlı bulunduğu yönetenlerin, 6 Eylül gecesi akıl ve zihnin anlama gücüne sığmaz bir şekilde "gafil avlandıkları" ileri sürülmüştür.⁹³

Bu yazıların ve birkaç gün süren haberlerin yanı sıra bu olaylara bir daha değinilmemiştir. Daha sonraki günlerde Londra Konferansı'na ve Kıbrıs sorununa ilişkin haber ve yorumlarda da azalma görülmüştür. Nadir Nadi'nin imzalı başyazılarına bu dönem pek rastlanmamaktadır. Olaylara ilişkin bu iki yazının kullanılan kavramlar ve dil açısından Nadir Nadi'ye ait olduğunu söyleyebiliriz.

Diğer gazeteler de hemen hemen aynı soğukkanlı tavrı izlemiştir. Zaten olayla ilgili haberlere yayın yasağı getirildiği için gazeteler bu konuya çok değinememiştir.

Milliyet Gazetesi de ortamı yatıştırmaya yönelik haberler yapmıştır. " *Evet, Atamız milli sembolümüzdür. Evet, onun evine ve hatırasına el uzatılması büsbütün Türk Milletini yaralar ve şahlandırır. Fakat bu büyük millî teessüre yakışan ifade, Kıbrıs davasında ve Atatürk'ün evinin bombalanmasında hiçbir suçu olmayan vatandaşlarımızın, Türk kanunları tarafından himaye edilen haklarına tecavüz değildir. Hükümete ve birbirimize destek olmalıyız. Millî birliğimizin üstüne titremeli ve onu içeriden bozacak emellerine kavuşmak isteyen düşmanlara fırsat vermemeliyiz. Parolamız birlik, sükûn ve nizam olmalıdır*" diyerek, halkı sağduyulu olmaya davet etmiştir.⁹⁴

Ulus Gazetesi'nde Hüseyin Cahit Yalçın, bu olayın ileriye yönelik etkilerine, olayın gizli nedenlerine dikkat çeken bir yazı kaleme aldı. " *İstanbul ve İzmir sokaklarını birdenbire altüst eden kargaşalıklar karşısında düşündükçe, bunu 'millî bir felaket' şeklinde telâkki etmemek imkansızdır. Ayaklanma ve tecavüz yalnız Türk milletine karşıdır. Bu olaylar üzerine biraz düşünülür ve ölçülü muhasebe edilirse*

⁹³ Cumhuriyet, "Gafil Avlanmak", 10 Eylül 1955

⁹⁴ Milliyet, 8 Eylül 1955

meselenin bu kadar basit olmadığı, çok derinlere kök saldığı ve tesir ve neticelerinin memleket hakkında şimdiden tahmini güç denilebilecek kadar karışık ve esef verici olacağı anlaşılır”⁹⁵

Yalçın bu yazısında olayın planlı bir şekilde önceden programlı olarak meydana getirildiğini belirterek bir öngörüde de bulundu.

C- 1957 SEÇİMLERİYLE DP’NİN DÜŞÜŞE GEÇTİĞİ DÖNEMDE DÜŞÜNCELERİ

27 Ekim 1957’de seçimler yapıldı ve muhalefetin tüm mücadelesine rağmen DP yine birinci parti olarak çıktı. Ancak geçen seçimlere göre oy oranında ciddi bir düşüş yaşandı. DP, % 47,70 oy alırken, CHP %40,82 oy aldı.⁹⁶ Bu seçim sonucuna Menderes çok sinirlendi. Seçim sonucu karşısında üzüldüğü belirtti.⁹⁷

Yeni hükümet Kasım 1957 sonlarına doğru göreve başladı. İlk yaptıkları iş 27 Aralık 1957’de Meclis iç tüzüğünü değiştirmek oldu. Bu değişiklikle vekillerin denetim görevlerini zorlaştıran hükümler getirildi.⁹⁸ Bu içtüzük değişikliği Meclis içinden ve dışından pek çok tepkiye neden oldu. Nadir Nadi de bu değişikliğe karşı çıkmıştır.

DP iktidarının, tam bir dikta idaresine doğru gittiği 1957-60 arasında birçok memur iktidarın bütün yolsuzluklarına alet oldu.⁹⁹ Menderes hükümeti kötüye ekonomiyi kurtaramayacağını düşünmüş olsa gerek ki üyesi olduğumuz Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’ndan bir program hazırlamalarını rica etti. Kuruluşun, hazırladığı rapor, yetkili organlarca kabul edildikten sonra Türkiye’ye bir istikrar paketi olarak verildi. DP bu paketi uygulamayı kabul etti. Bu önlemler çevresinde Türk Lirası’nın değeri düşürülecek ve ‘katlı kur’ sistemine geçilecek, ihraç malının cinsine göre pirim uygulanacak, para arzı sıkı kontrol altına alınacak, kamu iktisadi kuruluşlarının ürünlerinin fiyatları yükseltilecek ve açıkları kapatılacak, ithalat rejimi yeniden düzenlenecekti. Ekonomi alanında tepkilere

⁹⁵ Ulus, 12 Eylül 1955

⁹⁶ Abadan, a.g.e

⁹⁷ Ağaoğlu, Samet, Arkadaşım Menderes, Alkım Yayınları ,2003

⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem XI, Cilt 1

⁹⁹ Metin, TOKER, Demokrasi’den Darbeye, Bilgi Yayınevi,1992

yol açan bu paket gereğince Haziran 1958 tarihinde kömüre ve Sümerbank ürünlerine zaman yapıldı. Kağıda, ulaştırma araçlarına da zam yapıldı.

Tüm bu gelişmelerin ardı sıra birbiriden önemli olaylar yaşandı.

1- Vatan Cephesi'nin Kurulması

Nadir Nadi, DP'nin son dönemlerinde başlattığı bu uygulamaya karşı çıkmıştır. Bu oluşumu çok sert bir dille eleştirmiş, böyle bir oluşumun zararlarını anlatmıştır. Vatan Cephesinin aslında DP ile devam eden süreci sürekli öven DP'den önceki geçmişi ise sürekli yeren bir oluşum olduğunu iddia etmiştir. Bu oluşum ile Menderes'in kitlesi belli bir topluluğun lideri olmayı amaçladığını, bunun memleket yararından uzak bir hareket olduğunu düşünmüştür. Menderes'in hayal ettiği gibi bir Vatan cephesinin kurulamayacağını da eklemiştir.

“ Bir süredir yurt gezisine çıkan Sayın Menderes, uğradığı yerlerde sık sık bir Vatan cephesi kurulması lüzumu üzerinde duruyor. Yazık ki, bunun nasıl bir cephe olabileceğini yeter açıkla kavramakta biz güçlük çekiyoruz. Sayın Başbakan'a göre yurdumuzda milleti aldatmaya çalışan bir avuç muhteris ve münafık vardır. ...

Pek eski çağlarda, ileri sürülen gerçekler realiteye tam uysa bile, bizce gerçekleşme imkanından yoksundur. Çünkü Sayın Hükümet Başkanının özlediği şekilde insanları bir arada toplayabilmek ilkin yaratılış kanununa aykırıdır... Millet meseleleri üzerinde vatandaşların fikir sahibi olmaları hususu bir defa kabul edildikten sonra Sayın Menderes'in anladığı manada bir Vatan Cephesi kurulmasına imkan yoktur”¹⁰⁰

2- Radyo Gazetesi'nde Nadir Nadi Hakkında Okunan Metin

5 Eylül 1959 tarihinde devlet radyosunda Nadi'yi eleştiren, suçlayan bir metin okunmuştur. Bu metin isimsiz bir kişi tarafından okunmuştur ve kim tarafından yazıldığı da yazdığı da belli değildir. Ayrıca üç sütun şeklinde bu metin Zafer Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Bu metin, Nadi'nin bir yazısı üzerine yazılmış ancak bu vesile ile

¹⁰⁰ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 24 Ekim 1958, “Bu Bir Tılsım Değil”

Nadi'ye şahsi saldırıda bulunmuştur. Nadi'nin hürriyetçiliğinin sahte olduğunu iddia eden metin, halkın gözünde Nadi'yi küçük düşürmeyi amaçlamaktadır. Nadi'nin bir zamanlar Nazi olduğunu şimdi ise muhalefete yaranmak için yazılar yazdığını iddia eden bu metin, radyoda yayınlandığı için Nadi'ye göre önem arz eder ve bu yüzden cevaplama gereği duyar. Çünkü radyoyu okuma yazması olmayan, Nadi'den haberi olmayan kişiler de dinlemektedir. Bu anlamda gazeteye göre hitap ettiği kitle daha geniş ve gerçeklerden haberdar olma konusunda biraz daha geridedir. Dolayısı ile Nadi, bu kadar geniş bir kitleye yanlış tanıtılıyor olmaktan dolayı son derece rahtsız olur. Bun yüzden iki gün ara ile cevap yazısı yayınlamıştır.

Nadir Nadi, geniş bir dinleyici kitlesi olan radyonun bu yayımına cevaben 7 Eylül 1959 tarihinde “ Ankara Radyosu Müdürlüğü'ne” diye başlayan bir yazı kaleme almıştır. Bu yazıda hakkında okunan metnin tamamıyla gerçeğe aykırı olduğunu belirtirken, Radyo'ya da asıl görevlerini hatırlatmıştır. Radyo'nun, Nadi'nin bu cevap metnini yayınlamaması üzerine Nadi tekrar bir yazı yazmıştır.

“... Sayın Müdür, yurdumuzda benim gibi düzinelerce yazar var. Kimi iktidarı, kimi de muhalefeti tutan bu adamlar arasında türlü sebeplerle zaman zaman tartışmalar olabilir. Bir fikri beğenmeyen, onu çürütmek için karşı cepheden hücumla geçebilir. Politika hayatı dünyanın her hür memleketinde böyle geçer. Benim bildiğim, her halde sizin de bildiğiniz, devlet radyolarının oralarda günlük gazete tartışmalarına karışmadıklarıdır. Üyesi olmakla övündüğünüz NATO memleketleri, hatta NATO'ya girmeyen hür memleketler bunu bir kural olarak benimsemişlerdir. Çünkü devlet radyosu şu ya da bu partinin değil, adı üstünde devletin malıdır...”¹⁰¹

3- Muhalif Seslere ve CHP'ye Karşı Alınan Tedbirler

Nadi, CHP iktidarı ile büyük sorunlar yaşamış olmasına rağmen 1950'li yılların en başından itibaren demokrasiye olan inancı nedeniyle muhalefet partisi olarak CHP'ye karşı yapılan haksız uygulamaları eleştirmiştir. 1959 ve 1960 yıllarında DP, CHP'ye karşı sert tedbirlerini arttırmıştır. Toplantı ve mitinglerini, kongrelerini engellemek boyutuna varan bu tedbirlerin yanı sıra İsmet İnönü'nün her gezisinde bir olay

¹⁰¹ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 7 Eylül 1959, “Bir Cevap”

çıkmasına neden olmuştur. Bu olaylar İstanbul'da İnönü'nün linç edilmesi girişimine kadar varmıştır. Nadi, CHP'ye karşı alınan bu tavrı sert bir dille eleştirmiş ve bu konuda Hükümet'i uyaran yazılar kaleme almıştır.

Nadi, DP'nin bu tarz tedbirleri 1954 yılından beri aldığını ve gerekçesini de halkın huzuru ve güvenliği olarak belirttiğini, ancak bu tedbirlerle bu huzurun sağlanamayacağını düşünmüştür. DP'nin muhalefetten ve basından sürekli şikayetçi olduğunu düşünen Nadi, huzursuzluğun başlıca nedeni olarak DP'yi görmüştür.

İsmet İnönü'nün, CHP Kayseri Kongresi'ne katılımının Hükümet tarafından talimat alan vali tarafından engellenmesi, sadece bu kongreye değil Kayseri'ye dahi alınmaması üzerine Nadi, “Ey Sağduyu Neredesin” başlıklı bir yazı kaleme almış ve bu yazıda DP'nin aldığı bu tedbirleri çok sert bir dille eleştirmiştir. Zaten bu dönemde Nadir Nadi imzalı çıkan hemen hemen her yazı bu tarz tedbirleri, uygulamaları konu almıştır.

Nadi, bu yazısında DP'nin şu kuralı unuttuğunu düşünür: “*Demokrasi bizi iktidara taşıyacağı gibi iktidardan da düşürebilir*”¹⁰²

CHP 29 Nisan 1959'da Büyük Taarruz adını verdikleri bir propagandaya başladı. Bu hareket Uşak'ta başladı. Çünkü burası İsmet İnönü'nün İstiklal Savaşı sırasında Yunan generali Trikopolis'i esir ettiği yerd. Sembolik olarak burası seçilmişti. Uşak'ta İnönü'yü kalabalık bir grup karşıladı. Ancak burada olaylar çıktı. İsmet İnönü ve beraberindeki heyetin buradan Manisa'ya geçti. Burada da ilgi ve kalabalıkla karşılandı. Ancak aynı şekilde burada da olaylar çıktı. Demokrat Parti yönetimi Valilikler aracılığı ile CHP'nin gittiği her ilde keyfi yasaklar koydu. İnönü bu gezisini İzmir ve İstanbul'a giderek sürdürdü. İstanbul'da İstanbul Topkapı Olayları olarak tarihine geçen üzücü ve demokrasinin geldiği noktayı göstermesi açısından çok düşündürücü bir olay yaşandı. İsmet İnönü'nün içinde bulunduğu araç bir grup tarafından saldırıya uğradı. Olay yerinde tesadüfen bulunan bir asker grubunun müdahalesi ile İnönü linç edilmekten kurtarıldı. İsmet İnönü Ankara'ya döndüğünde de büyük bir kalabalık tarafından sevinçle karşılandı ancak DP'li gruplarla karşılaşınca yine olaylar çıktı. Tüm bu gezi programı boyunca DP

¹⁰² Nadir Nadi, Cumhuriyet, 13 Nisan 1960, “Yeni tedbirleri beklerken”

hükümeti basına en sert denetlemeyi koydu. Bu gezi boyunca çıkan olayları Meclis'te görüşmek isteyen CHP'liler ile buna karşı çıkan DP'liler arasında büyük kavgalar yaşandı. Eylül 1959'a gelindiğinde ise bazı DP'lilerin CHP'yi kapatmaya kadar varan istekleri Meclis'te duyuldu.¹⁰³

CHP'nin gezileri sonucu çıkan olaylar Çanakkale ve Konya'da da devam etti. DP son dönemlerini CHP'yi kapatmak, dağıtmak için uğraştı. Menderes "yeni tarz" bir demokrasi kurma niyetine girdi.¹⁰⁴ CHP'yi baskı altında tutma çabası öyle bir noktaya geldi ki İsmet İnönü'nün Meclis'te yaptığı şu konuşma ardından Meclis'te on iki oturuma girmeme cezası aldı.

*"Biz aldığımız tedbirleri aldık, yürüteceğiz diyorsunuz. Gayrimeşru baskı rejimine girmiş olan idarelerin hepsi böyle söylemişlerdir. Siz de öyle diyorsunuz. Fakat muvaffak olamayacaksınız. Kore Başkanı Syngman Rhee kurtuldu mu? Üstelik onun ordusu, polisi, memuru elinde idi. Halbuki sizin elinizde ne ordu var ne memur, ne üniversite ve hatta ne de polis. Olur mu böyle baskı rejimi. Muvaffak olunur mu bu? Bir baskı rejimi kurulduğu zaman onu kuranlar artık Mukavemet kalmayacak zannederler. Bizdeki baskı rejimini kuranlar da öyle zannediyorlar. Baskı tertipçileri bilsinler ki, Türk Milleti Kore Milleti'nden daha az haysiyetli değildir."*¹⁰⁵

İnönü bu konuşmasında Türkiye'de demokrasinin ve Demokrat Parti'nin birlikte çıktıkları yolculukta ne duruma geldiklerini özetlemektedir. Demokrasi ve bu meşruiyete dayandırılan sınırsız güç ve özgüven Demokrat Parti'yi yıpratmış, Demokrat Parti de kendi dönemi ile başlayan demokrasi kavramını yıpratmıştır. Ayrıca İnönü'nün bu konuşmasında DP'nin baskı kurduğu ve zamanla desteğini fazlası ile azaltan grupların da hangilerini olduğunu görüyoruz. Bu gruplara basını da eklediğimizde Adnan Menderes'in, demokrasi ile beraber bu gruplarla çıktığı yolculuğun sonuna doğru yapa yalnız kaldığını daha iyi görüyoruz.

Nadi tüm bu olaylar karşısında CHP için açılmak istenen soruşturmanın geri çekilmesi için Hükümet yetkililerine açık bir mektup yazmıştır ve bunu 17 Nisan 1960 tarihinde yayımlamıştır. Bu mektupta, soruşturma için sunulan gerekçe metnindeki

¹⁰³ Cumhuriyet, 14 Eylül 1959

¹⁰⁴ Fahri Belen, Demokrasiden Diktatörlüğe, İstanbul Matbaası, 1960

¹⁰⁵ ERER; Tekin, On Yılın Mücadelesi, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1963

ifadelerin gerçek olmadığını, DP'nin şahsi duygular ile hareket ettiğini vurgulamıştır. Ağır suçlamalar ile ezmeye çalıştıkları CHP'nin, kendi iktidarları döneminde artan muhalif sese kulak vererek demokrasiyi uygulanır hale getirdiğini hatırlatmıştır. DP'nin de CHP'nin getirdiği bu düzenlemeler ile demokrasi sayesinde iktidara geldiğinin altını çizmiştir.¹⁰⁶

4- Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması ve 27 Mayıs Darbesi

1950'lerin sonunda Demokrat Parti ile Cumhuriyet Gazetesi arasındaki ilişki en kötü dönemini yaşamıştır. 1955'ten itibaren daha az ve daha temkinli yazılar yazan Nadi, 1959 ve 1960 yıllarına yazılarını arttırmış ve daha sert eleştirilerde bulunmuştur. Nadir Nadi Parti'nin ve Parti yöneticilerinin sonunu görürcesine yazılar kaleme almıştır. Zaten bu dönemde yandaş basın dışında, tüm gazeteler, üniversiteler, askerler başta olmak üzere toplumun pek çok kesimi Demokrat Parti'nin uygulamalarına karşı tepkiliydi. Demokrat Parti'nin olağan üstü yetkilerle donattığı Tahkikat Komisyonu tabiri caizse tüm bu kurum ve kişiler için bardağı taşıran son damla oldu. Demokrat Parti bu uygulama ile yargı yetkilerini siyasal bir topluluğa bırakıyordu. Yasama, yürütme ve yargıyı tek elde toplayarak çok partili sistemi ve demokrasiyi kullanarak geldiği iktidarı kuvvetler birliği şeklinde bir yönetime sokuyordu. Demokrasiye yapılan bu ihanet pek çok kesim tarafından tepkiyle karşılandı.

Demokrat Parti, bu komisyonun kuruluş kararını 9 Nisan 1950'de yaptığı bir bildiriye duyurdu. Nadi, bu bildiriye eleştirmiştir. Bu metinde vatandaşın sakinleştirici cümlelerin, çözüm önerilerinin olmadığını düşünen Nadi, DP'yi vakitsiz seçim havası yaratmakla da suçlamıştır. Yaratılan bu hava nedeniyle muhalefetin daha da sertleştiğini, DP'nin bu yüzden toplum huzuruna zarar verdiğini belirtmiştir. Çünkü Nadi'ye göre DP bir yandan muhalefeti seçim havasına sokarken diğer yandan muhalefeti engelleyici tedbirler almıştır. Okuduğu bu bildiri ile de daha sert tedbirler alacağını ilan ederek de ortamı germiştir. Hatta Nadi'ye göre muhalefetin mitinglerinde ayaklanmaları bizzat DP yaptırmıştır. Nadi bu komisyonun bir tek koşulu yerine getirirse anlamlı olacağını düşünmüş ve Komisyon'un her iki partiyi de kamuoyu

¹⁰⁶ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 17 Nisan 1960, Açık Mektup

önünde incelemesi gibi bir öneride bulunmuştur. Nadi, bu komisyona ilişkin fikirlerini yazarken, çok sorunlar yaşadığı CHP dönemini de her şeye rağmen övmekten kaçınmamıştır.¹⁰⁷

Zaten Nadi'nin bu dönemde en sık değindiği konu demokrasiyi yok ettiğini düşündüğünü Tahkikat Komisyonu'dur. Bu konuya ilişkin yazdığı her yazıda çok partili sistemde muhalefetin önemine değinmiştir. Ayrıca istenen huzur ortamı ve demokrasi için bir tahkikat komisyonu kurulacaksa, CHP'nin de aynı talebi DP için dile getirmesini önermiştir. DP'nin kendisini hem yargıç hem davacı konumuna sokarak, demokrasiye aykırı hareket ettiğini düşünmüştür.¹⁰⁸

Nadir Nadi komisyonun kurulmasına ilişkin yasanın görüşüleceği gün şu önemli yazıyı kaleme aldı.

“Bugün Büyük Millet Meclisi'nde görüşülecek olan kanun teklifi kabul edildiği takdirde, artık Türkiye'de hürriyet rejimini göstermelik kabilinden olsun yürürlükte bulunduğunu, ne içeride ne dışarıda kimseye kabul ettiremeyeceğiz. Büyük Millet Meclisi tarafından Soruşturma Komisyonu'na tanınması istenen yetkiler, Anayasa'nın vatandaşlara sağladığı hak ve hürriyetleri tamamen ortadan kaldıracak kuvvettedir. Komisyon dilediği kimseyi, dilediği gibi sorguya çekecek, evlerde, bürolarda araştırmalar yapacak, her türlü evrak, vesaik ve eşyayı zaptedebilecek, vatandaşlara ceza verebilecek, gazeteleri toplatabilecek, hatta matbaaları kapatabilecektir. Bu komisyona karşı vatandaşa hiçbir itiraz hakkı tanınmamaktadır.

İtiraf etmeli ki bu şartlar altında bu şartlar altında bir hukuk rejiminin himayesinde yaşadığımızı iddia etmek güç olacaktır.

*Ama buna rağmen iktidar sorumluları ne kendilerine ne de yurdumuzu, özlenen huzura kavuşturamayacaklardır. Hukuka ve adalete sırt çevirenleri bekleyen akıbet, önünde sonunda hüsrandır. Hukukun olmadığı yerde, jungle rejimi hüküm sürer. Haklı haksız değil, kuvvetli zayıfı yener. Böyle bir idare anlayışı ise insan tabiatına aykırıdır. Uzun zaman payidar olamaz”.*¹⁰⁹

¹⁰⁷ Nadir Nadi, 9 Nisan 1950, Cumhuriyet, “DP Bildirisi”

¹⁰⁸ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 15 Nisan 1960, “Benim Önergem”

¹⁰⁹ Nadir Nadi, 27 Nisan 1960, Cumhuriyet, “Nasıl Bir Rejime Giriyoruz

Cumhuriyet Gazetesi'nde, bu yazının yayınlanmasından ardından 30 Nisan 1960'da Gazete'de Ali Ulvi'nin bir karikatürü yayınlanmıştır. Bu karikatürde, birçok diktatör melek şeklinde alt alta sıralanmış ve öbür dünyaya gittiler, diktatörlükleri elbet bir gün son buldu anlamı verecek şekilde uçar gibi gösterilmişlerdir. Bu karikatür nedeniyle de Gazete, 10 günlük kapatma cezası almıştır. Nadi bu dönemde sürekli rejime ve Atatürkçülüğe gönderme yapan, bunların ülkemiz için önemini anlatan yazılar kaleme almıştır.

Adnan Menderes ise bu günlerde yurt gezilerine çıkmakla meşguldü. 11 Mayıs 1960'da Meclis'i tatile soktu ve Ege gezisine çıktı. Kendi toprakları gibi gördüğü Ege'de moral bulmak istedi.

Nadir Nadi ve diğer pek çok gazeteci gibi DP'yi uyarıcı isimler arasında çok önemli bir isim danda vardır. O da dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'dir. Gürsel 3 Mayıs 1960 tarihinde, Milli Savunma Bakanı'na bir uyarı mektubu yazmıştır. Bu mektupta çok açık bir şekilde şu isteklerde bulunmuştur: Cumhurbaşkanının istifası, hükümetin değişmesi, antidemokratik kanunların derhal kaldırılması, siyasal suçluların affı. Gürsel bu mektubu şu anlamlı cümleler ile bitirdi: *Sayın Vekilim, maruzatım, muhakkak ki çok mühim ve hatta çok cüretkaranedir. Fakat memleket için, milletin selameti için, Hükümet ve hatta Partinin kurtarılması için dikkate alınması lazımdır. Ve hatta çok lazımdır.*¹¹⁰

Bu mektubu da dikkate almayan Hükümet karşısında ordu, 21 Mayıs 1960 günü çok açık bir şekilde tarafını belli etti. Harbiyeliler büyük gruplar halinde yürüyüş yaparak tepkisini açık bir şekilde ortaya koydu. Yine ordunun aldığı tavrı göstermesi açısından başka bir olay da Eskişehir'de yaşandı. Menderes 25 Mayıs 1960 Eskişehir'e gitti. Burada kendisini karşılamaya gelenler arasında bir grup hava subayı da vardı. Ancak subaylar tam Menderes geçerken arkalarını döndüler.

Gürsel'in uyarı mektubundan 20 gün sonra 27 Mayıs 1960 tarihinde ordu yönetime el koydu. Büyük bir heyecan içinde, büyük bir destekle Demokrat Parti ile

¹¹⁰ Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, Cilt 3, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2000

başladığımız demokrasi yolculuğumuz Demokrat Parti ile son buldu. Özlenen günlerin gerçekleşmesi için yeni bir askeri yönetim yönetimi devraldı.

Cumhuriyet Gazetesi darbe haberi üzerine ikinci baskı yapmıştır. Tüm gazete çalışanları darbeyi sevinçle karşılamış ve bu coşkularını hazırladıkları gazete sayfalarına yansıtılmışlardır. Nadi darbeye destek verdiğini yazılar kale almıştır. Darbeden hemen bir gün sonra çıkan yazısında şunları dile getirmiştir:

Türk milleti dünden beri tarihinin dönüm noktasına ulaştı. On yıl önce gerçekleştirdiğimizi sandığımız çok partili demokratik idare siteminin zamanla nasıl soysuzlaşmaya başladığını bütün memleket sever vatandaşlar yakından görüyor ve bu hali önlemek için ilgilileri uyarmaya çalışıyorlardı. On yıllık siyaset tarihimizi sırası geldiği zaman inceleyecek olanlar önünüze herhalde pek faydalı ibret dersleri sereceklerdir. Şimdilik şu kadarını söyleyebiliriz: 27 Nisan 1960 günü büyük Millet Meclisi'nde geçen olaylardan sonra, genç demokrasimizin soysuzlaşması korkunç bir şekil almış, vatandaşları birbirine kırdıracak kanlı boğuşma ihtimalleri bütün dehşeti ile ufukta belirmişti. Olağanüstü yetkilerle kurulan Meclis Soruşturma Komisyonu'nun Anayasa'ya aykırı olduğu ilgili hukuk profesörlerimiz tarafından ittifakla söylendiği halde iktidar sorumluları tuttukları yanlış yolu, değiştirmeye lüzum görmediler. Böylece rakip bir siyasi partiden davacı görünen iktidar aynı zamanda hakim olma isteğini açığa vurmuş oluyordu. Böylesine hukuk dışı bir durum memleketi nereye götürecekti... Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını, ardı sıra çıkarttığı yayın yasakları ile milletten saklama hukuka karşı bir iktidar darbesi yapmıyor muydu?"¹¹¹

Nadi bu yazısında DP'nin aldığı son durumu ve geçen on yılı adeta özetlemektedir. DP'nin hukuka ve demokrasiye yaptığı hükümet darbesine dikkat çeken Nadi, bu şekilde yapılan askeri darbeye gelecek eleştirilere de yanıt vermiş gibi olmuştur. Darbenin haklılığını ortaya koyan yazdığı her yazı DP döneminde yaptığı uyarı yazılarının nasıl gerçeğe dönüştüğünün de bir göstergesidir.

14 Ekim 1960'tan 15 Eylül 1961'e kadar 11 ay süren Yassıada mahkemelerinde toplam 592 kişi sanık olarak yargılandı.228 kişi hakkında ölüm cezası istendi. Mahkemenin kararına göre; Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan, Fatin Rüştü

¹¹¹ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 28 Mayıs 1960, "Dönüm Noktası"

Zorlu, Hasan Polatkan, Emin Kalafat, Agah Erozan, Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişçioğlu, Zeki Erataman, Bahadır Dürger, Baha Akşit, İbrahim Kirazoğlu, Osman Kavrakoğlu, Rüştü Erdelhun ölüm cezasına mahkum edildiler. MKB, bu isimlerden Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan'ın ölüm cezalarını onayladı ve karar mahkeme kararı ile uygulandı.¹¹²

Nadir Nadi darbe anlarını yıllar sonra anılarında şöyle anlatacaktır:

“Bildiriler, marşlar dileyerek sabahı zor bulduk. Erkenden matbaayı arayarak gazetenin arabasını getirttim. Sokağa çıkma yasağı konulduğu halde, kimliğimiz gösterdiğimiz subaylar, nezaket hata sevgi belirtileri ile yolumuzu açıyorlardı. Eminönü'nde bir yüzbaşı nereye gittiğimizi sordu. Söyleyince kendisi de Cağaloğlu'na bırakmamızı rica etti. Tüm evler, dükkanlar, apartmanlar al bayrağımızla donatılıyordu. Başta Genel Yayın Müdürümüz, Cevat Fehmi, baş dizici Hüsnü Usta, Makinist Dimo hemen herkes koşmuş gelmişti. Birinci sayfayı baştan başa değiştirmişler Atatürk'ün elle yapılmış bir resminin klişesini sağ köşeye oturtmuşlardı. Ölüm yıldönümlerinden birinde kullanılmıştı. Kara rengi ile sayfayı bir matem havasına boğuyordu. Arşiv sorumlusunu bulamadıkları için rastgele ele geçirdikleri bu klişeyi kullanacaklardı. Canım sıkıldı. Ne yapmalı, vakit de yok. Biran önce makineye dönmezsem müjdeyi halka nasıl yetiştireceğiz. Nem böyle olmaz diye tepinirken makinist Dimo akıl etmiş. Mürekkep kazanlarından birini değiştirerek yeşil renkli başka bir kazan takmış. Provayı aldı geldi. Gerçi Atatürk üzgün bakışları ile yine orada idi. Ama hiç değilse yeşil renk birinci sayfanın kasvetli matem havasını silmiş dağıtmıştı. Derken derhal baskıya geçtik. Bu gazetecilik yaşamında sayfa düzenine son karışmam oldu. O gün akşama dek matbaada kaldım. Gerçek bir bayram günü idi. Sokağa çıkma yasağı öğle üzeri kendiliğinden kalkmıştı. Tanıdık tanımadık önüne gelen kapıdan içeri dalıyordu. Herkesle şapur şapur öpüşüyorduk. Teğmenden albaya o gün belki 20- 30 üniformalıyla kucaklaştım. Gazetenin o günkü sayısından bir tanesi baştan aşağı asker

¹¹² Sina AKŞİN, Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cem Kitapevi, 2000

*imzası ile doldu. Arkadaşım Kurtböke'nin arşivinde saklıdır bu sayı. Hepimiz sevinçli idik. Devrimden yana ne kadar gazeteci varsa hepimiz Ankara'ya üşüştük*¹¹³.

Nadi'nin, 1960 darbesinden müjde olarak söz etmesi bile 1950 dönemi hakkında neler düşündüğünü özetlemektedir. Cumhuriyet Gazetesi'nin darbe haberini Atatürk fotoğrafı ile vermesi de darbeye niçin sahip çıktıklarını göstermektedir. 1950-1960 arası dönemde Nadi'nin en çok rahatsız olduğu konu Atatürk devrimlerine verilen zarardır ev bu darbe bu sürece bir son vermiştir.

D- NADİR NADİ'NİN MENDERES HAKKINDAKİ FİKİRLERİ

Nadir Nadi demokrasi adına, özgürlük adına büyük umutlar beslediği Demokrat Parti'nin lideri hakkında başından beri hep şüphe içinde olmuştur. DP 1950 seçimlerinde büyük başarı elde ettiğinde, Bayar'ın Parti liderliğinden çekilmemesini ya da Menderes dışında bir parti lideri olması gerektiğini savunmuştur. Menderes'in nereye çekilirse oraya yöne giden bir kişilikte olduğunu, liderlik vasıflarına sahip olmadığını, etrafının doldurmasına çok geldiğini düşünmüştür. Menderes'in özel hayatına hiç dikkat etmemesi de dikkatini çeken ve eleştirdiği bir konudur. Menderes'in oy avcılığı uğruna dini sömürmesini, Atatürk devrimlerini baltalamasını da hep eleştirmiştir.

*“ Menderes'in kültür düzeyi nasıldı, kesin bir yargım yok. Felsefeyle, tarihle, üstünkörü olsun ilgilendiğini pek sanmıyorum. Resimden, müzikten, güzel sanatlardan anlar mıydı sanmıyorum. Yalnız, kendi gençliğinde güncel sayılan Türk edebiyatına yakın bir ilgi gösterdiği anlaşılıyordu. Oldukça güçlü bir belleği olmalıydı. Bir gün bir dost toplantısında, Halide Edip'in “Handan” romanından koca bir parçayı ezbere okudu. Bir başka gün bizim evde Fecr-i Ati ozanlarından Celal Sahir'in bir şiirini, vurguları tam yerinde kullanarak baştan sona duraksamasız yineledi. Bize okuduğu parçalar herhalde okul sıralarından aklında kalan kırıntılar olmalıydı.”*¹¹⁴

¹¹³ Nadir Nadi, Olur Şey Değil, Çağdaş Yayınları, 1981, sf. 123

¹¹⁴ Nadir Nadi, Olur Şey Değil, Çağdaş Yayınları, 1981, sf.52

Nadir Nadi, Menderes'in dış gezilerden çok hoşlandığını düşünür. Hatta bu sevgisi çok dikkatini çektiği için bir gün gazete arşivlerini karıştırmış ve Menderes'in 10 yıllık iktidar boyunca 30 kez yurt dışına gittiğini tespit etmiştir.

Nadir Nadi'nin Menderes ile en çok dikkatini çeken diğer bir nokta da Menderes'in davetli olduğu her ortama çok geç gitmesidir.

Nadir Nadi, zaman zaman Ankara'da diğer gazete başyazarları ile birlikte Menderes ile buluşup yemek yemiştir. Nadi'nin birlikte yemek yedikleri bu isimlerden Ali Naci Karacan, Mükerrerem Sarol, Celal Fuad Türkgeldi, Firuzan Tekil'in Menderes'e kişisel olarak yaklaşmayı becerebilen gazetecilerdir.

Nadir Nadi ise Adnan Menderes'e karşı olan güveninde mesafeli ve şüpheli olmuştur. Zamanla O'nun çevresinde O'na karşı duracak fikir ve prensipte bir insan olmadığını düşünmüştür. Menderes'i her hareketi ile onaylayan bu çevrenin de O'na zarar verdiğini düşünmüştür. Nadi'ye göre Menderes'in savaştan kaçan bir yapısı vardır. Bu nedenle günlük tedbirler alıp, sorunun çözümünde köke inmemiştir. Ayrıca çok çabuk karar değiştiren bir insandır.

“...Doğrusunu ararsanız, Menderes, çoğu varlıklı aile çocuğu gibi genç yaşında buyurma zevkini tatmış, çevresi tarafından el üstünde tutulmuş, nereye çekersen kolayca oraya gelir, yuvarlak yaratılışlı bir adamdı... Karşısında birini direnir gördü mü, ona ima yolu ile bir şeyler vaat eder, bir sonuç alamazsa derece derece hizaya getirme tedbirlerine başvururdu... Ne yazık ki, elinde adamları birer oyuncak gibi kullanmaya heveslenen Menderes, onlardan önce kendisi, yaşadığı ortamın bir oyuncak haline geldiğini bir türlü anlayamadı. Daha ilk günden başlayan çevrenin yalancı pohpohlarına çabucak kandı. Haremden ayrılmamış bir Osmanlı şehzadesinin birden bire tahta çıktığı anın ruh hali içinde kendini her tuttuğunu koparır, her şeye gücü yeter bir büyük adam saymaya başladı.”¹¹⁵

¹¹⁵ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları,1991,sf. 392-39

E- NADİR NADİ'YE GÖRE DÖNEMİN EN ÖNEMLİ KAVRAMLARI

1- Laiklik ve Atatürkçülük'e İlişkin Düşünceleri

Nadir Nadi'nin asla taviz vermediği bir konu, Atatürk ve laiklik konusudur. Nadi'nin en çok etkilediği isim, birçok vasıfları üzerinde barındırdığı gibi gazetecilik de yapmış olan Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk de yazarlık yapmış, gençlik yıllarında yazdığı yazıları okul arkadaşlarına dağıtmıştır.¹¹⁶ Her yönüyle etkilendiği Atatürk'ten yı bir gazeteci olarak hiçbir dönem vazgeçmemiştir.

Nadir Nadi'nin ülkemiz için tehlikeli bulduğu iki düşünce vardır, bunlardan birincisi gerilicilik-irtica diğeri ise komünizmdir. Yobazların ve komünistlerin özgürlük düşmanı olduklarını düşünmüştür. Bu yüzden onları hep tehlike olarak görmüştür. Yobazların Batı medeniyetini yıkmak istediğini, komünistlerin de bu medeniyete tamamen sırt çevirmek istediğini düşünmüştür.¹¹⁷ Bu yüzden bu iki tehlikeye neden olabilecek her türlü davranışa karşı tavır almıştır ve bu konularda eleştiri yapmaktan asla çekinmemiştir. Zaten bu yüzden 1950-1960 döneminde Demokrat Parti'nin ilk icraatını eleştirme konusunda bir kaygı duymamıştır. Demokrat Parti ezanı Türkçeleştirdi. Nadi, ise bunun Atatürk ilke ve devrimlerinden taviz olduğunu düşünmüştür. Daha sonraları ise yazdığı birçok yazıda Demokrat Parti'yi en çok bu konuda uyarılmıştır. DP, daha ilk icraatıyla Nadir Nadi tarafından eleştirilmiş ve açıkça uyarılmıştır. Nadi'nin ezanın Türkçe okunmasını kaldıran karara ilişkin kaleme aldığı yazı, DP'nin ilk yıllarında söz konusu laiklik ise Nadi'nin aldığı tavrı göstermesi açısından önemlidir. Zaten Nadir Nadi on yıllık DP iktidarı boyunca laiklik, demokrasi, özgürlük ve Atatürkçülük konularında DP'yi hep uyarılmıştır. DP'ye siyaset, felsefe ve tarih dersi verircesine yazdığı bu uyarı yazıları, O'nun bu döneme ilişkin nasıl bir gazetecilik yaptığını göstermektedir.

¹¹⁶ ARI, Kemal, "Atatürk'ün Yazarlığı ve Gazeteciliği", Başlıklı Makale, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi, Sayı 13, 2006/Güz

¹¹⁷ Nadir Nadi, İkisi de Bir Başlıklı Köşe Yazısı, Cumhuriyet14 Ocak 1951

EZAN

7 HAZİRAN 1950

20. Yüzyılın tam ortasında, hür seçimlerle iktidara gelen demokratik bir hükümet yurdumuzda henüz işe koyulurken “ ezan Arapçanı, Türkçemi okunsun ?” konulu bir yazı yazmak zorunda kalacağımı doğrusu aklıma getirmek istemezdim. Orta çağdan devralınmış bütün bir hurafeler sistemine temelinden yıkan, 30 yıldır tek mil enerjisi ile batı medeniyetine doğru hamleler yapan bir rejimin muhalif ve muvafık temsilcileri, bize bugün, memleket menfaatleri bakımından daha alaka toplayıcı münakaşa örnekleri gösterebilirlerdi.

Ezanın Arapça, Farsça veya Türkçe okunması meselesi gönlünü tanrıya bağlamış inançlı din adamlarınca pek önemli bir olay sayılabilir. Bu konuyu aralarında uzun boylu görüşmek, ortaya atılan bilisel fikirleri diledikleri gibi incelemek onların hakkıdır. Fakat din işlerini Dünya işlerinden ayırdığını iddia eden bir rejimin muvafık ve muhalif vatandaşları ezan konusunu ele aldıkları zaman vaziyet doğrusu biraz tuhaflaşıyor. Elimizde olamayarak kendi kendimize soruyoruz bunların neresi laik. Hani tanrı ile kul arasına girilmeyecekti? Hani devrim ilkelerini çiğnememek şartı ile herkes vicdanı nasıl emrederse ibadetini öyle yapacaktı?

Laiklik konusunu ezan cephesinden ele alan Sayın Menderes, kanaatimce hareket noktasını yanlış seçmiştir. O'nun iyi niyetlerinden şüphelenmek için ortada hiçbir sebep yoksa da, bu sözler yeni hükümet aleyhine ileri geri bir takım propagandalar yapılmasına imkan verecektir. Nitekim bu ezan meselesini ileri sürerek Demokrat Parti'nin yarın fes giyilmesine, öbür gün Arap harfleri kullanılmasına müsaade edeceğini söyleyenler şimdiden görülüyor. Buna karşı yeni iktidarın hareketsiz durması, gençlik ve aydın çevreler üzerinde doğuracağı tepki bakımından doğru olmaz. Demokrat Parti memleketimizde bir irtica hareketini desteklemeyeceğine göre, kendini yanlış tanıtabilecek propagandaları vaktinde önlemesini bilmelidir.

Doğrusunu isterseniz, son dört yıllık siyasi hayatımızda oy toplamak gayreti ile her iki taraf da laiklikle bağdaşması güç bazı kombinezonlar başvurmak lüzumunu nedense gerek duymuştur. Bu hususta ilk adımı Halk Partisi'nin attığı da maalesef bir gerçektir. İlkokullara din derslerini koyduran, ilahiyat fakültesini kuran, türbeleri birer

bire açan hatta seçimlerde tarikat şeyhlerinden yardım isteyen Halk Partisi hükümetleri değildir de kimdir? Bütün bunları yapanların şimdi “Arapça ezan izin verecekler, eyvah inkılap elden gidiyor” diye hayıflanmaları biraz gülünç gibi geliyor bize.

...Atatürk'ün giriştiği devrim hamlelerinden her biri hatta ezanın Türkçe okunması bile hep bu memlekette taassubu yenmek gerçek fikir ve vicdan hürriyetini kökleştirmek amacını güdüyordu. ... Bize kalırsa, bu nazik davanın biricik çözümlenme yolu gene budur: din işlerini dünya işlerinden fiilen ayırmadıkça toplumumuzu zaman zaman rahatsız eden bir takım sürçmeleri önlemek de güçlük çekeceğizdir. Yok eğer gerçekten laik bir toplum seviyesine ulaştığımızdan şüphemiz varsa Atatürk yasaklarından bir tekine olsun dokunmaya kendimizde hak görmemeliyiz. Çünkü ancak o yasaklar sayesinde ki gerçek vicdan hürriyeti bu memlekette kök salabilecektir.¹¹⁸

Demokrat Parti'nin ilk icraatına ilişkin yazdığı bu yazı, Nadi'nin DP'nin ilk yıllarında, kendisinin de milletvekili olması nedeni ile çok iyi ilişkiler kurduğu yönündeki eleştirileri de haksız çıkartmaktadır. Nadir Nadi DP'nin bu ilk günlerinde daha başka uyarı yazıları kaleme almaya devam etmiştir.

Demokrat Parti laiklik konusunda nasıl tavizler vereceğini 1950 yılının Eylül ayında bir kez daha gösterdi ve okullara zorunlu din dersi koydu. Nadir Nadi bu uygulamayı da eleştirmiştir. Bu kararın, Anayasa'nın 2. Maddesine ve Medeni Kanun'un 103. Maddesine aykırı olduğunu savunmuştur. Bu düzenlemenin ortaya çıkmasında CHP'nin de rolü olduğunu belirten Nadir Nadi, her iki partiyi de eleştiren şu yazıyı kaleme almıştır:

Temel Şart

31 Ekim 1950

Bundan iki yıl kadar önce, Halk Parti hükümeti, ilkokullarda ihtiyari olarak din dersleri okutulmasına karar verdiği zaman, bunun devrim ilkelerine aykırı bulduğumuz için üzüntü duyduğumuz için burada açıkça tenkit etmiştik. Laiklik kavramının dinsizlik demek olmadığını gerçeği biliyorduk. Sosyal bir realite olarak din müessesesinin insan toplulukları içindeki ehemmiyetini de inkar etmek aklımızdan geçmiyordu. Bizim

¹¹⁸ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 7 Haziran 1950

istediğimiz, söylediklerimiz ve yaptıklarımızın birbirine uyduğunu görmek, laik devlet anlamını ışığı altında yürüme, tehlikeli zikzaklara sapmaksızın devrimi milletçe selamete çıkarmaktır.

Laiklik esasını yürekten benimsemiş bir memlekette vatandaşın vicdan hürriyeti güvence altındadır. Çeşitli din ve mezhep mensupları aralarında diledikleri gibi teşkilatlanmak, başkalarının veya toplumun hürriyetine tecavüz etmemek, şartıyla ayinler yapmak, konferanslar vermek, eğitim ve öğretimde bulunmak hakkına sahiptirler. Hiçbir şekilde hükümet bunları yasak edemez. Hatta devletin icra organı olarak onun vazifesi, vicdan hürriyetini yurttan serbestçe gelişmesine imkan sağlamaktır. Ana babalara okullarda çocuklarının dini terbiye görmeleri “imkanını” devlet temin edebilir ve etmelidir. Din teşkilatına bağlı öğretmenler devlet okullarında, istekli ana babaların çocuklarına belli saatlerde din dersi verebilmelidir. Aksi takdirde vicdan hürriyeti daha ziyade kuru bir sözden ibaret sayılır. Fakat laik olduğunu iddia eden, o prensibe bağlılıkta toplumsal bir fayda gören devlet ihtiyari de olsa, din eğitimini milli bütçeden kendi vasıtaları ile sağlayamaz. Hele bu tedrisatı hiçbir şekilde mecbur kılamaz.

Anayasanın ikinci ve Medeni Kanun’un yüz üçüncü maddelerine aykırılık nihayet bir formalite meselesi sayılabilir. Hiçbir kanunun hiçbir maddesi mutlak olmadığı için şartlar gerekirse bunları değiştirmek mümkündür... Türk devrimi, kendi kanununu çağımız şartlarından alan muazzam bir eserdir. Bunun ana prensiplerine dokunmaya hiç birimizin hakkı yoktur... Demokratik bir nizam kurmaya çalıştığımız yurdumuzda böyle bir düşüncenin altındaki sakatlığı hep birden ve derhal göremezsek, özlediğimiz nizama saha uzun zaman kavuşamayacağımızdan korkmalıyız. ..Demokrasi belki çoğunluğun idaresidir, fakat çoğunluğun tahakkümü asla. Ana babaların yüzde doksan dokuzu, yüzü mesela benim yazı yazmamı istemezse hükümet bu isteği yerine getirmekle mi görevlidir. “Başkalarının hürriyetlerine tecavüz etmek” şartını ihmal ettiğimiz takdirde çoğunluk rejiminin en koyu bir diktatörlükten farkı kalır mı?

...Şu gerçeği unutmayalım: 14 Mayıs’a Türk devriminin ışığı sayesinde kavuştuk. Daha mutlu yarınlara doğru ilerlemenin yolu o devrime sımsıkı bağlanmaktır.

Aslında DP'nin ilk kuruluş yıllarında Nadir Nadi, Atatürk devrimlerine bağlılık konusunda ümitli idi. Çünkü Demokrat Parti'nin ileri gelenleri Atatürk devrinde, Atatürk devrimleriyle yetişmiş kişilerdi. Parti'nin en tepesinde Atatürk'e en yakın isimlerden Celal Bayar vardı. Zaten Celal Bayar'ın partisinin de kapatılması korkusu ile ilk yıllarda laiklik kavramına dikkat ettiğini düşünüyor. Nadir Nadi 1948 ve 1949 yıllarında Parti ileri gelenleri ile çıktığı yurt gezisinde aslında DP'nin dine olan bakış açısı hakkında öngörülerde bulunmuştur. Hatta bazı konuşmalar sonrasında Celal Bayar'ı doğrudan bu gezi esnasında uyarmıştır. Nadir Nadi yurt gezilerinde uyardığı Celal Bayar'a laiklik konusunda çok güvenmiştir. Seçimlerden sonra bu yüzden Parti başında ve Hükümet başında bulunması gerektiğini savunmuş, Bayar'ın cumhurbaşkanlığına bu nedenle karşı çıkmıştır. Hatta Adnan Menderes'in hükümeti kurup programını açıkladığı sırada yaptığı konuşmada Atatürk devrimlerini savunanlar için “inkılap softaları” tanımlamasına bulunmuştu. Laiklik konusunda gerekli hassasiyeti göstermeyeceğine dair sinyaller vermişti. İşte bu konuşma Nadi'de, Menderes'in bu tarzla yoluna devam edip laiklikten ödün verirse Bayar tarafından görevden alınacağı izlenimini uyandırmıştır. Ancak Nadi yıllar sonra bu konuda yanıldığını kendisi de çok açık bir şekilde ifade etmiştir *“Aldanıyordum. DP her dört yılda on hükümet kurmak şöyle dursun, on yıl süre ile sadece bir adamın peşine takılacak, ordu işe karışincaya kadar yıldan yıla artan bir aşkla ona sarılacak, bağlanacaktı.”*¹¹⁹ Zaten Nadir Nadi, Bayar'ın Köşk'e çıktıktan sonra girdiği tavır değişikliğini, Bayar ile karşılaşmaları sırasında da hissetmiştir. Bayar, Cumhurbaşkanı olduktan sonra Nadir Nadi'yi Köşk'te Atatürk kitaplığında kabul etmiştir. Bayar'ın bu görüşme sırasındaki konuşma ve giyim tarzının Atatürk'e çok benzediğini fark eden Nadir Nadi, Bayar'ın bu tavırlarını eleştirmiş ve Bayar'ın biçimsel olarak Atatürkçülüğe özendiğini, fikir olarak bu değerlere bağlı olmadığını belirtmiştir. Bu fikrin ispatını 1950-1960 arası dönemde DP'nin Atatürkçülük ile ilgili uygulamalarına ses çıkarmayan bir Bayar olduğunu belirterek yapmıştır.¹²⁰ Nadir Nadi Celal Bayar'ı en son 1956 yılında görür. Daha sonra da bir araya hiç gelmemişlerdir.

Nadi, ülkemizde ne zaman söz ve yazı özgürlüğüne ilişkin bir ortam oluşsa bunun ardından hemen özgürlük karşıtı aşırı akımların türediğini düşünür. Bu yüzden

¹¹⁹ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991

¹²⁰ Nadir Nadi, Olur Şey Değil, Çağdaş Yayınları, 1981, sf.25

her daim özgürlüğün de sınırının çizilmesi taraftarıdır. Toplumda hangi fikrin zararlı hangi fikrin yararlı olduğu konusunda bir doğrunun mutlaka olması gerektiğini düşünür. Özellikle konu Atatürkçülük ise bu konuda aşırı sağ kesimin de aşırı sol kesimin de özgürlüğü kullanarak saldırıda bulunabileceğine dikkat çeker. Bu iki kesimin söz konusu Atatürk ise birleşebileceklerini söyler. Bu yüzden bu gibi akımların önüne geçilmelidir Nadir Nadi'ye göre. Nadir Nadi bu konu ile ilgili olarak İlk Şart: Basın Hürriyeti başlıklı yazısında bir öneri de ortaya atmıştır:

*...Memleketin yüksek çıkarlarına aykırı, yurdun varlığını tehlikeye koyacak aşırı sağ ve sol akımlarla mücadele konusunda bir jüri usulünün kabulünü teklif ediyoruz. Siyasi parti temsilcilerinden, üniversite profesörlerinden, Yargıtay üyelerinden, milletvekillerinden, tanınmış yazarlardan kurulacak bir jüri bu gibi vakalarda söz sahibi olmalı, onun suç görmediği hallerde mahkemeye verilmemelidir.*¹²¹

Nadir Nadi, Demokrat Parti'nin iktidara geldiği ilk aylardan itibaren başladığı laiklik konusundaki eleştiri ve uyarılarına 10 yıl boyunca ara vermeden devam etmiştir. Laiklik, irtica gibi konulara değinirken mutlaka Mustafa Kemal Atatürk'ten, O'nun fikirlerinden ve devrimlerinden söz etmiş ve Atatürkçülükten uzaklaşıldığına dair eleştirilerini de bu kavramları tartışırken dile getirmiştir. İçinde bulunduğu dönemi Atatürk devrimleri açısından değerlendirirken bazı sorunların çözümü için her daim Atatürk devrimlerine sahip çıkılmasını önermiştir. Nadi, DP döneminde, bazı basın organları tarafından hem de ülkedeki bazı kişiler tarafından Atatürk'e karşı yapılan saldırıların arttığını düşünmüştür ve bu durum O'nu çok üzmüştür. 24 Mart 1951 günü yazdığı yazıda çıktığı Ege gezisinden bu yönde edindiği izlenimleri paylaşmış ve İçişleri Bakanı'nın irtica yoktur açıklamasının aksine irticanın olduğunu söylemiş ve niçin bu kanıya vardığını da açıklamıştır:

“Bir takım dergiler sistemli bir şekilde Atatürk ve devrim aleyhine yazılar yayımlamakta, Arap harflerinin, Mecellenin ve birden fazla karı usulünün geri getirilmesini istemektedir. Bunların elinde din açıkça siyasete alet edilmektedir... Dört beş ay önce yurdumuzun en ileri bölgesi olan Ege illerinde yaptığım bir incele sonunda, siyasi huzurun her yerde göğüs kabartıcı bir mükemmellikte olduğunu bu sütunlarda ısrarla yazmış, yalnız gericilik belirtilerine ait bazı endişeli görüşlerimden

¹²¹ 3 Ocak 1951, Cumhuriyet

bahsetmiştim. Gördüklerim vakıalara dayanıyordu. Çocuklarını devlet okullarına göndermeyerek özel hocalardan Arap harfleriyle okutan insanlar vardı. Medeni Kanun'dan şikayet edenler, eski usul evlenme ve boşanma müessesini geri getirmek isteyenler oluyordu. Kadınların kıyafetine karışıldığı için birçok yerde yüzler kalın peçelerle örtülmüştü. Dönen hacıları törenle karşılamak için valilere başvurulmuştu.¹²²

Çoğu yazısında bu duruma karşı olan sinirlilik hali kendini göstermektedir. 28 Haziran 1951 günü yazdığı bir yazısında bu tür saldırılarda bulunan kişilerin şekilsel olarak tarifini yapmakta ve bu kişilerin örgütlü yapısına dikkat çekmektedir. Partiler arası mücadelede oy avcılığı yapılarak bu kişilere zemin hazırlandığını belirtmektedir. Atatürk'e yapılan saldırıların, hakaretlerin çok sayıda habere konu olmasına rağmen resmi ağzların ülkemizde irtica olmadığına yönelik eleştirilerde de bulunmaktadır. Bu tür gerici kişilerin Şapka Kanunu gibi devrimlerle alay ettiğini, kadınları çarşafsız sokağa çıkartmadığını, hala Arap alfabesi öğrettiklerini anlatmaktadır. Nadi bu yazısında da laiklik ile ilgili pek çok yazısında da gelinen vahim durumun sorumlusu olarak DP'yi ve Celal Bayar'ı işaret ettiği gibi CHP ve İnönü'yü de aynı şekilde hatalı bulmaktadır.

“İstiklal Savaşı'nın büyük kahramanı, Türk devriminin baş yaratıcısı, hürriyetlerimizin eşsiz temsilcisi, Atatürk'e karşı bir müddettir girişilen tecavüz hareketleri son zamanlarda göze çarparcasına (göze çarparcasına ne demek?) yüreğimize bıçak saplarcasına arttı. Birbirinden çok uzak yurt köşelerinde, birbirini belki hiç tanımayan, fakat hayret edilecek kadar birbirine benzeyen çember sakallı, karanlık suratlı bir takım adamlar rastladıkları büstlere, heykellere saldırıyor, cezbe tutulmuş meczuplar halinde hırstan kan çanağına dönmüş gözleriyle etrafa donuk bakışlar atıyorlar... Peki bu olanlar nedir? Memleketin en büyük evladının hatırasına karşı Ankara gibi bir yerde, orduevinin kapısı önünde güpegündüz el uzatabilmek için insan nereden cesaret alır. Bu yarı delilerin, meczupların, gericilerin arkasında pek akıllı, pek usta ve hesaplı bir teşkilat bulunabileceğini düşünmüyor muyuz?... Partiler arasındaki mücadelede oy avcılığı her türlü düşüncenin üstünde geliyordu. Bu yüzden birçok şeylere göz yumuldu. Türbeler açıldı, tarikat şeyhlerine aday listelerinde yer verildi, muskacılara ses çıkarılamaz oldu ve nihayet işte bugünlere ulaştık... Gericiliğe

¹²² Nadir Nadi, 24 Mart, 1951, Cumhuriyet

avans verme konusunda ilk adımı Halk Partisi'nin attığını burada birkaç defa yazdığımı hatırlıyorum. Şunu kesin olarak söylemeliyim ki, Halk Partisi'nin işlediği hata, daha sonra demokrat hükümetin aynı yolda işlediği mazur görmemiz için bir neden sayılmaz.”¹²³

Nadir Nadi 1951 Nisan aylarında hazırlanmaya başlayan Atatürk kanununa da karşı çıkmıştır. Mustafa Kemal Atatürk için böyle bir kanuna gerek olmadığını, Atatürk'ün eserleri ile yaşadığını, bu kanunla Atatürk'ün fikirleri ile devam ettiği mücadelenin biteceğini savunmuştur.

Nadir Nadi'ye göre laiklik ilkesi, vicdan hürriyetinin temelidir. Devletin dini olmaz. Din işleri karşısında devlet tarafsızdır. Bu bağlamda Nadir Nadi devletin din dersi vermesini ve bunu zorunlu hale getirmesini de eleştirmiştir.

Atatürk devrimlerinin tehlikede olduğunu düşünmüştür. Bunun gerekçesini de şu şekilde açıklamıştır: *Günün realitesi şudur: Batı'daki örneklerine göre ayarlamaya çalıştığımız bugünkü rejimi altı buçuk yıldır bir intikal buhranı içinde bocalamakta, bir türlü yolunu bulamamaktadır. Atatürk'ün bize emanet ettiği bu yüzden tehlikedir.*¹²⁴

Nadi'ye göre 1954 seçimlerinden sonra laiklik, demokrasi ve geneli ile rejim adına birçok şey daha da kötüye gitmeye başlamıştır. Çünkü DP, 1954 yılında yapılan seçimlerde yine rekor düzeyde bir oy almış ve bütün gücünü halka dayandırmış, tamamen tek otorite olma havasına bürünmüştür. Bu durum da onda sınırsız bir güç kullanıma neden olmuştur. Vatandaş ise toplumda meydana gelen bazı değişiklikten habersizdir.

1954 yılının son gününü yaşadığımız şu sırada rejim davamıza topluca göz atmak faydasız olmayacaktır sanıyoruz. Gerçi vatandaşların bu dava ile belki pek yakından ilgili görünmemektedir. Kimi gündelik nafaka peşinde koşan, kimi memurdan, kimi idareden şikayet eden, kimi uğradığı haksızlığın acısı ile yanan kimi hükümetten

¹²³ Nadir Nadi, 28 Haziran 1951, Cumhuriyet

¹²⁴ Nadir Nadi, 2 Aralık 1952, Cumhuriyet, “Tarih Susmaz” başlıklı yazısından

*fazla alaka bekleyen tümen tümen fertler arasında demokratik gelişmemize dair fikir yürütmeyi şu an için yersiz sayanlar bulunabilir.*¹²⁵

1960'lara yaklaşan yıllarda Nadir Nadi laiklik ve Atatürkçülük ile ilgili konularda daha çok ve daha sert yazılar yazmıştır. Şubat 1958'deki bütçe görüşmelerini değerlendirdiği bir yazısında bütçe görüşmelerinde yoğun tartışma ve kavgalara neden olan Diyanet İşleri'ne ayrılan para konusunu ele almış ve buradan hareketle laiklik ilkesini açıklamıştır.

*Diyanet işleri konusu vicdan hürriyeti ile ilgilidir. Vicdan hürriyeti ise fikir hürriyetinden önce gelir. Yani bir toplum bu hürriyetlerden ikincisini yürütebilmek için ilkin birincisini iyice hazmetmiş olmalıdır. Yeryüzünde demokratik gelişmelerin tarihini şöyle bir inceleyecek olursak insanlar arasında en büyük çatışmalara hep dinsel konuların yol açtığını görürüz... Atatürk devrimleri dediğimiz sosyal hamlelerin temel direği şüphesiz vicdan hürriyetini yurdumuzda kökleştirmeyi hedef tutan laiklik prensibidir. ...Ata'nın izinden yürümeye çalışan bir partiyi dinsizlikle suçlandırmak, en hafif bir deyimle, pek yakışsız bir harekettir.*¹²⁶

Nadir Nadi, Atatürk'ü, O'nun devrimlerini açıklamak, anlatmak konusunda çok sayıda yazı yazmış, O'nu unutanlara Atatürk'ü hatırlatma konusunda her daim başarılı olmuştur. Gerektiğinde çok sert uyarılarda bulunan Nadir Nadi, 1960'lara gelindikçe Atatürk'ten daha çok söz etmeye başlamış, bazen Atatürk ile ilgili tarihi bilgiler vermiş bazen sadece bir fikir olarak Kemalizm'den söz etmiş, bazen de irtica tehlikesi karşısında O'nun ilkeleri çerçevesinde çözüm önerileri sunmuştur. 24 Mayıs 1958 yılında "Ata'ya Saygı" başlıklı yazısı bu bakımdan çok önemli bir içeriğe sahiptir. Bu yazıda Atatürk ve Atatürkçülük üzerinden pek çok önemli noktaya değinmiştir.

"İktidarda olsun, karşıda olsun, siyasal hayatımızda rol oynayan insanlar, şu noktayı bir an olsun unutmamalıdır: Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli Atatürk devrimlerine dayanır. Milletın yükselmesi, medeniyet yolunda ilerlemesi, devrim prensiplerini dimdik ayakta tutabilmemize bağlıdır. Bu prensiplerin şu veya bu şekilde

¹²⁵ Nadir Nadi, 31 Aralık 1954, Cumhuriyet "Yıl Sonu Kaygıları"

¹²⁶ Nadir Nadi, 9 Nisan 1958, Cumhuriyet, "YanlıŞ Bir İnanış" başlıklı yazıdan

gevşetilmesi, giderek rejimi temellerinden sarsmak milli varlığımızı tehlikeye koymak sonucunu doğuracaktır.

Atatürk devrimleri diye adlandırdığımız hayat görüşünü, bir adamın kafasında doğmuş bir felsefe, ya da bir özenti sanmak çok yanlış, çok sakat bir düşünce olur. Bu millet, Atatürk gibi bir kahramanı dünyaya getirebilmek için en yüz elli yıl sancı çekmiştir. Milleti yıkılmasını önleyebilmek uğruna nice hünkarlar gayrete gelmiş, nice komutanlar parlak müdafaa savaşları vermiş, nice devlet adamları diplomatik mucizeler göstermişlerdir. O arada çağdaş medeniyet dünyasına yetişebilmemiz şartları üzerinde durulduğu bir takım tasavvurlar üzerinde tartışıldığı da olmuştur.

Bu gayretlerden hiç biri umut verici bir sonuca yol açmamıştır. İlk ordumuz Batı usulleriyle yetişsin, daha iyi dayanırız denmiş, sonra da bilimi Avrupa'dan alalım, geleneklerimiz bizde kalsın diye düşünülmüş, nihayet büyük kütleyi uyarma çareleri üzerinde durulmuş, bazı çekingen projeler ileri sürülmüştür

Sırtında mermi, Türk anası, siperde çıplak göğsü ile Türk evladı, Sakarya Ovası'nda yalnız Türk varlığını savunuyorlardı. Onlara kumanda eden Atatürk, yıkılan imparatorluğu değil, onun yıkıntıları arasından yalnız Türk varlığını kurtarmaya çalışıyordu.

Bu devletin (Osmanlı'dan söz ediyor) rütbesini omzundan çıkarıp atmakla Mustafa Kemal, uğrunda canını feda edeceği Türk milletine yarınki gerçek bağımsızlığını müjdelemiyor mu idi? ...

Çok partili hayata geçildikten sonra, iktidardakiler olsun, karşıdakiler olsun, bu temeli her zamankinden daha kuvvetli olarak ayakta tutmayı bir an ihmal etmemeli idiler. Çünkü her iki taraf da sosyal fonksiyonlarını yalnız Atatürk'e borçludurlar. Devrimler yıkılır da Atatürk'ün en büyük eseri tarihe karışır, bu adamlar elbette boşalmış bir balon gibi söneceklerdir. Onların sönmesi bir şey değil; Tanrı korusun, Milli varlığımız tıpkı 1919'da olduğu gibi yeni baştan tehlikeye girecektir.

*Memleket, üzerinde anlaşılamadığımız o kadar çok mesele varken, bir de Atatürk'ün temiz adını politika menfaatleri uğruna harcamayalım. Buna hiç kimsenin hakkı yoktur.*¹²⁷

Nadir Nadi, bu yazısında yeniden bir kurtuluş savaşına girebileceğimizi söyleyerek konunun ciddiyetine dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu yazıdan aylar sonra 10 Kasım 1958'de gireceğimiz savaşın sadece kurtuluş savaşı olmayacağını, Ata'nın ölümünden 20 yıl sonra yeniden devrim ve kültür savaşı içine girmemiz gerektiğini hatırlatmıştır. Atatürkçülük konusunda dönemin en önemli ve en anlamlı 10 Kasım yazısını kaleme almıştır. Bu yazısında Demokrat Parti Hükümet'inden ya da herhangi bir başka isimden hiç söz etmeden sadece tarihimizden örnekler vererek, içinde bulunduğumuz durumu anlatmıştır. Türkiye'nin bazı alanlarda ilerleme gösterirken bazı alanlarda da nasıl geriye doğru gittiğini belirtmiştir. Türkiye'nin sokulduğu çelişkileri çok net şekilde özetlemiştir.

“...Ölümünden tam yirmi yıl sonra, kendi yurdumuzda, O'nun yarattığı ve başarı ile yürüttüğü devrimleri korumak uğruna yeni bir kültür savaşına atılabileceğimiz hatıra gelir mi, havsalaya sığar mıydı?

Türkiye'miz bugün bu savaşın ta ortasındadır. ...Bununla beraber, ölümünden yirmi yıl sonra hortlayan gerilik saldırıları karşısında Atatürk'ün yenileceğini sanmak çocukluk olur. Bugün, Türkiye, kültür tarihinin en dikkate değer bir anını yaşamaktadır. Bir yanda Batı üniversitelerinde kitapları okunan aydınlarımız, bir yanda yeni harfleri küfür sayan ulemalarımız, bir yanda jet uçakları içinde rekor kıran genç kızlarımız, öte yanda kara torbalara bürünmüş bahtsız kadınlarımız; şurada soysuzlaşmış tek sesli Bizans Musikisini kendine zevk edinen bir kemancı, öte yanda dünyanın sayılı artistleri arasında şeref yeri alan bir virtüöz. Geleneğe, donmuş kalmışa, ezberciliğe bağlananlara karşı değişene, ilerleye, aklın üstünlüğüne inananlar, toplum gerçeklerini araştırmaktan yılmayanlar...

*Yaşama iradesini akıl yoluyla kamçıladığı zaman Doğu il Batı arasında hiçbir üstünlük farkı kalmayacağını ilk gösteren adam Atatürk olmuştur... ”*¹²⁸

¹²⁷ Nadir Nadi, 24 Mayıs 1958, “Cumhuriyet, Ata'ya Saygı”

Nadir Nadi, yazılarında Atatürk'e karşı yapılan saygısızlığın, saldırıların tesadüf olmadığını, uzun vadede bir amaca hizmet ettiğinin altını çizmiştir. 1959'daki 10 Kasım yazısı da ülkedeki kötü niyetlere, emellere dikkat çekmektedir. Atatürk'ün yaptıklarını tartışmaya açan kişilerin tarihimize başka ilerici, aydın, lider kişilikleri ortaya çıkarmaya çalıştıklarını anlatmıştır. Bunun yapılmasındaki amacı da Atatürk'ün ülkemiz için önemini zamanla azaltmak ve uzun vadede ortadan kaldırmak olduğunu düşünen Nadi, bu düşünce ile devrimlerin ortadan kalkmasına setirci kalacak bir millet oluşturulmak istendiğini belirtmiştir. Bu yazının başlığı da DP iktidarının sonu açısından çok anlamlıdır ve bir öngörü gibidir. Yazı boyunca, Atatürk'e yapılanlara karşı son derece sert bir dil kullanan Nadir Nadi, yazısının sonunda tüm umudu ile şu sözleri dile getirmiştir: *“Ama son zafer mutlaka Atatürkçülerin olacaktır. Devrimler, ne zaman tartışma konusu olmaktan çıkıp da yüzde yüz millete mal edilecek? 1970'te mi, 1980'de mi, daha sonra mı? Bunu şimdiden kestiremeyiz. Yalnız şuna emin olalım ki, millet hangi çağda o günlere kavuşursa, sevgili Atatürkümüz, kendi yaşadığı yıllarda o günlerin Türkiye'sini sezmiş, görmüş ve yaratmış bir adam olarak anılacaktır. Nur içinde yatsın.*¹²⁹

1960'a gelinde de Nadir Nadi, gündemin yanı sıra Atatürk ve Atatürkçülükten söz etmeye devam etmiştir. Tam bu dönemde Nadi'nin Atatürk'ün devrimlerine sahip çıkmamakla eleştirdiği Celal Bayar'ın Atatürk ile ilgili yazdığı kitabı çıktı. Nadi Bayar'ı ikiyüzlü davranmakla eleştirmiştir. Anı kitabı yazmasından ziyade, bulunduğu makamın gereklerini yerine getirmemekle eleştirmiştir. Başka bir yazısında Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı dönemi ile 1950-1960 arasında geldiğimiz noktayı karşılaştırmış ve hiç isim vermeyerek de olsa DP ve Celal Bayar'ın eksiklerini, yanlışlarını bu şekilde tek tek ortaya sermiştir. “O Devir Bu Devir” başlıklı bu yazı darbeye giden süreçte en önemli yazılardan biri sayılabilir. Çünkü bir dönemin sonunun geldiğine işaret ederek yapılacak olan yeni hareketin ya da yapılması gereken bir şeylerin olduğunun önemini açıkça ortaya sermiştir. Nadir Nadi'nin bu iki dönemi karşılaştıran yazısı günümüz açısından da teşkil etmekte ve bu yazı kaleme alındığı tarihten 49 yıl sonrasına bile ışık

¹²⁸ Nadir Nadi, 10 Kasım 1958, Cumhuriyet, “Yirmi Yıl” başlıklı yazısından

¹²⁹ Nadir Nadi, 10 Kasım 1959 Cumhuriyet, “Son Zafer Mutlaka Atatürkçülerindir” başlıklı yazısı

tutmaktadır. Ayrıca bu ve benzeri yazılar iktidarın basına karşı çok sert davrandığı sırada çok zor gazetecilik koşullarında yazılmıştır. Bu anlamda mevcut durumu hiç isim vermeden ancak kimi, neyi kastettiği son derece açık bir şekilde yazmıştır.

“Hiçbir Doğu ülkesinde görülmeyen bir tolerans havası, Atatürk’ün Cumhurbaşkanlığı ettiği on beş yıl boyunca yurdumuza hakimdi. O devirde kimsenin, namazına, niyazına, ibadetine karışılmazdı. İsteyen orucunu tutar, isteyen mevlit, isteyen aşir okurdu... Babalar ve analar evlatlarına nasıl uygun buluyorsa öyle bir din eğitimi vermekte serbesttiler. Laikliği benimsemiş Batı Demokrasilerinde olduğu gibi okullarımızda körpe vicdanlar üzerinde herhangi bir etki yapma çalışılmazdı. Devlet yetişebildiği kadar Türk çocuklarına müspet bilgi ışığını dağıtmaya gayret ederdi Bunun ötesinde herkes vicdanı ile baş başa bırakılırdı. Din işleri devlet işlerinden ayrılmıştı. Çok karı alma yasağı insan hakları insan hakları ilgili medeni bir prensip kararı idi. Birden fazla karı almayan bir adamın Müslümanlığı zedelenmeyeceğine göre bunu din ile bir ilintisi olamazdı. İbadet yerleri dışında din adamı kıyafetiyle dolaşılmaması kararı da vicdanlar üzerindeki çeşitli baskıları önlemek açısından doğmuştu.

On beş yılcık süren bu tolerans devri yurdumuzu geniş bir iç refahlığa kavuşturdu. Vicdanlar o güne değin hasret kaldıkları gerçek bir hürriyet şuuru içinde rahatlarını buldular. O devirde oruç tutanın da namaz kılanın da samimiyetinden şüphe edilmezdi. Kadının kıyafetine karışılmıyordu. Fakat kendisinin bir dışiden önce bir insan olduğunu ve hürriyetine, kişiliğine, vatandaşı olarak eşit haklarına sahip çıkan kadın kısa zamanda yüzündeki peçeyi atmaya ve sırtındaki kara çuvaldan kurtulmaya başlamıştı.

On beş yıl, on beş yılcık süren bu tolerans devri boyunca neler başardık? Bugün Türk ve yabancı üniversitelerinde kürsü sahibi olan değerli bilim adamları o devirde yetişti. Bugün Avrupa ve Amerika kitaplıklarında eserleri okunan beş-on düşünürümüz varsa, bunlar o devirde yetişti. Bugün dünya sahnelerinde alkış toplayan sanatçılarımızın hepsi o devrin ürünleridir. Atatürk’ün yurdumuzu kavuşturduğu tolerans zihniyeti biz bugüne kadar sürdürebilse idik Türkiye şimdi altın çağının tam içine girmiş bulunacaktı.

Demokrasiyi pek yanlış anladığımız için bugün durum değişmiştir. Çoğunluk ne isterse, o olur parolası altında tolerans fikri artık rafa kaldırılmış gibidir. Birçok yerlerde camiye gitmeyenlere kötü kişi gözüyle bakılmakta, vatandaşlar oruç tutmaya ya da oruç tutar görünmeye zorlanmaktadır. Çember sakal ve kara bere bir nevi üstünlük üniforması olmuştur. Kocasının, babasının, kardeşinin yanında sinemaya gitmesi ayıp sayıldığı için kimi şehir ve kasabalarda kadınlara ayrı erkeklere ayrı seanslar tertip edilmektedir. Yedi seki yaşında yavrulara anlamını bilmedikleri Arapça dualar ezberletilerek körpe zekalar dumura uğratılmaktadır. Devlet okullarına öğretmen yetiştirmezken eski mahalle mektepleri hızla çoğalmaktadır. İman, namus ve fazilet kavramları yeniden bir şekil meselesine irca edildiği için gerilik akımlarını körüklemek geçer akçe haline gelmiştir. Bir zamanlar eroin kullanan, sabah akşam rakı içen, kumar oynayan, yalan söyleyen, ömründe iki rekat namaz kılmayan ve yapmadığı kepezelik kalmayan adamlar bugün din bilgiçliği taslayarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Atatürk'ün yurdumuza getirdiği tolerans fikri tehlikeli bir şekilde hırpalanmaktadır. Vicdani inançlara saygı duymak şöyle dursun, masum halkın beli duygularını sömürmek amacı ile bir sahtekarlık yarışı ortalığı kaplamıştır. Bu şartlar altında kimin sahici, kimin yalancı Müslüman olduğunu anlamak da ayrı bir meseledir. Atatürk'ün kaybettiğimiz izini bir an önce bulamazsak halimiz çok kötüdür, çok kötüdür.”¹³⁰

2- Eğitim Sistemine İlişkin Düşünceleri

DP döneminde eğitim alanında bazı önemli gelişmeler yaşandı. CHP iktidarının son yıllarında açılan İmam-Hatip Kursları'nın yerine, öğretim süresi yedi yıl olan ve ders programında Arapçanın da yer aldığı, orta-lise eğitimine denk okullar açıldı. İlki 1951'de Konya'da açılan İmam Hatip Okullarından 1951-52 döneminde 7 tane açıldı. 1955-56 döneminde de 9 tane daha İmam Hatip açıldı. Böylelikle İmam Hatip Okullarının sayısı toplamda 16'ya ulaştı. Bu okullardan 1951-56 döneminde 622 öğrenci mezun oldu.¹³¹

¹³⁰ . Nadir Nadi, 10 Ocak 1960, Cumhuriyet, “O Devir Bu Devir” başlıklı yazısı

¹³¹ ALBAYRAK, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Phoenix Yayınları, 2004

DP iktidarı döneminde 24 Mart 1954 tarihinde SBF içinde Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü; 10 Mart 1954 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesine bağlı bir teknik okul ile 23 Temmuz 1957’de Erzurum’da Atatürk Üniversitesi; 15 Kasım 1956’da Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi; 9 Mart 1956’da İzmir’de Ege Üniversitesi; 5 Haziran 1957’de Ankara’da Gülhane Askeri Tıp Akademisi açıldı. Bu kurumların sayesinde Türkiye’de yüksek öğretimde okullaşma oranı %1.5’ten %3.4’e yükselmiştir.

132

Nadir Nadi’nin tıpkı çalışmak gibi, laiklik ve Atatürkçülük gibi çok önem verdiği bir başka konuda eğitimidir. Bu anlamda Nadi, DP döneminde eğitim alanında yapılan bu icraatları yeterli bulmamıştır. Ülkemizde eğitim sorunun hiç çözülemediğini savunmuştur. Eğitim anlayışımızın “mektep ve katip” kelimeleri ile özetlendiğini, bu kelimelerin eğitim için kullanılmasının konunun daha başında bir yanlış bakış açısı oluşturduğunu savunan bir yazısında eğitim ile ilgili görüşlerini özetlemiştir.

“ Mektep kelimesi, katip kelimesiyle aynı köktendir. İki mefhum arasındaki bu gramer akrabalığı, bizde terbiye müessesesinin sosyal telakkisine de kuvvetli bir işaret sayılabilir. Katip, şahsi teşebbüsü olmayan, düşünmeyen, bir hadise karşısında karar vermek mecburiyetini duymayan, otomat bir adamdır. Eski devlet zihniyeti bu çeşit adamlardan hoşlanır, memurlarını bunlardan seçerdi. Tanzimat’ın zoruyla bir nevi şekil Avrupalılığına başladığımız sıralarda maarif müessesesinin temellerini atarken: - Bu müessese ne yetiştirecek, devlete katip, değil mi dedik ve ilim yuvalarına mektep adın koyduk. Maarif telakkisini Tanzimat’ın bu şekilde anlaması memlekete çok zararlı oldu. Çünkü mektepler, hakikaten katipten başka bir şey çıkarmıyordu. – Okuyacaksın, yazacaksın, ezberleyeceksin! sistemi uzun zaman kafa disiplinimizin çerçevesini teşkil etti.

Acaba şimdi bu sistemden kurtulmuş sayılabilir miyiz? Meşrutiyet ve Cumhuriyet rejimlerinin maarife getirdikleri taze Batı rüzgarına rağmen kabule mecburuz ki, mektepler bugün dahi maalesef katipten başka bir şey yetiştirmeye muvaffak olamıyorlar.

¹³² a.g.e

*Halbuki her sahada başarıcı, düşünen, yaratan, otomat değil, otonom vatandaşlara ne kadar ihtiyacımız var.”*¹³³

Nadir Nadi'ye göre eğitim, birey özgürleştirmelidir. Bireyin bedeninin üstünde taşıdığı beyin düşünecek, üretecek hale gelirse bir anlam taşır. Bu anlamda Cumhuriyet'in Köy Enstitüleri ile büyük başarı sağladığını savunmuştur. İnönü zamanında başlayan ve DP yönetimi ile devam eden bu kurumu yok etme sürecini de zaman zaman yazılarında eleştirmiştir.

DP'nin üniversite hocalarına karşı uyguladığı baskı politikalarını yazılarında eleştirmiş, her zaman üniversite özerkliğini ve bağımsız bilim anlayışını savunmuştur.

Milletimizin durmadan okumaya ve çalışmaya ihtiyacı olduğunu düşünmüştür. Atatürk'ün işaret ettiği çağdaş medeniyetler seviyesine okuyarak ulaşacağımızın önemini halk tarafından benimsendiğini düşünen Nadi, bu düşüncenin kanıtı olarak Türk halkının dil devrimine ve harf devrimine sahip çıkan tavrını göstermiştir. Ancak devrimlerin halk tarafından kabullenilmesine rağmen okul sayımızın 1950'lerde halen çok az olduğunu, okulsuz pek çok köyün bulunduğunu, bu durumun ülke açısından çok vahim olduğunu düşünmüştür. Bu dönemde DP'nin zorunlu öğretim yaşını 16'dan 14'e indirmesi yönündeki kanun tasarısına karşı çıkmıştır. Bu uygulamamın çocukları cahil bırakacağını savunmuştur.¹³⁴

Nadir Nadi, eğitim konusunun hak ettiği önemi görmediğini düşünmüştür. Ülkemizde gündelik tartışmaların hep siyaset, partiler arası ilişki, günlük politika olayları üzerinde gereksizce yapıldığını savunan Nadi, bu konu kalabalığı içinde eğitimin gölgede kaldığını düşünmüştür. Bu nedenle kendisi ara ara eğitim konusuna değinerek bu alana dikkat çekmeye çalışmıştır. Cumhuriyet'in verdiği ekler, kitap ve ansiklopediler de eğitim hizmetine sunulan gazete ürünleridir. Bu sayede Nadi ve Cumhuriyet gazetesi eğitime verdikleri önemi anlatmışlardır.

¹³³ Nadir Nadi, Sokakta Gürültü Var, Çağdaş Yayınları, 1943, sf.99

¹³⁴ Nadir Nadi, 15 Haziran 1951, Cumhuriyet, "Okuma Sınırı"

*“Millet bütünlüğünü parçalayıcı ve geriletici akımlarla savaşırken bir nokta üzerinde yeter dikkatle durmadığımızı görüyorum: Eğitim davamız... Tek partili devir, çok partili devir diye sınıflamalara başvurmaksızın konuşalım: Otuz yıllık Cumhuriyetin en büyük kusuru milli eğitim davasını layık olduğu ehemmiyetle ele alınmamış olmasıdır... Otuz yıl içinde hiçbir bakanlık bu kadar değişikliğe uğratılmamış, hiçbir devlet dairesi Mili Eğitim Bakanlığı kadar derme çatma, zikzaklı, tamamıyla özel kaprislere bağlı, birbirine zıt, temelsiz ve hedefsiz politikalara alet olmamıştır.”*¹³⁵

3- Demokrasiye İlişkin Düşünceleri

Nadir Nadi'nin bu on yıllık süreçte köşesinde konu edindiği en önemli kavramlardan biri de demokrasidir. Demokrasinin ülkemizde gelişimine katkısı olacak türde yazılar kaleme almıştır. Demokratik hataya geçişi ülkemiz açısından çok faydalı bulmuş, bu anlamda DP'ye tam destek vermiştir. Demokrasi adına umutlu yazıları, DP'nin daha ilk altı ayından itibaren yerini demokrasi adına uyarı yazılarına bırakmıştır. Gerçek demokrasinin ne olduğunu anlatan yazılarının çokluğu dikkati çekmiştir. Ülkemizde var olan demokrasiyi sürekli eleştirmiştir. Muhalif sese kulak vermeyen, bu sesi hemen suçlayıcı tavır alan bir yönetim anlayışımız olduğunu düşünür. Türkiye'de çok partili hayata geçilmesine rağmen demokrasi kavramının sağlam temeller üstüne bir türlü oturamamasını 13 Mart 1951 tarihli yazısında şu şekilde anlatmıştır: *“Bizde başlıca siyasi partilerin kuruluş sebepleri ekonomik değil, milli, hayati, ideolojik, ne dersiniz deyin, her halde ekonominin dışındadır. Daha etraflı bir deyişle bizde siyasi partiler bütün milleti içine alan tek taraflı bir gaye ile kurulmuştur. Onun için demokrasinin birinci şartı olan karşı tarafa hayat hakkı tanımak diye bir şey bizde şimdiye kadar yoktu.”*¹³⁶

Nadi, demokrasiye geçilmesine rağmen Türkiye'nin hala daha demokrasi ilkelerini tartışan bir boyutta olduğunu düşünmüştür. Demokrasinin en önemli unsuru olan siyasal partilerin farklı görüşleri benimsemelerine rağmen birleşmeleri gereken tek konunun Atatürk devrimleri olduğunu savunmuştur. Nadi'ye göre her parti farklı dünya ve siyasi görüşe sahip olabilir ama hepsinin memlekete için ortak amacı devrimleri ve Cumhuriyet'i korumak olmalıdır. Bu anlamda da Nadir Nadi, demokrasiyi kullanarak

¹³⁵ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 3 Şubat 1953, “Unutulan Dava”

¹³⁶ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 13 Mart 1951, “Ya Sen Ya Ben”

göreve gelen bir partinin Atatürkçülüğe aykırı davranmasını kabul etmemiştir. Böyle bir sistemin demokrasi olduğunu da reddetmiştir. Zaten DP'yi de en çok bunu yaptığı için eleştirir. DP'ye sürekli hangi rejimle göreve geldiğini ama bu rejime uygun davranmadığını hatırlatarak demokrasinin Türkiye'ye nasıl bir partiyle geldiğinin de altını çizmiştir.

Demokrasi için en önemli unsurun özgür basın olduğunu düşünmüştür. Özgür basın ile demokrasinin gelişimin paralel olduğunu savunan Nadi, bir ülkede demokrasinin gelişimi ile basın davaları arasında ters orantı olduğu yönünde bir saptama yapmıştır. Dolayısı ile DP iktidarı boyunca uygulanan basın rejimi nedeni ile demokrasinin uygulamaya geçemediğini düşünmüştür. Bu yüzden Türkiye için demokrasinin hayırsız geldiğine inanmıştır.

Nadi'nin önemle üzerinde durduğu diğer bir nokta da Demokrasinin sadece çoğunluğun yönetimi olmadığıdır. Bunu pek çok kez söyleyen Nadi, bu konuda DP'yi eleştirmiştir. Çoğunluğun isterse adam da öldürebileceğini, isterse Mecelle gibi kanunları geri getirebileceğine dikkat çekerek demokrasideki en önemli yanlış anlaşılma olan çoğunluk yönetimi meselesini açıklamaya çalışmıştır.¹³⁷

¹³⁷ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 15 Şubat 1956, "Körebe Gibi"

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NADİR NADİ’NİN CUMHURİYET GAZETESİ İLE GEÇEN HAYATI

A- HAYATI

1- Kısa Özgeçmişi

Nadir Nadi, 23 Haziran 1908 tarihinde Fethiye’nin Kayaköyü’nde doğdu. Doğduğu yılda babası Yunus Nadi burada sürgünde idi. Abdülhamit zamanında Yunus Nadi yazdığı yazılar nedeni ile Kayaköyü’ne sürgün edilmişti. Nadir Nadi doğduktan bir ay sonra da Meşrutiyet’in ilan edilmesi nedeniyle sürgün hayatı biten Yunus Nadi ailesini de alarak İstanbul’a geri döndü. Yunus Nadi burada Selanik’teki Rumeli Gazetesi’ni çıkarmak ve yönetmekle görevlendirildi. Bu yüzden Yunus Nadi ailesi ile birlikte Selanik’e taşındı. Nadir Nadi 0-4 yaşları arasında Selanik’te büyüdü.¹³⁸

Nadir Nadi Sakarya Savaşı’na dek İstanbul’da büyüdü ve okul hayatına burada başladı. İlkokulu Nişantaşı’ndaki Yeni Mektep’te okudu. Bu okula devam ederken Muzika-i Hümayun denilen orkestranın şefi olan kemancı Zeyi Bey’den keman dersleri aldı. Orta Öğretimi’ne ise Galatasaray Lisesi’nde başladı. Nadir Nadi, bu okulda öğrenimine devam ederken babası Yunus Nadi Milli Mücadele’de yer almak için Ankara’ya gitti ve ailesini de götürdü. Nadir Nadi on iki-on üç yaşlarını burada geçirdi. Keman derslerine burada da devam etti. Haftada bir gün Yahudi Mahallesindeki Sovyet Büyükelçiliği’ne giderek, buradaki sekterden keman dersleri aldı. Ankara’da Yeni Gazetesi’ne çok yakın bir yerde oturdular. Yeni Gün Gazetesi Ulus’ta Hacı Bayram’ın orada idi.

“ Ankara’da oturduğumuz ev, matbaaya (Matbaa derken Yeni Gün’ü kastediyor. Nadir Nadi ömrü boyunca gazeteden matbaa diye söz etti) çok yakındı. Tahta Konak diye adı vardı bu evin. Konak dedimse öyle kocaman bir berhane sanmayınız. Eski

¹³⁸ Nadir Nadi, Olur Şey Değil, Çağdaş Yayınları, 1981,sf.21

*İstanbul'un orta halli semtlerindekiinden farklı değildi. Büyük kısmında mal sahibi oturuyordu. Biz dört odalı selamlık bölümünü kiralamıştık.”*¹³⁹

Burada iken Büyük Millet Meclisi'nin locasına sık sık gelip gitti. Bu dönemde Yunus Nadi Yeni Gün'ü Ankara'da çıkartıyordu. Nadir Nadi de, Lozan Barış Anlaşması'nı imzalamaktan dönen İsmet İnönü'nün fotoğrafını çekmeye çalışarak ilk gazetecilik deneyimini gerçekleştirdi.¹⁴⁰ Nadir Nadi, buradaki öğrenimine Ankara Lisesi'nde devam etti. Bu dönemde Milli Mücadele'de ve daha sonrasında devletin kurulmasında önemli görevlerde bulunmuş çok sayıda ismi tanıma, bu isimlerle tanışma fırsatı buldu. Çok sayıda önemli isimlerin katıldığı davetlerde yer aldı. Babası Nadir Nadi'yi bazen bu tür ortamlarda bulunması için yanında götürdü. Çocukluğunda yakından görme fırsatı bulduğu Mustafa Kemal Atatürk'ten çok etkilendi. Mustafa Kemal'in en çok mütevaziliği, kararlılığı ve ileri görüşlülüğü O'nu etkiledi. Nadir Nadi Ankara'da iken İkinci İnönü Savaşı'ndan yaralı olarak getirilen askerlerin mektuplarını yazmak gibi görevler aldı. Sarıkışla'da pek çok yaralı askerin mektubunu ailelerine gönderilmek üzere yazdı. Savaş'ın gerçek, acı haliyle bu ortamda çok yakından tanıştı. Milli Mücadele ve Ankara günlerinden Nadir Nadi'yi etkileyen diğer bir isim de romanlarında Milli Mücadele'den çok söz eden yazar Aka Gündüz oldu. Sakarya Savaşı bittikten sonra İstanbul'a dönüp Galatasaray Lisesi'ndeki öğrenimine devam etti.

Nadir Nadi lise öğrenimine devam ederken keman dersleri de aldı. Nadir Nadi'nin keman dersi almasında müziği çok seven babası etkili oldu. Nadir Nadi, keman dersi almak için yatılı kaldığı Galatasaray Lisesi'nin müdüründen özel izin aldı. Bu izin sayesinde akşam teneffüslerinden birini keman derslerine ayırdı. Keman Hocası Prof. Karl Berger isminde Macar Kökenli bir müzisyendi.¹⁴¹ Nadir Nadi, okuluna çok yakın olan İstiklal Caddesi'ndeki bir iş hanında kalan Berger'i çok sevdi ve O'na çok saygı duydu. Babasının zoru ile başladığı ve önceleri eğitiminde çok zorlandığı keman konusunda daha sonra ustalaştı. Profesyonel olarak bu konu ile ilgilenmese de hobi olarak yaşamının her anında keman sevgisi devam etti. 16 yaşında Mozart'ı tanması ile evrensel müziğe olan ilgisi, sevgisi oluştu. Kemana olan ilgisi hiçbir zaman bitmedi.

¹³⁹ Nadir, Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları,4. Baskı,1991,sf.168

¹⁴⁰ Nadir, Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları,1991,sf.10

¹⁴¹ Nadir, NADİ, Dostum Mozart, Çağdaş Yayınları,1985

İlerleyen dönemde Gazete'nin başına geçtiği yıllarda, zaman zaman odasına çekilip keman çaldığı anlar ile oldu.

Galatasaray Lisesi'nden 1930 yılında mezun olduktan sonra yüksek öğrenim için Avusturya'da Viyana Üniversitesi'ne gitti. Bu ülkede Viyana Üniversitesi'nde 3 yıl Siyasal Bilgiler okudu. Nadir Nadi yabancı dil öğrenmek için yurt dışında okumayı tercih etti. Yüksek öğrenim için Viyana'yı seçme nedeni ise Nadi'deki Mozart Sevgisi oldu.

“Yüksek öğretim için Viyana'yı seçmemin nedenini okurlarım elbette çabuk anlamışlardır. Görünürdeki neden bir yabancı dil daha öğrenmek isteğiydi. Ancak gerçek neden kuşkusuz Mozart'a yaklaşmak, O'nun dilini konuşabilmek, O'nun yaşadığı kentte yaşamak, O'nu daha iyi tanımaya çalışmaktı. ...O kentte bulunduğum sürece çok mutlu olduğumu, bir yandan da Mozart'a yaklaşırken öte yandan yaşamımın bana yön veren en güzel rastlantısına orada kavuştuğumu açıklayabilirim.”¹⁴²

Nadir Nadi'yi etkileyen diğer bir isim de Mozart oldu. Ömrü boyunca da bu sevgisi, hayranlığı ve ilgisi hiç eksik olmadı. Yıllar sonra bir gazeteci olarak gittiği Almanya'da gördüğü savaş kalıntıları karşısında kendi kendine savaşa karşı bulduğu çözümde bile Mozart vardı.

Bütün insanlar Mozart'ı sevselerdi acaba savaş tehlikesi büsbütün ortadan kalkmaz mı diye düşündüm. Bu sevgi o kadar da imkansız bir şey miydi? Bir bakıma iyi kalpli kocaman birer çocuk olan insanlara, bütün ömrünce güzel eserler bestelemekten başka bir şey yapmayan bir sanatçıyı sevdirmek neden kabil olamazdı. Hatta bugün savaş meydanlarında biran toplar susturulup Tamino'nun sihirli flütü çalınabilseydi, generalleriyle, subaylarıyla, çavuşlarıyla ve tümen erleriyle milyonluk ordular silahları bırakıp sarmaş dolaş olmazlar mı idi?¹⁴³

¹⁴²Nadir, NADİ, Dostum Mozart, Çağdaş Yayınları,1985

¹⁴³Nadir, NADİ, Dostum Mozart, Çağdaş Yayınları,1985

Nadir Nadi bu ülkede bir ailenin yanında pansiyoner olarak kaldı. Evinde kaldığı ailenin kızından Almanca dersler aldı. Ayrıca keman derslerine de devam etti ve Viyana Filarmoni Orkestrası'nın kemancısından dersler aldı. Ayrıca Avusturyalı besteci ve konservatuar hocası Prof. Josep Marx yakın ilişkiler kurdu. Nadir Nadi'nin yakın ilişkiler kurduğu bu isim, daha sonra Atatürk döneminde kurulan Ankara Konservatuarı'nı düzenlemek için Hasat Ferit Alnar ve Necil Kazım Akses'in de desteği ile Türkiye'ye geldi.

Müzik hayatındaki bu gelişmelerinin yanı sıra esas mesleği olacak gazeteciliğe de burada başladı Nadir Nadi. Viyana'dan Türkiye'deki Cumhuriyet Gazetesi'ne düzenli olarak yazılar gönderdi. Nadir Nadi'nin üniversite okumak için Viyana'ya gitti dönemde dünyada ağır bir ekonomik bunalım vardı. 1929 dünya ekonomik bunalımı etkisini uzun süre gösterdi.

Üniversite hayatı boyunca müzikle hep ilgilendi. Hemen hemen bütün konserlere gitti, resitalleri izledi. Mozart'ın operalarını ezberleyecek kadar çok izledi. 3 yıl kaldığı Viyana'da çok sayıda nota satın aldı ve burada 3 yıl boyunca hem yabancı dil bilgisini hem müzik bilgisini arttırdı. Nadir Nadi, Viyana'yı yıllar sonra İkinci Dünya Savaşı yıkıntıları içinde gördü. Öğrenciliğinin geçtiği bu şehri gazeteci olarak gittiği 1942 yılında gördüğünde tanıyamadı.

Ancak burada siyasi kargaşa çıkınca bu ülkeden uzaklaşmak zorunda kaldı ve İsviçre'ye gitti. Nazizm'in yayılış yılları olan bu dönemde üniversitede sık sık kavgalar çıkmış ve üniversiteler sürekli tatil edilmek zorunda kalmıştır.

“İki şey beni çok etkiledi Viyana’da. Önce sonsuz bir sanat kültürü, sanat birikimi ve etkinlikleri. Operadan, konserlerden, tiyatrodan çıkmaz oldum....İkincisi ekonomik kriz.Viyana çöküntü içindeydi. Sefalette dahi sanat etkinlikleri sürüyordu. Kravatlı, iyi giyimli dilenci bolluğu vardı. Opera çıkışlarında bunlar yerlerdeki izmaritleri toplarlardı, kendilerine sigara sarabilmek için.Öylesine coşkulu insanlar.Nazizm’in yayılış yıllarıydı. Üniversitede hergün olaylar, kavgalar olur ve

üniversiteler sık sık kapanırdı. Bu nedenle Viyana'dan ayrılıp, Siyasal Bilgileri Lozan'da bitirdim.”¹⁴⁴

Nadir Nadi mecburen gittiği İsviçre'yi hiçbir zaman sevedemedi. Bu ülkeyi çok modern bulmasına rağmen insanını fazlasıyla maddeci gördü. Bu yüzden İsviçre “ pırıl pırıl uygar ülke” olmasına rağmen Nadi'nin daima sevedemediği bir yer oldu. Yıllar sonra kendisine burada büyükelçi olması teklif edildi ve kabul etmedi. Burada Lozan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne yazıldı. Yarım kalan Siyasal Bilgiler öğrenimini burada tamamlayarak Enstitü'den 1935 yılında mezun oldu.

Gazetecilik hayatına resmen başlaması da Viyana'da Yabancı Muhabirler Derneği'ne üye olması başladı.

Nadir Nadi Kubilay Anıtı'nın yapılmasında etkili bir isim oldu. 1931 yılında getirdiği anıt önerisi, 26 Ocak 1934'de Kubilay Anıtı'nın yapılması ve törenle açılması ile gerçekleşmiş oldu.

Nadir Nadi 1935 yılının sonunda Cumhuriyet Gazetesi adına Lenin Devrimi'nin ilk kuşağını yetiştirdiği bir dönemde Rusya'ya gitti. Sosyalist devrim tam da bu yıllarda olumlu meyvelerini veriyordu. İşte böyle bir dönemde Nadir Nadir çok merak ettiği Rusya'ya gitti ve oradaki gözlemlerini en ince ayrıntısı ile yazdı. Rusya Nadir Nadi'nin çok merak ettiği bir ülke idi. Bu merakını kendisi de Rusya'dan döner dönmez yazdığı notlarda bu açıkça dile getirdi. Rusya'dan döndükten sonra kaleme aldığı izlenimleri bir günlük doğallığında ve sadeliğinde Cumhuriyet'te yayınladı.

Gruzia vapuru yirmi dört saatten beri Karadeniz'in dalgalarıyla güreşmekte. Neredeyse akşam olacak. Hava karardıkça gökle denizi birbirinden ayırt etmek güçleşiyor. Gözlerim çevrede, Rus toprağının ışıklarını arıyorum. Rus toprağı! Dün akşam Galata Rıhtımı'ndan bu deminin merdivenlerine ayak bastığımdan beri bunu düşünüyorum. Rus toprağını uzaktan olsun bir an önce görme merakı içindeyim. Bilmem beni fazla mı aceleci mi bulacaksınız?¹⁴⁵

¹⁴⁴ Zeynep Oral: Konaşa Konaşa, Milliyet Sanat Dergisi, 15 Mayıs 1984

¹⁴⁵ Nadir Nadi, İki Sovyet Rusya İki Polonya, Çağdaş Yayınları,1978,sf.11

Nadir Nadi daha sonra 1936'da ilk askerliğini asteğmen olarak Harbiye'de tamamladı. 1938 ve 1941 yılları arasında mezun olduğu lise olan Galatasaray Lisesi'nde sosyoloji derslerini ve yurttaşlık bilgisi dersini verdi. Ayrıca Cumhuriyet Gazetesi'nde yazmaya devam etti. Ailesi ile gazete matbaasının üstünde oturmaya başladı. Gazetenin haber servisi, yazı işleri kadrosu hatta matbaa bölümünde bile çalıştı.

1938 yılında gazetede çalışırken 30 yaşında idi. Atatürk'ün vefatına çok üzüldü. Babası nedeni ile Mustafa Kemal Atatürk'ü yakından tanıma fırsatı buldu. 1938'de 10 Kasım geldiğinde Nadir Nadi, kendisini çok olumsuz etkileyen vefat haberini matbaaya gelen telefonla öğrendi.

“10 Kasım sabahı telefon çaldı. Aylardan beri kendimizi hazırladığımız haberi işte kulaklarımla duyuyordum: Atatürk biraz önce ölmüştü.! Fakat birden bana ne olmuştu. Ne vardı yani içim burkulacak? Öleceğini mutlaka öleceğini bilmiyor mu idik? Neden ellerim titriyordu? Nefesimi daraltan katı bir taş nereden gelip yüreğime oturmuştu. Demek aklın ve şuurun bütün verileri, benliğimde bir köşeye saklanan bir umudu, bir gizli inancı oradan bir türlü söküp atamamıştı. Kendi kendime Atatürk ölüyor, ölecek, bu kaçınılmaz gerçeği kabul etmelisin derken şuur altında yer eden bir mucize özleyişi ben farkında olmadan varlığını destekliyordu. Telefondaki ses o desteği yıkıyordu.”¹⁴⁶

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaştığı sıralarda Avrupa gezisine çıktı. Gittiği yerlerden izlenimlerini gazetede yayımladı. Varşova, Berlin, Paris ve Roma'dan oluşan bu seyahat sonrası 1940'da tekrar Fransa'ya ülke hükümetinin davetlisi olarak gitti. Yine aynı yıl İngiliz hükümetinin daveti ile İngiltere'ye gitti.¹⁴⁷

Nadir Nadi 1941 yılında çok etkilendiği bir başka isim olan Nurullah Ataç ile tanıştı. Ankara'ya sık sık gelip gitmeye başladı. Nurullah Ataç ile Ankara'da buluştu. Pek çok kişinin sert, geçimsiz buluşu Ataç'a adeta hayrandı. O'nun edebiyatımıza olan katkılarının yanı sıra, kendine güvenen, cesur tavırları, olayları farklı bir şekilde

¹⁴⁶ Nadir Nadi, *Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları,1991,sf.12,13*

¹⁴⁷ Nadir Nadi, *Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları,1991*

yorumlama tarzı Nadir Nadi'yi çok etkiledi. 1941 yılında Nadir Nadi'nin hayatı Nadi'nin kendi tanımlaması ile "romantik aşamaya" vardı. Bu dönemde müzikle uğraştı. Piyanist arkadaşları ile sonatlar çaldı. Şiirle ilgilendi. Sanatçı ve edebiyatçı dostları ile çok fazla sohbet etmeye başladı.

1941 yılının Kasım ayında eşi Berin Nadi ile evlendi. Eşi ünlü şair Celal Erozan'ın kızıydı. Celal Erozan, Mustafa Kemal en yakın arkadaşlarından biriydi ve Türk Dil Kurumu'nun kurucularındandı. Nadir Nadi, eşi ile Viyana'da tanıştı. Mozart ve Atatürk'e karşı besledikleri sevgi onları birleştiren en önemli neden oldu. Berin Nadi de Nadir Nadi gibi iyi eğitim almış, işgal günlerinde İstanbul'da büyümüş tüm ilkökul lise öğrenimi burada tamamlamış bir gençti. 1910 doğumlu olan Berin Nadi, tıpkı Nadir Nadi gibi daha sonraları Cumhuriyet Gazetesi ile özdeşleşti.

Nadir Nadi evlendiğinin hemen ertesi günü ikinci kez askerliğe çağrıldı. Önce 28. Tümen 229. Alayı'na atandı. Burada 3 ay kaldıktan sonra Topkapı Maltepesi'ndeki 4. Kolordu Merkezi'ne geçti. Burada Almancadan çeviri yaptı. Burada askerliği devam ederken özel bir izin ve görevlendirme ile Almanya'ya gitti.¹⁴⁸ Alman hükümeti bir Türk Basın heyetini üç haftalık bir gezi için resmen Almanya'ya davet etmişti. Bu geziye Nadir Nadi'nin de katılmasını isteyen Hükümet gerekli izinleri aldıktan sonra Nadir Nadi'yi Cumhuriyet Gazetesi adına Almanya'ya gönderdi. Daha sonra bu durumu bir ayrıcalık olarak tanımlayan Nadir Nadi Almanya'dan döndükten sonra askerliğe devam ederken bu gezinin izlenimleri de gazetede yayınladı.

*"Cumhuriyet tarihi boyunca, yedek subaylığını yaptığı sırada böylesine ayrıcalıklı bir işleme uğrayan, başka bir gazeteci bulunabileceğini sanmıyorum. Babıali'de Almanya'ya gönderilecek yüzlerce gazeteci dururken, benim askerlikten, benim askerlikten alınıp bu işe seçilmemi kişiliğimin hükümet gözündeki önemine yordum, doğrusu göğsüm kabardı."*¹⁴⁹

1943 yılında deneme türüne bir eser olan Sokak'ta Gürültü Var'ı yayınladı. Kalemının edebiyatta ne kadar güçlü olduğunu kanıtladı.

¹⁴⁸ Nadir Nadi, Perde Aralığı'ndan, Çağdaş Yayınları,4. Baskı,1991,sf.183

¹⁴⁹ Nadir Nadi, Perde Aralığı'ndan, Çağdaş Yayınları,4. Baskı,1991,sf.183

Nadir Nadi, 1945 yılında babasının vefatından sonra Cumhuriyet Gazetesi'nin başına geçti. Bu sırada Türkiye'de yoğun bir şekilde demokrasi tartışmaları yapıyordu. Türkiye Çok Partili hayata geçti. Demokrat Parti kuruldu. Seçim sistemi değişti. 1950 seçimleri yaklaşırken arkadaşı olan Milletvekili Cihat Baban, Nadir Nadi'ye Demokrat Parti listesinden bağımsız aday olup olmayacağını Parti'nin kurucuları adına sordu. Nadir Nadi bu teklifi çok uzun süre düşündü. Uzunca bir süre evet demek istemedi. Seçim listelerinin kesinleşmesine yakın bir zamanda aynı teklif Celal Bayar adına geldi. Nadir Nadi, Bayar adına bu soruyu soran arkadaşlarına Bayar kendisi teklif getirsin diye cevap verdi. Ve Bayar bu teklifi kendisi yapınca Nadir Nadi teklifi kabul etti. 1950 de Demokrat Parti Listesi'nden Muğla'dan bağımsız olarak aday oldu ve seçimden sonra milletvekili olarak Meclis'e girdi. 1954 yılındaki seçimlerde yine aynı partinin listesinden bağımsız olarak aday oldu ve İstanbul Milletvekili olarak Meclis'e girdi. Bu seçimlerden hemen bir yıl sonra Avrupa Konseyi'ne Bağımsız Türk Delegeesi olarak seçildi ve 6 yıl boyunca bu görevi yürüttü. 1957 seçimlerinde aday olmadı.

1961 seçimlerinde Cemal Gürsel, Nadir Nadi'ye kontenjan senatörlüğü teklifi önerdi. Nadir Nadi bu teklifi kabul etmedi. 1964 seçimlerinde ise yine aynı teklif geldi. Nadi, bu teklifi kabul etti. 3 Nisan 1970 tarihinde senatörlükten çekildi. Cumhuriyet Gazetesi'nde başyazarlığa devam etti.

12 Mart müdahalesinden sonra, o günlerin şartları nedeniyle gazetenin yönetiminden, bir kısım arkadaşlarıyla birlikte, 11 Temmuz 1971'de ikinci kez ayrıldı. Arkadaşlarıyla birlikte 12 Temmuz 1972'de yine yönetim görevine döndü ve son günlerine kadar bu görevini sürdürdü. Nadir Nadi, eski Türk Dil Kurumu'nu savunan ve 13 Ağustos 1961'de yayınlanan Tuhaf Bir Tasarı başlıklı yazısının 23 Ocak 1983'te yeniden yayınlanması dolayısıyla 12 Eylül sıkıyönetiminin 1 No'lu Mahkemesi'nce 2 ay 20 gün hapse mahkum oldu. Temyiz hakkı yoktu. Karar kesinleşti. Fakat tam hapse girmeden iki gün önce Milli Savunma Bakanı'nın son anda temyiz hakkını kullanmasıyla (ki bu hak yalnız sıkıyönetim komutanı ve bakana aitti) Yargıtay, kararı bozdu ve aklanmasına karar verdi.

Basın alanında birçok ödül alan Nadir Nadi TÜYAP Kitap Fuarı tarafından da 1988 yılında Onur Yazarı seçildi. 1988 yılında Uluslar arası Basın Enstitüsü tarafından Nadir Nadi'ye "ömür boyu onur üyeliği" verildi. Bu Enstitü'nün Yürütme Kurulu'ndan bir heyet onur üyeliğinin belgesini vermek üzere Nadir Nadi'nin evine gitmişlerdir. Belge Nadir Nadi'ye takdim edilirken heyetten Peter Gallier şu kısa fakat Nadir Nadi'nin gazeteciliğini özetleyen şu konuşmayı yapmıştır:

*Nadir Nadi, yaşamı boyunca güç günlerden geçti. Türkiye'de bağımsız ve özgür basının en güçlü destekçilerinden biri oldu. Umarım Uluslar arası Basın Enstitüsü'nün varlığı, Nadir Nadi'nin şahsında Türk gazetecilerinin yürekli mücadelesine ve özgür basın yolundaki çabalarına destek olur.*¹⁵⁰ 20 Ağustos 1991 yılında vefat etti. Kendi ölümünün Gazete'de nasıl haber olacağına dair zaman zaman vasiyet niteliğinde sözler sarf etti. Kendi haberinin en çok üç sütunda yer alacak şekilde verilmesini istedi. Tabutu Türk bayrağına sarılı bir şekilde Gazete binasında iken fonda eşi Berin Nadir'in isteği üzerine Mozart çaldı.

2- Kişilik Özellikleri

Nadir Nadi, çoğu zaman sert ve ciddi bir üslupla yazdığı yazılarına rağmen etrafında sakin ve yumuşak başlı bir insan olarak tanındı. O'nun sanata olan düşkünlüğü aslında kavgalarla, mücadele ile geçen gazetecilik ve siyaset dünyasının aksine O'nda her türlü buhran ortamından uzak bir ruh haline neden olmuştur. Çalışanlarına karşı patronluk yapan bir Gazete sahibi olmadığı gibi Gazete yazarlarına ve çalışanlarına en zor dönemlerde bile sahip çıkmıştır.

Yapı olarak tüm ilerici fikirlerine rağmen yeniliklere pek açık değildi. Ama bu O'nun yaşamından sadeliği eksik etmemeye özen göstermesi ile açıklanan bir durumdur. Örneğin yıllarca odasındaki eşyaları hiç değiştirmemiştir. Keman çalmak, Gazete'de sürekli aynı yeşil koltuğundan oturmak, çalışma saatlerinden sonra sürekli Divan Oteli'nin kafesine gitmek, odasının eşyalarını hep aynı sadelikte tutmak,

¹⁵⁰ Hasan Cemal, Cumhuriyet'i Çok Sevmiştim, sf. 157, Doğan Yayıncılık, 2005

Gazetesinden hep “matbaa” diye söz etmek gibi vazgeçmediği ve Onunla özdeşleşen alışkanlıkları vardı

Çok konuşmayı sevmeyen anlatmak istediğini kısa ve öz cümleler ile anlatmayı tercih eden bir insandır. Sakin, nazik bir üslubu vardır. Basın dünyasında da siyaset dünyasında da insanların kendileri ya da özel hayatlarıyla ilgilenmezdi, sadece fikirleri ile ilgilenirdi.

Nadir Nadi ile çalışmış kişilerin anılarına, röportajlarına baktığımızda Onun dost canlısı bir insan olarak anlatıldığını görüyoruz. Nadir Bey sevgi ve saygısını göstermede bu kadar bonkörken ıkıntı ve üzüntüsünü belli etmeyen bir yapıya sahiptir. Nadir Nadi tüm bu olumlu, yapıcı rağmen söz konusu Atatürkçülük ise, bu konuda asla taviz vermeyen ve söz konusu Atatürkçülüğü savunmak ise yazmaktan korkmayan bir insandı. Zaten genel olarak da en zorlu dönemlerde bile yapılan bir yanlış karşısında yazılarıyla eleştiri yapmaktan asla çekinmemiştir. İrtica karşısında kesinlikle hoşgörüsü yoktu. İş dünyasının ileri gelen isimleri ile pek iletişim kurmayan Nadir Nadi, bu konuda hassasiyet gösterirdi. Nadir Nadi’nin hoşlanmadığı bir konu da komünizm ile ilgili soru sorulması, bunun propagandasının yapılması idi. Kendisi komünizm bizim ülkemizde yasak olduğu için hiç kimseye bu konuya ilişkin bir soru yöneltmediğini belirtir. Bu tür sorular O’na ayıp ve saçma geliyordu. Zaten komünizm, faşizm, kapitalizm, liberalizm ideolojilerin hiçbirine tamamen fanatik bir şekilde bağlanmadığını anılarında belirtir. Hayatının farklı zamanlarında farklı sistemleri tanıma, anlama fırsatı bulmuştur. Gençliği ve üniversite yılları döneminde bu tür fikir akımları ilgili çok kitap okumuş, kimini beğenmiş kimini doğru bulmamıştır. O toplum için geçerli kavramın değişim olduğuna inandı. Kendisini “sosyalist eğilimli (halktan yana) bir yazar” olarak tanımlayan Nadir Nadi, ülkemiz koşullarına göre hangi sistemin doğru olacağını tartışmak gerektiğini savunuyordu.¹⁵¹

Nadir Nadi’nin kişilik özelliği ile ilgili en önemli bilgiyi, 1984 yılında Cumhuriyet’in ekinde yaptığı bir anket veriyor. Cumhuriyet 16 Temmuz 1984 tarihinde

¹⁵¹Nadir Nadi, Olur Şey Değil, Çağdaş Yayınları, 1981, sf. 150-151

siyaset 84 isimli bir ek yayınlamış ve bu ekte bir anket düzenlemiştir. Nadir Nadi de burada yer alan bazı soruları yanıtlamıştır. Mesela bu ankette “sizce en büyük mutsuzluk nedir?” sorusunu, “mutlu olamamaktır.” Şekilde yanıtlamış. “Gerçek mutluluk nedir” sorusunu ise “yaptığını beğenmek” şeklinde yanıtlamış. Bu ankette ayrıca dürüstlüğe verdiği önemi anlatmış ve en nefret ettiği sözcüğü “kancıklık” olarak belirlemiştir. “En sevdiğiniz şey nedir” sorusunu, “hiçbir şey yapmamak, düş kurmak” şeklinde yanıtlayan Nadir Nadi, kendisi için en önemli karakter özelliğini kararsız olmak şeklinde özetlemiştir. Ancak O’ndaki bu kararsızlık, yaptığından hoşnut olmayıp hep daha iyi bir şey yapma gayretidir.¹⁵²

Nadir Nadi’nin kişilik özelliği hakkında, İlhan Selçuk da bir kitaba yazdığı önsözde bilgililer vermektedir.

*Nadir Nadi’nin kişiliği Yunus Nadi’den değişiktir. Yunus Nadi’nin ateşli kavgacı ve sert bir kimliği vardı. Nadir Nadi serinkanlı, yumuşak gibi görünen, ama uzun soluklu savaşımın sert kurallarını yaygın bir zaman süreci içinde inatla izleyen bir kişilik yapısına sahiptir. Kısa sürede farkına varılmayan bu çetin kişilik uzun bir zaman sürecinde belirginleşir. Devrim ve demokrasi yolundan hiç sapmadan hem kişiliğini kurumsallaştırarak hem Cumhuriyet’in kurumsallığını pekiştirerek kırk yılı aşkın bir zaman içinde Nadir Nadi’nin bugünlere ulaşmasındaki sır ancak böyle açıklanabilir.*¹⁵³

Nadir Nadi’nin sanata ve sanatçıya çok önem veren bir yapısı vardı. İlim, sanat ve edebiyatın eleştiriden önce teşvik edilmeye ihtiyacı olduğunu düşünürdü. Bu işlerle uğraşan kişileri sürekli eleştirmenin kültür ve düşünce dünyamıza zarar vereceğini düşünürdü. Bir esere için harcanan emeğe çok önem verirdi.

Nadir Nadi, utangaç bir kişiliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden bulunduğu ortamlarda mütevaziliği de söz konusu olduğundan ön sıralarda, göz önünde

¹⁵² CEMAL, a.g.e

¹⁵³ İlhan Selçuk’un Sekseninci Yaşında Nadir Nadi isimli Esere Yazdığı Önsözden alıntı, 1988 Yılı Tüyap Özel 1000 adetlik Özel Baskısı, Hız. Alpay Kabacalı

olmaktan kaçınmıştır. Milletvekilliği döneminde de bu çekimser tavrı nedeniyle Meclis'te ön sıralarda görünmediğine kendisi anılarını anlattığı bazı yazılarında değinmiştir. Milletvekilliği konusunda ve kürsüde konuşma konusunda hep acemi kaldığını da belirtir. Bu yüzden eleştiri aldığı da kendisi söylemekten çekinmez. Meclis'te diğer vekillerin sürekli tartıştığını belirten Nadi, bu tartışmaların çoğunu anlamsız bulur. Meclis içinde kimi vekiller tarafından Moskova yanlısı olarak ilan edilen Nadi, kimilerine göre de kapitalist bir kişi idi. Bazıları da O'nun faşist olduğunu iddia ediyordu. Nadi'yi bu şekilde algılamalarının ve bu şekilde yansıtmasının nedeni Nadi'nin asla vazgeçmediği Atatürkçülüğünü örtmek istemleri olabilir. Çünkü kendi dönemindeki pek çok yazar ve milletvekili gündelik politikaların gereksiz tartışmaları içinde idi ve ülkenin kaybolan esas değerlerine değinmiyorlardı. Nadir Nadi bu anlamda da muhalif bir ses olmuş ve birçok kişiye devrimleri sürekli hatırlatmıştır. Nadir Nadi, Atatürkçülüğü nedeniyle eleştiri alamayacağına göre hep bu şekilde haksız eleştirilere maruz kalmıştır.

Mütevazi bir kişiliği vardı. Mütevazi davranmayan kişilerden de pek hoşlanmazdı. Nadir Nadi, habercilikte de mütevazi bir dil kullanmayı seçmiştir. Çok abartılı benzetmeler, çok sert uyarılar, çok iddialı cümlelere yazılarında pek rastlanmaz. Zaten abartılı cümleler ile yapılan habere karşı idi. Böyle bir haberciliği “bir malı değerinden üstün fiyatla sunmak” olarak görür ve bu şekilde bir haberciliğin kamuoyun azara vereceğini düşünürdü. Çok uzun uzadıya konuşmayan bir kişi olan yazarın yazıları yeterli uzunlukta kalmıştır. Bir konuyu her yönü ele almaya çalışarak ama bunu en özet şekilde yaprak ele almış, anlatmak istediği şeyi çok açık bir şekilde ifade etmiştir. Nadir Nadi birçok önemli isimle yakın ilişkiler kurmuş olmasına rağmen, evinde başbakan, cumhurbaşkanı ağırlamış bir isim olmasına rağmen bu durumundan söz etmez pek. Yazılarında “ben” dili yoktur. Bunu köşe yazılarında da kitaplarında da çok açıkça görürüz. Önemli bir olayla ya da kişiyle olan yakın ilişkisini övmekten kaçındığı, olayları “ben” merkezli bir çerçevede anlatmadığı hemen dikkati çekiyor. Bu tarz O'nun mütevazi yapısı ile uyuşan bir durumdur.

Çalışmaktan yorulmayan bir yapısı olan Nadir Nadi, ömrünün yol yıllarına kadar mesleğinden uzaklaşmamıştır. Zaten Nadi, milletçe çok çalışmamız gerektiğini savunan

bir yazardı. Milletçe bazen boş işlerle uğraşıp, gereksiz konuları tartıştığımızı, bunun vakit kaybından başka bir şey olmadığını düşünmüştür.

Nadir Nadi'nin kendisi hakkında yaptığı bir eleştiri kararsız olması ve bazı zahmet isteyen işler konusunda sabırsız davranıp o işle uğraşmayı bırakmasıydı. Bu yüzden keman öğrenirken çok zorlandığını belirtmektedir. Hatta kemanın güçlüklerini bu sabırsızlığı nedeniyle yenemediğini bile anlatır. Bu konuda “tembel” olarak niteler.¹⁵⁴ Kararsızlığı nedeniyle de kendisini kimi yerlerde eleştiren Nadir Nadi, hayatta önemli olanın doğru karar vermek değil, sadece karar verebilmek olduğunu düşünür. Bir başarıyı elde edebilmek için bir adım atmanın önemli olduğunu ve bu adımların tehlikesiz olmayacağını savunmuştur.

3- Edebi Kişiliği ve Dil Özellikleri

Nadir Nadi, Türk Dil Devrimi'ne, yeni harflere, Türkçenin sadeleşmesine en çok sahip çıkan yazarlardandır. Avrupa'da eğitim almasına rağmen dil anlamında özünden hiç kopmamıştır. Her zaman için sade, açık, özgün bir anlatım kullanmıştır. Yazılarında bazen yabancı kökenli sözcüklere rastlamaktadır. Bu sözcükler daha çok, Avrupa tarihine ilişkin kavramları ele aldığı yazılarında görülmektedir.

Nadi, yazılarında söylemek istediğini doğrudan söyleyebilmiştir. Lafı dolandırmadan, ağdalı anlatımlar kullanmadan, yazma niyeti neyse açıkça ortaya koymuştur. Felsefe, sosyoloji, siyasi tarih, ekonomi ve sanat gibi konularda birikimi olduğu için bazen manası çok derin, karmaşık gibi algılanabilecek yazılar yazmıştır.

Nadi, genellikle bir konuda eleştiri yapacaksa önce olması gerekeni açıklayarak yazıya başlamıştır. Daha sonra ince ince konuyu işleyerek yazının sonunda ders çıkarılacak türden uyarılarda bulunmuştur. Çoğu yazısı zaten ders verir niteliktedir. Bir kavramı bazen tarihsel olarak açıklamıştır.

Nadi'nin mütevazı yapısı yazılarında da kendisini gösterir. Hiçbir zaman “ben” dili kullanmamış dolayısı ile kendisini övmemiştir. Yazılarında asla özel hayatından, aile hayatından söz etmemiştir.

¹⁵⁴ Nadir Nadi, Dostum Mozart, Çağdaş Yayınları, 1985

Nadi'nin edebi olarak güçlü bir anlatım, betimleme yeteneği vardır. Bu yeteneği Sokak'ta Gürültü var isimli kitabında fazlası ile kendini hissettirir. Burada öyle anlatımları vardır ki birçok romancının, öykü yazarının betimlemelerinden daha sanatsaldır.

*“ Güneşin doğuşu bir tablodur, batışı başka bir tablo. Mantıkça düşünersek, bu iki tablo arasında hiçbir fark bulunmamak lazım. Şafak veya gurup manzaralarını mekan çerçevesi içine yerleştirecek olursak, önümüzde, alaca karanlığın hafifçe aydınlattığı bir tabiat parçasından başka ne kalır?”*¹⁵⁵ Ayrıca bu kitabında ve bazı yazılarında dikkati çeken bir diğer özelliği de ince bir mizah anlayışının olmasıdır. Bu konuda yaratıcıdır. Bu bağlamda aşağıdaki yazı çok önemli bir örnektir.

“ Geviş Getiren Avrupa

Kim ne derse desin, inek emperyalist bir hayvandır. Münbit ve yeşil meralarda hudutsuz bir saltanat sürer. Kimseye hesap vermeksizin vitamininden yana dünyanın en taze otlarını işkembesine indirir; saf berrak sularla ruhunu ve vücudunu dinlendirir. Kış geldi mi, soğuktan mahfuz kaşanesine çekilir. Münbit otlaklar yine emrinde kalmak şartı ile bir sürü zengin gıdalarla idamei hayat eyler. Bir piplin musluğuna benzeyen memelerinden piyasaya her gün kilolarla süt ihraç eder. Fakat bunun bedelini döviz olarak ödetmek istemez; takas usulünü tercih eder. Yeşil otlaklar kaşane ahırlar ve türlü gıdalar varken koca inek dövizi ne yapsın?

Deve ise proleterdir. Çöllerde bir köle hayatı sürer. Nerede bir diken bulursa onunla kıkafı nefis etmeye çalışır. Nerede çamurlu bir suya rastlarsa, düşmeden hörgücünü şişirmeye bakar. Güneşin altında, sabahtan akşama kadar devam eden yorucu ve bıktırıcı çabaya rağmen o, ayrıca geleceğini de hesaplamaya mecburdur. Belki günlerce ot y,z, görmeyecek ve çamurlu suya rastlamayacaktır. Onun için bugün ağzına koyduğu lokmayı yarın tekrar çiğnemeye hazırlanır.

Avrupa harbinin doğurduğu iktisadi sıkıntı yüzünde bazı memleketlerde, kullanılmış maddelerin bir tasnife tabi tutularak yeniden işe yarar hale getirildiğini,

¹⁵⁵ NADİ, Nadir, Sokakta Gürültü Var, Çağdaş Yayınları, Kasım 1974

yahut başka maddelerin imalinde kullanıldığını düşündüğüm zaman elimde olmayarak, kendi kendime yukarıdaki karşılaştırmayı yaptım ve kıtamızda birçok milletlerin deve olduklarına kanaat getirdim.

Yalnız sahici bir deve hiçbir zaman ineği kıskanarak emperyalist olmayı düşünmediği halde, bizim deve olan devletlerin hepsi, hazin hazin geviş getirirken mümbit ve yeşil otlakların hayaliyle kıvrınmaktadırlar.

*İnsanla hayvan arasında o kadarlık fark bulunmasaydı çok ayıp mı olur dersiniz?*¹⁵⁶ Nadir Nadi, ince bir şekilde kapitalizmle alay ederken fakir ülkelerin de durumunu gözler önüne seriyor.

4- Kitapları

- *Sokakta Gürültü Var (1943)*

Nadir Nadi'nin Gazete'de siyaset yazmayı bıraktığı dönemde çıkan kitabıdır. İkinci Dünya savaşı sırasında yaşanan kalem kavgalarından, üstüne gelmesinden, Gazete'nin defalarca kapanma cezası almasından bunalıp bir süre kendi değimi ile "suya sabuna dokunmadan" yazdığı köşe yazıları ile paralel bir kitaptır. Edebi yönü ağır basar. Çok çeşitli konular hakkında o an aklına geliveren cümleleri deneme şeklinde yazmıştır. Nadi, içinde bulunduğu çevrenin gözlemini yansıtmıştır. Buradaki denemelerinde çok basit olarak algılanabilecek bir olaydan derin düşünceler çıkartmıştır. Doğaya olan sevgisini, insana verdiği değeri görebileceğimiz bir eserdir. Normal bir vatandaş gibi vatandaşın dilinden yazdığı bu deneme, bazen bir yoğurtçuya, bazen tarihi bir konuya, bazen toplum eleştirisine rastlıyoruz.

- *Atatürk İlkeleri Işığında Uyarmalar (1961)*

¹⁵⁶ Nadir Nadi, Sokakta Gürültü Var, Çağdaş Yayınları, 1974

Nadir Nadi, bu kitabında Demokrat Parti'yi hangi noktalarda uyardığını ele alır. Bu kitapta O'nun laik, demokratik ve Atatürkçü tavrını fazlası ile görmekteyiz. Demokrat Parti'yi de en çok bu kavramlara verdiği zararlar nedeniyle uyarmıştır. Bu kitapta Nadi, nasıl bir gazeteci olduğuna ilişkin de yorumlar da yapar.

- *Perde Aralığından (1964)*

Bu kitabında Nadir Nadi yakın tarihi anlatmıştır. Demokrat parti'nin neler yaptığını, kendisinin bu konuda nasıl bir tavır aldığını, İkinci Dünya savaşı sırasında ve sonrasında girdiği polemikleri ayrıntıları ile anlatır. Bu kitapta ülkedeki demokrasi sancılarını, savaş acılarını, Nadir Nadi'nin deneyimleri çerçevesinde görüyoruz. Zaman zaman geçmişi ile ilgili anılarına da değinen Nadi, okul hayatı, çocukluk dönemi hakkında ipuçları vermektedir.

- *İki Sovyet Rusya - İki Polonya 1935-1965 (1967)*

Bu kitabında Nadi, Rusya ve Polonya ile ilgili izlenimleri anlatıyor. Nadi bu iki ülkeye önce İkinci Dünya Savaşı'ndan önce gitmiştir. Sosyalizmin nasıl hayat bulduğunu, faşizmin Polonya'daki etkilerini gözlemlemiştir. Bu konuda da çok meraklı ve heyecanlı olduğunu belirtmekten çekinmemiştir. Nadi bu iki ülkeye bir de 1960'lı yıllarda gitmiş ve aradan geçen süre boyunca oluşan değişimleri anlatmıştır.

- *Olur Şey Değil (1979)*

Bu kitabında Nadi Nadi, 1950-1972 yılları arasında geçen süreçten kendisini şaşırtan, üzen, kızdıran ve sonucunda “olur şey değil” dedirten olayları anlatmıştır. Nadi'nin anılarını anlattığı bu kitap bir döneme ışık tutarken Perde Aralığından adlı eserin de devamı niteliğindedir. Yazar bu kitabında biraz da geçmişle hesaplaşır gibidir. Kitapta kendisini de eleştirdiği noktalara rastlamak mümkündür.

- *Ben Atatürkçü Değilim (1981)*

Nadir Nadi, her dönem artan irtica tehlikesi karşısında susan, çıkar uğruna fikir değiştiren, Atatürkçülüğü korumayan yazarlara tepki olarak bu kitabı yazmış ve böyle bir isim koymuştur. Bu kitabında 1960-1969 yılları arası yazdığı yazılar bulunmaktadır. Bu yazıların içeriği ise ağırlıklı olarak Atatürk ve devrimler, Atatürkçülüğe yapılan saldırılar olarak karşımıza çıkıyor.

- *Dostum Mozart (1985)*

Nadir Nadi'nin müziğe ve Mozart'a olan sevgisini gösteren bir eserdir. Nadir Nadi, kendisi çok etkileyen bir isim olan Mozart'ın hayatını anlatmış aynı zamanda kendi müzik deneyimlerini de paylaşmıştır. Ayrıca bu kitapta Nadi'nin kişisel özellikleri hakkında da birçok bilgiye ulaşmak mümkündür.

Nadir Nadi, kaleme aldığı bu kitaplardan bazılarında geçmişte yazdığı köşe yazılarını derlemiştir. Bazen de deneme türünde kısa kısa metinler kaleme almıştır.

B- CUMHURİYET GAZETESİ

Cumhuriyet Gazetesi 7 Mayıs 1924 tarihinde kuruldu. Kuruluş amacı ise yeni rejimi anlatmak, ona karşı yapılan saldırılara karşılık savunma yapmak, Cumhuriyetin erdemleri konusunda kamuoyu oluşturmaktı. Gazete bu amaçla Yunus Nadi tarafından kuruldu. Yunus Nadi 1924 tarihine gelinceye dek Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Milli Mücadele Dönemi'nde her zaman gazetecilik yapmış bir isimdi. İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Yunus Nadi, henüz 20 yaşında iken Malumat gazetesinde, dönemin yönetimi Abdülhamit rejimine karşı yazılar yazmaya başladı. Bu yüzden sürgün cezası bile aldı. Sürgünden sonra İkdam, Tasvir-i Efkar ve Rumeli gazetelerinde yazdı. Bu sırada Meclis-i Mebusan'a seçildi. Daha sonra 3 Eylül 1918'de kendi gazetesi olan Yeni Gün'ü çıkartmaya başladı. Yeni Gün Ankara'nın ilk günlük gazetesi oldu.¹⁵⁷ İşte Cumhuriyet Gazetesi'nin temelleri bu gazete ile atılmış oldu. Ulusal bağımsızlık savaşında Anadolu basını çok önemli bir görev üstlendi bu basın içinde Yeni Gün ve

¹⁵⁷ İzzet ÖZTOPRAK, Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını, İşbankası Kültür Yayınları, 1981, Ankara

Hakimiyet-i Milliye ise özel önem kazandı. Mustafa Kemal ise basının öneminin her zaman farkında oldu. Milli Mücadele'den yıllar önce daha Harp Okulu'nda iken gazete çıkartan bir lider olarak Mustafa Kemal gazetelerin kurulmasında çok etkili oldu.¹⁵⁸ Mustafa Kemal Atatürk'e göre basın, emperyalizme karşı çıkmalı idi. Anadolu ve Rumeli'nin milli varlığını savunmalı idi. Din konularında uyanık olmalıydı. Avrupa basınında Türk Milli Mücadelesi hakkında çıkacak olumsuz, yalan haberlere karşı da dikkatli olmalı ve bu haberlere karşılık Avrupa kamuoyuna gerçekleri ve haklılığımızı anlatmalı idi.

Yunus Nadi, giderek kötü bir hal alan yönetimi eleştirmekten çekinmedi. İngiltere ve Fransa'ya karşı yazla yazarken Amerika'yı o kötü dönem için kurtuluş olarak gören grubun içinde yer aldı. Wilson prensipleri Derneği'nin kurucularındandı

Yunus Nadi'nin gazetesi Yeni Gün, 6 aylık bir kapatma cezasının ardından yeniden çıkmaya başladığında ilk sayıda Mustafa Kemal Atatürk ile bir söyleşiye yer verdi. Ve bundan sonra da Yunus Nadi ve Yeni Gün daima Mustafa Kemal Atatürk ve Milli Mücadele'nin yanında yer aldı. Yunus Nadi “bazen hür olduk, fakat bazen çok güç durumlarda kaldık, sesimizi çıkaramaz olduk” şeklinde bir yazı yazdıktan sonra Ankara'ya geldi. Milli Mücadele'ye katıldı ve Yeni Gün'ü 9 Ağustos 1920'den itibaren Ankara'da aynı isimler çıkartmaya başladı.¹⁵⁹ Yunus Nadi, İstiklal Savaşı boyunca da yazdığı yazılarla moral ve destek sağlayıcısı oldu. Cepheden haberleri halkla paylaştı. Milli Mücadele'nin ve Mustafa Kemal'in daha iyi anlaşılmasında büyük yaralar sağladı. Bu önemli misyonu rejimin savunuculuğunu yapmak şeklinde biraz daha genişleterek Cumhuriyet Gazetesi'ne bıraktı.

Yunus Nadi'nin Cumhuriyet'in ilk sayısında yer alan “Cumhuriyet'i Okuyuculara Sunuş” balıklı yazısında Cumhuriyet'in sütlendiği rolü açıkça belirtti.

“Bugün ilk sayısını yayımlamayı başardığımız Cumhuriyet, okurlarına kendisini tanıtmaya yeterliyse de gazetemizin amaç, şekil ve mesleğine ait bir iki eklemeyi de yararlı bulduk.

¹⁵⁸ Yücel, Özkaya, Mili Mücadele'de Atatürk ve Basın, 1919-1921, Dil Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989

¹⁵⁹ Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi, 2003

Cumhuriyet'in siyasi programı isminden belli olduğu gibi, onu yayımlayanların siyasi hayatları da bellidir. Cumhuriyet, Türkiye'de büyük kavgalarla elde edilmiş tarihi bir sonuçtur. Biz, elde edilen bu amaç uğrunda fiilen çalışmış insanlarız. Memlekette bu muzaffer ve gaip fikrin çok kuvvetli taraftarları vardır. Cumhuriyet, memlekete mal olmuş bir fikirdir. Biz, onun temsilcisi ve koruyucusuyuz. Bu temel düşünce göz önünde tutulduktan sonra kesin olarak söyleriz ki, gazetemiz ne hükümet gazetesi ne de bir parti gazetesidir.”

Amacını çok açıkça en başta ismi ile belli eden gazetenin ismini Mustafa Kemal Atatürk koymuştur. Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul'a dönüp yeniden Yeni Gün'e devam etmek isteyen Yunus Nadi'ye yeni bir gazete çıkartmasını önerdi. İsmi de bizzat kendisi belirledi.¹⁶⁰

Kurulan bu yeni gazeteye en başta ismi nedeni ile eleştiriler geldi. Bunu en özet haliyle Gazete'nin kurucusu Zekeriya Sertel, anılarında anlatmaktadır

Gazetenin adını Cumhuriyet adını taşıması ve cumhuriyet etrafında yayın yapmaya başlaması, İstanbul basınını şaşırttı. Bu kez gazeteler toplarını bize çevirdiler. Cumhuriyet adı altında bir diktatörlüğe gidileceğine şüphe kalmadığını söylüyor, kamuoyunu Ankara'nın aleyhine çevirmeye kalkıyorlardı. Fakat biz çeşitli cephelerden, hilafetin nasıl çürümüş ve çökmüş olduğunu kanıtlarıyla ispat ediyorduk. Memleketi yabancılara satmış olan hanedan mensuplarının artık bu topraklara dönemeyeceğini sanıyorduk Milli Kurtuluş Savaşı'nı halk kazanmıştı.¹⁶¹

Yunus Nadi'nin iki oğlu Nadir Nadi ve Doğan Nadi de gazetede 1930'ların sonunda çalışmaya başladılar. Yunus Nadi, 28 Haziran 1945 tarihinde Cenevre'de ameliyat masasında vefat etti:

“Ölümünden birkaç yıl öncesine gelinceye dek babam hayat dolu, dinamik, iyimser yaratılışlı bir adamdı. Fikir savaşlarını yadırgamaz, tersine, inandığı davalar uğruna kıyasıya savaşmaktan zevk alırdı. Ailesine, yurduna, arkadaşlarına, mesleğine

¹⁶⁰ Enver Şapolyo, Türk Gazetecilik Tarihi, ve Her Yönü İle Basın, Ankara,1976,sf. 228

¹⁶¹ Zekeriya SERTEL, Hatırladıklarım, Gözlem Yayınları, İstanbul,1973,sf.133

derin bir sevgi ile bağılıydı. Gazeteciliğe erken başlamış ve istibdat yönetimini devirmeye gayret edenlerin safına tereddütsüz katılmıştı. Yeni Gün'ü kurmadan önce çeşitli gazetelerde yazarlık, yazı işleri müdürlüğü ve başyazarlık görevlerini üstlendiği için yaptıkları iş ne olursa olsun, bütün meslektaşlarına karşın yakın bir ilgi duyar, tefrika yazarının hakkını korurken mürettep çırağını unutmazdı. Yanında çalıştırıp yetişmelerine gayret ettiği gençleri öz çocuklarından ayırt etmezdi. Bu kadar sevgiyi yüreğinin neresine sığdırıyor diye arada hayrete düştüğüm olurdu. Gericilere, sahte milliyetçiliğe bir de fikir döneğine tahammül edemezdi. İleri hamleleri desteklemekten korkanlar hakkında –bunlar adam değil cüdam- derdi.¹⁶²

Yunus Nadi'nin vefatının ardından gazetenin yönetimini Nadir Nadi aldı. Cumhuriyet gazetesinde yeni bir dönem başladı. Ayrıca Yunus Nadi'nin eşi Nazime Nadi, oğulları Nadir Nadi, Doğan Nadi, kızları Leyla Uşaklıgil ve Nilüfer Nun'un ortaklığında bir şirket kuruldu. Gazete sahipliği "Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş." adındaki bu şirkete geçti.

Yunus Nadi önemli bir gazeteci idi. Bir imparatorluğun yıkılışına ve yeni bir devletin kuruluşuna bir gazeteci olarak tanıklık etti ve tüm bu süreç boyunca her daim gazetecilik yaptı. Devletin üst yönetiminden çok fazla kişi tanıdı. Dostluk kurdu. Mustafa Kemal'e çok yakın bir isimdi. Geniş bir çevresi vardı. İyi eğitim aldı. Gazetecilikte önemli bir misyon yüklenmesinin yanı sıra teknik olarak da gazeteciliğe yenilikler getirdi. Yunus Nadi imparatorluktan cumhuriyete giden bu süreçte kazandığı deneyim ile yeni devletin en kritik dönemlerinde bir gazete büyütmesinin yanı sıra bu ortamda çocuklarını yetiştirdi. Gazetecilik hayatına bir gazete ve iki evlat yetiştirmiş oldu.

Cumhuriyet'in kurulması Türk Basını'na hem mizanpaj olarak hem içerik olarak yenilik getirmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'ne gelinceye değin Türk basını Fransız gazetelerini taklit etmiştir. Cumhuriyet tamamen okurun önceliğini düşünerek gazetede birinci sayfanın okurun olduğu görüşünü savunmuştur. Bu nedenle ilk sayfadan başmakaleyi kaldırmıştır. Nadir Nadi'nin yazılarının ilk iki üç satırlık kısımlarına

¹⁶² Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991,4. Baskı, sf. 259

soldaki ilk sütunda yer almış, yazının geri kalan kısmı hemen her gün 3. sayfa 5. sütunda yer almıştır. Diğer yorumlar siyasi yazılar için genellikle 2. Sayfa kullanılmıştır. Teknik olarak ilk linotip matbaa makinesini kullanan yayı kuruluşu olmuştur. Nadi Nadi, Gazetenin diğer gazetelerden farkını verdiği bir röportajda belirtmektedir:

*Cumhuriyet'in ilk baskı makinesi, 1928 doğumlu idi. Babam, sanırım bir sanayi fuarında gördüğü makineyi çok beğenmiş, bir eşini hemen satın almıştı. O zamana göre Türkiye'de benzeri bulunmayan, modern, üç renkli ve hızlı basan bir rotatifti bu. O zamanlar bir gazetenin hazırlanması daha geniş zaman alırdı. Gece 3'e, 4'e kadar beklendiği olurdu. Hiç unutmam, Atatürk'ün ölüm haberini 9'u 10 geçe aldık.40-45 dakika içinde yeni bir gazete hazırladık ve tabi ki sadece İstanbul'da dağıtabildik.*¹⁶³

Cumhuriyet içerik olarak zengin, toplumun farklı kesimlerine hitap edebilen bir gazete idi. Kadınlarda da gazete okum alışkanlığının kazandırılması için kadınlara özel sayfalar ve ekler bulunuyordu. Ayrıca Cumhuriyet'in çağdaş Türk kadını oluşturmada bir amacı olduğu için de kadınlara özel bu sayfalar hazırlanıyordu. Kadınlara ev ekonomisi ile ilgili yardımcı olabilecek bilgiler de veriliyordu. Çocuk bakımı, ev işleri moda gibi kadınlara yardımcı konular ele alıyordu. Gazetenin amacı bir aile içinde kadın, erkek, çocuk herkes tarafından okunmaktı. Çocuk sütunları da vardı. Bu bölümlerde çocuk karikatürleri, masallar, hikayeler yer almaktaydı. Gazetede ayrıca çok önemli olarak ayrıca ekonomi ve spor haberleri vardı. Bu zengin içerik tüm kağıt sıkıntısına rağmen yayınlanmaya devam etti.

Cumhuriyet Gazetesi, sadece teknik bakımdan ve içerik itibari ile değil çalışma şekli ile de diğer gazetelerden ayrılıyordu. Bünyesinde genç ve ülkenin pek çok yöresinden muhabirler vardı. Anadolu'nun pek çok yerinde bulunan bu muhabirler sayesinde, gazetede ülkenin çeşitli yerlerinden güvenilir haber vermek mümkün oluyordu. Gazete bu sayede bir kentin gazetesi olmaktan çok yurt gazetesi haline geliyordu.

¹⁶³ Günvar Otmanbölük, Babıalı'nın Yarım Ayrıkları, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1986,sf.103

Cumhuriyet çok partili hayata gelene dek dış haberlere çok ağırlık veren bir gazete oldu. Çünkü İkinci Dünya Savaşı vardı. Ve tüm ilgi ve merak bu savaşa çevrilmişti.¹⁶⁴

Cumhuriyet Gazetesi ilk kapatma cezasını 29 Ekim 1934 yılında bir Cumhuriyet Bayramı'nda aldı ve 10 gün süreyle kapatıldı. İkinci cezasını ise İkinci Dünya Savaşı sırasındaki hükümete olan eleştirileri nedeni ile aldı ve 90 gün kapalı kaldı. Yunus Nadi bu süreçte dahi tüm ekonomik zorluğa rağmen gazete çıkıyormuş gibi çalışanların maaşlarını ödedi ancak çok fazla zorluk çekti.

“Babam devrine göre sosyal adalet eğilimleri çok güçlü bir adamdı. Çalıştırdığı arkadaşlarını imkan ölçüsünde en iyi maddi refah şartlarına kavuşturmak isterdi. İdare, her işçiye haftalığını, her yazara aylığını gazete çıkıyormuşçasına muntazam olarak ödüyordu.”¹⁶⁵

Bu kapatma cezasından sonra temkinli davranmaya başlayan gazete, yine de 12 Temmuz 1941'de 2 gün kapatıldı. Daha sonra Alman yanlısı olmakla suçlanan Gazete, 7 Aralık 1941'de bir günlüğüne kapatıldı.

Cumhuriyet Gazetesi'nin Atatürk devrimlerini savunma, koruma ve halka hatta yurt dışına anlatma konusunda her zaman özel bir yeri oldu. Zaman zaman bazı konularda taraflı olmakla eleştirilen Gazete'nin açık ve net bir şekilde ortaya koyduğu tek taraf noktası Atatürkçülük idi. Söz konusu Atatürk ve devrimleri ise dış politikadan iç politikaya pek çok konuda her zaman devrimlerden yana olan tutumunu korudu.

Türk Basın tarihinde ilk promosyonu Cumhuriyet Gazetesi uygulamıştır. 1928 harf devrimi nedeni ile yeni harfleri okumakta zorlanan halk gazete okumayı bırakınca Cumhuriyet Gazetesi tirajını düşürmemek için bu yola başvurmuş ve başarılı olmuştur. Ayrıca gazete çeşitli yarışmalar düzenleyerek de tirajını sabit tutmaya çalışmıştır. Cumhuriyet Gazetesi bir ilke daha imza atarak Türkiye'de güzellik yarışması düzenlemiştir. Bu yarışmaya katılacak olan genç kızlardan her biri gazetenin her günkü

¹⁶⁴ Nermin Abadan, Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Üzerine Muhteva Tahlili, SBF Dergisi, Cilt 16, No:2, Haziran 1961

¹⁶⁵ Nadir Nadi, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991,4. Baskı, sf. 259

sayısında tanıtılmıştır. Cumhuriyet ayrıca 1935 yılından itibaren çeşitli kitap ve ansiklopedileri yayınlarken kitap yayıncılığına da başlamıştır.

Yunus Nadi Cumhuriyet'in Fransızca nüshasını da çıkartmıştır. Gazetenin Fransızca adı "La Republique" idi. Bu gazetenin çıkma amacı yabancılara Türkiye Cumhuriyeti'ni anlatmak idi. Ülkedeki yabancılar, konsolosluklar, bankalar ülkemize ilişkin haberleri bu gazeteden okuyorlardı. Gazete 25 yılı aşkın bir süre yayımlandı.¹⁶⁶

Cumhuriyet Çok Partili Dönem ve sonrasında da bu içeriği çok fazla değiştirmede. Aynı baskı tekniği ve mizanpaja devam etti. Gazetenin dağıtım konusunda bir yenilik yapılarak bir dağıtım şirketine ortak oldu.

Gazetelerde yer alan reklam sayısı ve reklamların sayfada kapladıkları alan bu dönemde arttığı için bazı sayılarda haber ve yazı içeriklerinde azalma görülmüştür. Demokrat Parti iktidarı ile beraber özel sermaye desteklediği için özel sermaye reklamları çoğalmıştır. Bu reklam ve ilanlardan yüksek gelir elde edilmiştir. Bu dönemde resmi ilanlarda büyük haksızlık yaşanmıştır. Cumhuriyet'in resmi ilan geliri 1960'lara doğru gidildikçe yani muhalif tavrını daha açık ortaya koydukça azalmıştır.

Cumhuriyet ilk kurulduğunda Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi olmak üzere 3 ortaklı idi. Daha sonra imtiyaz sahibi tek başına Yunus Nadi oldu. Yunus Nadi zamanında Cumhuriyet'e yer alan kadro şu şekildedir: Yazı İşleri Müdürü: Kemal Salih Sel, Abidin Daver, Ahmet Rasim, Vedat Nedim Tör, Halit Ziya Uşaklıgil, Turhan Can, Fuat Köprülü.

Nadir Nadi dönemindeki yazar kadrosunu şu isimler oluşturuyordu: Burhan Felek, Ömer Sami Coşar, Va-nu, Hamdi Varoğlu, Cevat Fehmi Başkut...Haftada bir yazan isimler ise şunlardı: Fahri Celal, Hasan Ali Yücel, Bedri Rahmi, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Kunter, Cahit Tanyol, Osman Okyar, Adnan Adıvar, İsmail Hakkı Danişmend, Hasan Ali Ediz, Fahrettin Kerim Gökay. Ayrıca bu dönemde röportaj tekniği geliştiren iki simin Gazete'ye önemli katkısı olmuştur. Bu isimler Yaşar Kemal ve Reşat Enis'tir. Doğan Nadi de çok kısa fıkralar yazıyordu.

¹⁶⁶ İnuğur, Nuri, Türk Basın Tarihi, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992

Bu dönemde Gazete'nin yazı işleri müdürlüğünü çok uzun bir süre Cevat Fehmi Başkurt yaptı. 1956-57 arası bu görevi Ali İhsan Göğüş üstlendi.

Demokrat Parti'nin ilk yıllarında gazete ekonomik yönden de rahat olduğu için sayfa sayısı arttırılmıştı. Genellikle 10 sayfa olarak basılıyordu. Bu dönemde gazetede düzenli olarak karikatür yayınlanmaya başladı.

Demokrat Parti Dönemi'nde haber içerikleri açısından dikkati çeken bir konu dış haber sayısının artmasıdır. Çünkü Kore Savaşı gibi, NATO'ya girişimiz gibi çok önemli iki dış politika olayı vardı.

Gazete Çok Partili hayata geçişle birlikte siyasi haber sayısını giderek arttırmıştır. Zaten bu süreçte Türkiye'nin gündemine bakarsak yoğun bir şekilde siyaset görmekteyiz. Çünkü Türkiye demokrasiye geçmiştir ve yeni bir siyaset anlayışı gelmiştir. Dolayısı ile siyasi tartışmalar, atışmalar, fikirler artmıştır.

Gazete Demokrat Parti döneminde, bir şehrin gazetesi olamamak için çabasını arttırmış ve Anadolu'dan daha çok haber yayınlamıştır. Bu konuda Yaşar Kemal'in katkısı büyüktür çünkü yurt haberleri ile o ilgilenmektedir. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden haberleri muhabir olarak O bildirmiştir. Bu dönme ilişkin anılarında da O'nun bu katkısı görmekteyiz:

“Galiba 1956 veya 1957’lerdeydi. İlk defa Cumhuriyet’te Anadolu Haberleri Servisi’ni kurdum. O yıllarda belki Hürriyet’in bazı büyük kentlerde muhabirleri vardı. Ama hem yetersizdi hem de öteki gazetelerde böyle bir kavram yoktu. İşte il il gezerek Cumhuriyet için bütün Anadolu’yu örgütledim. Her ilde muhabirler buldum. Onlara nasıl haber yazılacağını anlattım teker teker. O güne kadar sadece cinayet haberleri önemsenirdi. Dedim ki cinayetlerin dışında da haberler vardır. Sosyal yaşamla ilgili haberler istiyorum sizden. Kısacası, Cumhuriyet bu yeni haber anlayışı ile o dönemde yeni bir atılım yapmıştı.”¹⁶⁷

1950’li yıllarda Cumhuriyet, fotoğraf sayısı açısından da değişim yaşamıştır. Daha çok fotoğraf kullanmaya başlamıştır. Bunda gelişen baskı ve fotoğrafçılık

¹⁶⁷ Ceyhun Demirtaş, Babıali'nin Şu Son Kırk Yılı, Milliyet Yayınları, 1985, İstanbul

tekniklerinin yanı sıra Avrupa'dan gelen renkli ve bol fotoğraflı gazetecilik anlayışı da etkili olmuştur. Cumhuriyet bu tarzı çok benimsemese de Hürriyet, Milliyet gibi güçlü rakiplerin çıkması ile en azından daha çok fotoğraf kullanma yoluna gitmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi hemen her döneminde olduğu gibi 1950'lilerde de adli olayları yayınlama konusunda temkinli davranmıştır. Cinayet, yaralama, trafik kazası, intihar gibi olayları haber sütunlarına çok fazla yansıtmamıştır. Gazete spor haberlerini yayınlama konusunda da diğer gazetelere oranla daha temkinlidir. Ama 1955 yılında Gazete içinde ayrı bir spor servisinin kurulması ile spor haberlerinin sayısı artmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi bu dönemde de çok sansüre, kapatma cezasına uğramıştır. Hakkında çok sayıda dava açılmıştır. Özellikle 1960'lara doğru yaklaştıkça muhalif bir çizgi izlediği için İktidar ile arası hep kötü olmuş bu yüzden çok baskı altına alınmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi bu dönemde de çeşitli ekler yayınlamıştır. Özellikle Kore Savaşı yıllarında çıkarttığı Kore ekleri, ülkesinden uzakta bir yerde savaşan askerlerin fotoğraflarını ve haberlerini Türk okuyucu ile buluşturuyordu. Bu savaş yıllarında Cumhuriyet Postası Köşesi ile oradaki askerler ile Türkiye'deki asker yakınları arasında bir iletişim sağlanıyordu. Gazete 1953 yılında Türk İstanbul ve Osman Gazi'den Atatürk'e, 1954 yılında Asırlar Boyunca İstanbul gibi ekler de vermiştir.

Cumhuriyet bu dönemde de güzellik yarışmaları düzenlemeye devam etmiştir. Gazete ayrıca, Yunus Nadi'nin ölümünün birinci yılında yani 1946'da Yunus Nadi Ödülleri adı altında bir yarışma organize etmeye başladı.

Cumhuriyet Gazetesi ilk kurulduğu dönemde de daha sonraki yıllarda da hatta günümüze kadar her daim sade ve sansasyondan uzak bir habercilik anlayışını devam ettirmiştir.

1950 – 1960 Dönemi'nde demokrasinin sağlam temellere oturmaması Cumhuriyet Gazetesi'ni etkilemiştir. Demokrasi ve özgürlük adına ilk yıllarında Demokrat Parti'yi destekleyen gazete 1960'a doğru yaklaşıldıkça muhalefete geçti. Cumhuriyet bu yıllarda Kemalizm'den ve demokrasiden ödün vermeyen tavrıyla sola sıcak bakan bir politika izlemiştir. Bu politikada Nadir Nadi'nin ve genel yayın müdürü Cevat Fehmi Başkut'un emekleri vardır. 1957'de yazı işleri müdürü değişti ve Ali İhsan

Gögüş göreve getirildi. Ali İhsan Gögüş gazetede kısa zamanda büyük değişiklikler yaptı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ BASIN POLİTİKALARI

A- BASININ DP'Yİ İKTİDARA TAŞIYAN DESTEĞİ

1950 seçimlerine gelirken Demokrat Parti'nin basın tarafından desteklenmesinin en önemli nedeni, toplumun da arzu ettiği özgürlük ortamının DP tarafından getirilecek olduğuna inanılması idi. Basın ve halk değişim, özgürlük, ekonomik durumun düzelmesi gibi konularda birleşiyordu. İkinci Dünya Savaşı'nın her türlü kötü kalıntısının DP sayesinde gideceğine dair bir inanç vardı. Ayrıca Demokrat Parti'nin hem halk için hem basın için bu durumun düzeleceğine dair vaatleri ve çabaları vardı.

Seçim sonuçları ise dönemin basın yayın organlarına şu şekilde yansımıştır. Ahmet Emin Yalman 16 Mayıs 1950 tarihli Vatan gazetesindeki “ İsmet İnönü'ye tebrik Mektubu” başlıklı yazısında şunları yazmıştır:

“Sizin bu Milli zaferin amilleri arasında yüksek bir mevkiiniz vardır. Bu sayededir ki, on iki seneden beri işgal ettiğiniz Cumhurbaşkanlığı mevkiden ayrılırken küçülmeyeceksiniz, milletinizin nazarında yeni bir mertebeye yükseleceksiniz.. Siyasi hayatınız bu memleket için kapanmamıştır. En tatlı, en heyecanlı, en hayırlı ve verimli devri(niz) bu saniyede muhalefet lideri sıfatıyla başlıyor.”¹⁶⁸

Hüseyin Cahit Yalçın ise Ulus gazetesindeki “ Yeni Bir Devir Açılıyor” başlıklı yazısında seçim sonuçlarını şöyle değerlendirmiştir:

“Son seçimlerin cereyan tarzı ve neticesi Türkiye’de yeni bir devir açıldığını gösteren

¹⁶⁸ YALMAN, Ahmet Emin, Vatan,16 Mayıs 1950

büyük bir tarihi hadisedir. Uzun zaman demokratik rejim içerisinde yaşamış memleketlerde bir partinin düşüp yerine diğer bir partinin gelmesi yahut Cumhurbaşkanının değişmesi tabii işlerden ve demokrasinin icaplarından telâkki olunur. Fakat son Türk seçimleriyle memleketin siyasi tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. İşte son seçimlerin ehemmiyeti bundan ileri gelmektedir. Kapanan sayfa “milli kahraman” Cumhurbaşkanları devridir. Açılan sayfa “alelade” Cumhurbaşkanları devridir”.¹⁶⁹

Hürriyet gazetesi Başyazarı Sedat Simavi ise, “Değişen Nöbet” başlıklı yazısında seçimlerle ilgili şunları söylemiştir:

“ Son seçimlerde, 27 seneden beri iktidar mevkiini muhafaza eden CHP nihayet nöbetini Demokratlara terk etti. Biz bu değişikliği, bir askerin hudut boyunda nöbetini bir başka arkadaşına devredişine benzetiyoruz. Demokrat olalım. Halk Partisine mensup olalım, bunda ne aşırı bir sevinç ve de fazla bir yeise kapılmamalıyız. Gidenlerde bu memleketin çocukları idi. Gelenlerde yine bu vatanın evlatlarıdır. Bizce, ortada değişen zihniyet farkıdır. CHP, 27 seneden beri idare ettiği bu memleketi ve halkını maalesef tanıyamadı. Babadan kalma çiftlik gibi idarede ısrar etti. Hiçbir zaman halkın reyine ve mütalaasına, isteklerine müracaat etmedi. Hele matbuatın ağzına öyle bir kilit taktı ki, onun senelerce şahsiyetsiz ve âtil kalmasına sebep oldu. Şimdi çok güzel vaatlerle iktidara gelen Demokrat Parti'nin icraatına şahit olacağız”.

170

Demokrat Parti iktidara gelmeden önce bu tarz desteği birçok basın kuruluşundan aldı. Basın kuruluşlarının yanı sıra toplumun başka kesimlerinden gelen bu desteğin birleştikleri noktalar; demokrasi, özgürlük, adalet gibi kavramlardı. Demokrat Parti bu söylemleri çok kullandı ve bunlara ilişkin vaatlerde bulundu. Ayrıca DP, iktidara gelir gelmez yeni basın bir basın yasası hazırlığına girişti. Bunu yaparken gazetecilerin de görüşlerini alması basın cephesinde ayrıca memnuniyet yarattı.

10 Kasım 1950 tarihli *Zafer*'deki "Basının Bayar'a Teşekkürü" başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'ni kabul ettiği haberi

¹⁶⁹ Ulus, 17 Mayıs, 1950

¹⁷⁰ Hürriyet 21 Mayıs 1950

basının yeni yönetime olan ilgisini de gösterdi. “Gazeteciler Cemiyeti” Başkanı Burhan Felek ile idari heyeti azalarından Bedii Faik, Hayri Algar, Kemal Onan ve Şevket Rado’dan oluşan dernek üyeleri bu ziyareti gerçekleştiren isimler arasında idi. Haberde basının, Bayar’a Meclis’in açılış nutuklarında matbuat mensuplarının çalışma şartlarını ve sosyal sigortalarını düzenlemek üzere yeni bir kanun tasarısı hazırlanmasından dolayı memnun oldukları ve teşekkür ettiği yazılıydı.

Menderes basının önemini her zaman bildi. Buna ilişkin konuşmalarda da bulundu. Ancak Menderes bu önemli kuvveti sürekli kontrol altında tutmaya çalıştı. Birçok kez kendi söylemleri ile çelişti.

Basın, çok canlı bir müessesedir, asimilasyon gücü üstün olan bir kurumdur. İçine aldığı insanları, kısa bir zamanda hazmeder, kendi bünyesine katar. Birçok yakın dostlarımızın çocukları, bir gün basın konusunu konuşurken babalarına ‘ben önce gazeteciyim, sonra sizin oğlunuzum’ demekten kaçınmamışlardır. Toplumun en güçlü müessesesi sayılan aileyi de aştığına göre, basın dördüncü kuvvettir demek, onu biraz hafife almaktır” ¹⁷¹

B- BASIN KANUNLARI

Demokrat Parti iktidara geldikten kısa bir süre sonra yeni bir basın kanunu hazırladı. Bu kanun hukuk uzmanlarının katılımıyla hazırlanan “mukayeseli hukuk bakımından en hürriyet perver ve demokrat” olduğu ileri sürülen bir metindi.¹⁷² Basına verdiği sözü tutma telaşından değil belki ama bu kadar çabuk bir basın kanununun hazırlanmasının nedeni, CHP’nin bu yönde daha önceden çalışma yapmış olması idi.¹⁷³ Yasa, 15 Temmuz 1950’de mecliste kabul edilerek 21 Temmuz’da yürürlüğe girdi. Yasanın birinci maddesinde, “Basın serbesttir.” ifadesi yer aldı.¹⁷⁴

¹⁷¹ Mükerrerrem Sarol, Bilinmeyen Menderes, c.1-2, Kervan yay., İstanbul, Tarihsiz, s.177

¹⁷² Orhan Koloğlu, Türk Basını, Kuvayi Milliye’den Günümüze, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1993, sf. 102

¹⁷³ Nuran Yıldız, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) Ve Basın”, Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı: 51 Ankara

¹⁷⁴ Basın ve Yayın Mevzuatı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001

Yeni kanun 1931 Matbuat Kanunu'na göre daha özgürlükçü idi. Hükümet'in basın üzerindeki kontrolü kaldırıldı.¹⁷⁵ Yeni düzenlemede gazete, dergi gibi basılı eserleri yayımlamak izne bağlı değildi. Süreli yayın çıkartabilmek için yayının çıkarılacağı yerin en yüksek mülki amirliğine beyanname vermek yeterli oldu. Verilecek beyannamede, bir sorumlu müdür belirtme zorunluluğu vardı. Bu yasa, Vatan Gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman'ın da deyimini ile “basında altın devri” yaşamasına neden olarak Demokrat Parti'nin basın özgürlüğü söylemlerini somutlaştırmış oldu.¹⁷⁶

Yasanın gerekçesinde, basının toplumdaki rolü ve önemi üzerinde durulduktan sonra şöyle denilmekteydi:

*“Devlet bütün çalışmalarını halk çoğunluğunun düşüniş ve görüşüne uydurmalıdır. Bu görüşleri açıklayan araçlardan birisi de basındır. Kendisinden beklenen görevleri yapabilmesi için basının hür olması zorunludur. Modern demokrasi ilkeleri bunu gerektirir. Basın özgürlüğüne dayanan demokrasiler gerçek demokrasi niteliği taşır. Özgür basın aynı zamanda milletçe kalkınmayı sağlar”.*¹⁷⁷

Bu kanunla, Gazete ve Dergi çıkarmak için artık hükümetin izin veya ruhsat vermesi gibi bir zorunluluk ortadan kalktı. Sadece bir bildiri yeterli hale geldi. “Kötü Ünlü” kişilerin gazetecilik yapmalarını yasaklayan ve her türlü yoruma elverişli eski maddeler yeni kanuna girmedi. Basın suçlarının yargılanmasından özel mahkemeler sorumlu oldu. Bu şekilde gazetecilerin yıllarca süren davalardan kurtulması planlandı. Cevap hakkı yeniden düzenlendi. Gazetelere gönderilen her çeşit cevap ve düzeltme yazılarının anlamsız ve gülünç bir şekilde basılmasını önlemek amacıyla mahkemelere bazı yetkiler tanındı.

Gazete sahipleri cezai sorumluluk almaktan kurtuldu. Suç sayılan bir yazıdan yazar ve yazı işleri müdürü sorumlu tutuldu. Ancak yazar yazısını imzasız veya rumuzlu imza ile yayınlamışsa “anonimlik hakkı” ile sorumluluktan kurtulabilecekti. Gazete sahibinin hukuki ve mali sorumluluğu maddesi de kondu.¹⁷⁸ Yeni basın kanunu komünizmle mücadele ile önlem aldı. Yeni kanun siyasi nitelikteki yayınlara mali

¹⁷⁵ Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Yayınevi,2003

¹⁷⁶ Ahmet Emin Yalman, Gördüklerim, Geçirdiklerim,Cilt 2, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 1997

¹⁷⁷ Kazım, ÖZTÜRK, Türkiye'de Parlamento Tarihi, Dönem 10,cilt 1,sf.4-5

¹⁷⁸ DÖNMEZER, Sulhi, Basın Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1964

denetim getirdi. 34.maddede yer alan hükümde siyasi, ticari ve ekonomik nitelikteki yayınların, hesaplarını bildirme zorunluluğu vardı. Bu hükme gerekçe olarak, “Dışarıdan ülkeye yönelik zararlı yayınlar yapmak için mali destek sağlanma ihtimali” gösterildi. Yurt dışında yayımlanan eser ve süreli yayınların ülkeye sokulması ve ülke içinde dağıtılması Bakanlar Kurulu iznine bağlıydı. Bakanlar Kurulu bu tur eserlerin veya yayınların önceden dağıtılması durumunda söz konusu yayınları toplatma yetkisine sahipti. Ülkeye girmesi yasaklanmış yayınları Türkiye’ye sokanlar ve dağıtımını yapanlar için, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası getirildi.¹⁷⁹

İntihar olayları hakkında haber çerçevesini aşan yorum ve fotoğrafların basılması 32.madde ile yasaklandı. Aksi durumlarda hakkında 100 Liradan 1000 Liraya kadar ağır para cezası uygulanabilecekti. Yine evlenmeleri kanunen yasaklanmış kişiler arasındaki cinsel ilişkilere dair haber ve yorumlar yasaktır. Bu yasağa uymayanlar konusunda 100 Liradan 1000 Liraya kadar para cezası uygulanabilecekti. Bu iki yasak da gerek küçük yaştaki çocukların gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesinin, gerekse toplumda iyice yerleşmiş bazı normların zedelenmesinin önüne geçmek amacıyla alınmış tedbirlerdir. 1931 yasası yayımı yapılması yasak olan maddeleri çok geniş tutarken, 1950 yasasında bu durum sadece birkaç maddeden ibaret kaldı.

Demokrat Parti çıkarttığı basın kanunundan sonra basın dünyasındaki çalışanları düzenleyen yeni bir kanun daha çıkarttı. 5953 sayılı kanun işverenle çalışan arasındaki ilişkileri düzenleyen bir kanundu. Demokrat Parti, basın çalışanları için ayrı bir düzenleme yaparak onları genel iş hukukundan ayrı tuttu. Bu kanun, dönemin yasa koyucularının basına verdiği önemi göstermesi açısından önemli idi. Bu kanunla gazetede çalışanlar, sendika kurabilme, sosyal sigortalardan yararlanma, işverenle sözleşme yapabilme, sözleşmeden önce işten çıkarılma durumunda tazminat hakkı kazanma gibi haklar elde etti.¹⁸⁰

Bu kanunların yanı sıra Hükümet 6334 Sayılı Neşir Yolu İle İşlenecek Cürümler Hakkında Kanun çıkarttı. Bu kanuna göre, matbuat vasıtası ile her ne suretle olursa olsun, namus, şeref ve haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması yasak

¹⁷⁹ (Sulhi Dönmezer, Basın Hukuku, İstanbul Üniv. Yayınları,1967)

¹⁸⁰ Mehmet Ali Suğle, İş Hukuku Açısından Gazeteci, Ankara, CGD Yayınları, 2001, s.37

edildi. İtibar kıracak veya servete zarar verecek bir hususun açıklanması yasaklandı. Özel ve ailevi meselelerin basında yer alması durumunda, bu suçu işleyeler için hapis ve para cezası getirildi.¹⁸¹ Ayrıca basında işlenen suçların ağır ceza ve asliye ceza mahkemelerinde görülmesi kabul edildi.

Bu madde ile yolsuzluk yapan partililerin basında haber olmalarının önüne geçildi. Bu kanunda çevresi çizilen suç işlendiğinde cumhuriyet savcılarını şikayete gerek duymaksızın soruşturma başlatma yetkisi aldı. Ceza kanununa aykırı olan bu madde çok tartışıldı. Bu madde sayesinde Türkiye'nin pek çok il ve ilçesinde savcılar adeta Demokrat Partililerin itibarını koruma yarışına girdiler ve pek çok dava açtılar. Hakkında yazı çıkan kişinin haberdan haberi olmadığında dahi kanunun kendilerine verdiği u yetki ile davalar açtılar. Ekonomiye ilişkin haberler, devletin mali ve siyasi itibarın zedeleyecek nitelikte ise suç sayılmasına karar verildi. Bu suçu işleyenler için bir senden üç seneye kadar hapis ve para cezası getirildi.

Hükümet basına olan özgürlükten yana tavrını zamanla değiştirdi. İspat hakkını gazetecilerin elinden alındı. Gazeteciler bu yasa gereği herhangi bir yolsuzluk haberini yayınladıklarında bunun ispatını yapamayacaklardı.¹⁸² Basında, üniversite çevrelerinde, Meclis'te çok tartışılan bu kanun tüm tepkilere rağmen geri çekilmedi. Bu kanuna itiraz eden milletvekilleri ise "ispatçılar" olarak nitelendirilip Parti'den ihraç edildiler.¹⁸³

DP bu düzenlemeden sonra muhalif basına karşı yürüttüğü tavrını 1950 yılında çıkarttığı özgürlükçü yasada değişiklikler yaparak sürdürdü.7 Haziran 1956'da 5680 sayılı Basın Yasası'nın bazı maddelerinin değiştirilmesine yönelik Meclise önerge verdi. Yasa 6 Haziran 1956 tarihinde TBMM'de yapılan oylama sonucunda 51 olumsuz, 286 olumlu oyla kabul edildi.

Yasaya göre hemen her yazı suç unsuru olabilirdi. Yasada "resmi sıfatı haiz olanları küçük düşürmeye hedef tutan veya bunlar aleyhine istihkar ve istihfaf hissi uyandıracak yahut müphem davet eyleyebilecek mahiyette neşriyatta bulunması..." gibi her yöne çekilebilecek esnek ifadeler kullanıldı. Bu maddeye bakarak herhangi bir yetkiliye yönelik en ufak bir eleştiride bile savcılar tarafından suç unsuru

¹⁸¹ Kazım, ÖZTÜRK, Türkiye'de Parlamento Tarihi, Dönem 10,cilt 1,sf.4-5

¹⁸² Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi, 2003

¹⁸³ ALBAYRAK, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004

bulunabilirdi.¹⁸⁴ Yasanın getirdiği şu hüküm ise çok tartışmaya açık bir içeriğe sahipti: “*Kötü niyetle ya da özel maksada dayanan yayında bulunmak veya devletin veya hükümetin dışarıdaki itibar veya nüfuzunu kırarak şekilde asılsız, mübalağalı veya öze maksada dayanan haberlerin dışarıda yayınlanmasına sebep olmak yasaktır.*” Kanun ayrıca, cevap ve düzeltme yazılarını kısıtlayıcı bir takım koşulların uygulanmasına düzenleme getirdi. Gizli yapılan toplantıların içerikleri hakkında bilgi verilmesi, memleket ahlaksını bozacak, heyecan uyandıracak haberlerin yayınlanmasını yasakladı. Ayrıca, gazeteci sanıkların tutuklanmamasına ilişkin maddeyi de kaldırdı.¹⁸⁵

Demokrat Parti’nin bu yasayı kabul etmesi Türkiye’de tartışmalara neden oldu. Hatta dış basında bile yankı buldu. Uluslararası Basın Enstitüsü bu olayları basın özgürlüğü ilkelerine aykırı bulup ve kararı protesto etti. Enstitü’nün aylık dergisinin temmuz sayısında Türkiye’ye iki sayfa ayrıldı. “Türk Gazetecileri Vesayet Altında” başlıklı bir yazı yayınlandı.¹⁸⁶

Çıkarılan yasaların, dile getirilen söylemlerin, tartışmaların yanı sıra DP döneminde bazı gergin anlar yaşandı. Gazetecilik tarihi adına üzücü bu olayların ilki Ulus Gazetesi ile aynı yerde bulunan CHP arşivlerinin yakılması olayı oldu. Ulus Gazetesi bu olayın bir kundaklama olduğunu iddia etti.¹⁸⁷ İkinci olay ise Malatya’da yaşandı. Vatan Gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman, Büyük Doğu Cemiyeti üyesi lise öğrencisi Hüseyin Üzmez tarafından vuruldu. İslami bir örgüt olan bu cemiyetin bu suikastı kapatılan İslam Demokrat Partisi ile birlikte gerçekleştirdiği ortaya çıktı.¹⁸⁸

Demokrat Parti Aralık ayında bu konuya ilişkin bir basın toplantısı düzenledi. Bu toplantıda irtica tehlikesi açık çığ dile getirilmedi belki ama Menderes ilk defa bu olayın DP ile bağlantısına gönderme yaptı. Menderes, partisini savundu ancak bu konudaki suçu bazı parti yöneticilerine attı. Bazı yöneticilerin maddi ve manevi yardımını alarak harekete geçen bu grupların aslında kendi oyunlarını oynadıklarını savundu. Bu konuşması ile Menderes bu dinci grupların DP’yi kullandıklarını, silahlı

¹⁸⁴ ALBAYRAK, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Phoenix Yay., Ankara 2004

¹⁸⁵ Topuz, a.g.e

¹⁸⁶ TOPUZ, Hıfzı, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitapevi, 2003

¹⁸⁷ Ulus, 6 Temmuz 1952

¹⁸⁸ YALMAN, A. Emin, *Gördüklerim, Geçirdiklerim*, Pera Turizm Yayınları, İstanbul 1997

eylemlere bile cesaret ettiklerini kabul etmiş sayıldı.¹⁸⁹ Bu olaylardan sonra DP bazı önlemler alarak laiklik konusunda duyarlı olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı da Müftülüklere bir genelge yollayarak hutbe ve vaazlarda siyasal konuların işlenmesini yasakladı.¹⁹⁰ DP irticaya karşı önlem aldıklarını kamuoyuna ispat etmek istercesine, Nurcu Tarikatı'nın lideri Said-i Nursi hakkında gerici faaliyetlerde bulunduğu iddiası ile dava açtı.

Demokrat Parti iktidarı 1953 yılında da basınla olan ilişkilerinin de ılımlı davranmaya gayret gösterdi. Gazeteci Nadir Nadi ve Hamdi Orhon'un önermeleri ile 5680 sayılı Basın yasasının 36. maddesi değiştirilerek, basın davalarının askeri mahkemelerde görülmesine son verildi. Ayrıca 23 Ocak 1953 tarihinde aynı yasaya eklenen yeni bir madde basın yolu ile işlenen suçlarda sorumluluk; bu suçu işleyen kimse ile bu yayınları yönetmekte görevli sorumlu yazı işleri müdürlerine dağıtıldı.¹⁹¹

DP ile basın arasında gerginliğe yol açan diğer bir olay da Halkçı gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın'ın, Adnan Menderes'e hakaret ettiği gerekçesi ile 24 Eylül 1954 tarihinde 24 ay hapse mahkum olmasıdır.¹⁹² Yalçın bu cezayı aldığı anda seksen yaşında idi. Bu yaşına rağmen yazdığı bir yazı nedeniyle hapse gönderilmesi büyük tepkilere yol açtı.

1954 seçimlerinden sonra "muhalif" basındaki eleştiriler yoğunlaşırken basın davalarının sayısı da artmaya başladı. Özellikle CHP'nin yayın organı olan Ulus ve Nihat Erim'in çıkardığı Halkçı gazetelerinin yazarlarıyla Metin Toker'in Akis dergisi hakkında çok sayıda dava açıldı. Şinasi Nihat Berker, Metin Toker, Ülkü Arman, Nihat Subaşı ve daha bir çok gazeteci basın suçlarından mahkum edildiler. Bütün şimşekler muhalif gazeteciler üzerine yağıyor, İstanbul'da, Ankara'da ve İzmir'de uzaktan yakından biraz dili sürçen gazeteciler kendilerini cezaevinde bulmaktaydılar.¹⁹³

¹⁸⁹ Zafer 21 Aralık 1952

¹⁹⁰ Zafer 25 Ocak 1953

¹⁹¹ Tutanak Dergisi, Dönem IX, c.19, s.382

¹⁹² Cumhuriyet, 19 Nisan 1952

¹⁹³ KABACALI, Alpay, Türk Basınında Demokrasi, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1994

Daha sonraki dönemde ise, Dünya gazetesi yazarlarından Bedii Faik tutuklandı. Başka bir davadan dolayı, Dünya'nın yazı işleri müdürü Ali İhsan Göğüş, 12 ay hapse mahkum edildi. Ulus, Yeni Ulus ve Halkçı gazetelerinde sorumlu müdürlükler yapan Cemal Sağlam hakkında tam 69 dava açıldı. İktidar partisinin 1954 seçimlerinden sonra daha sıkı bir rejim uygulamaya başladı. Bu durum basın ve üniversiteler tarafından çok eleştirildi. Basından sonra üniversitelere de el atan DP, bazı öğretim üyelerinin bakanlık emrine alınması yönünde kakar aldı.

Bu dönemde 6-7 Eylül olayları nedeniyle oluşturulan sıkıyönetim nedeniyle çok sayıda gazete ceza aldı. Bu dönem, Türk basın tarihinde kapatma ve hapis cezalarının en fazla olduğu dönemlerden biri olarak yerini aldı. Sıkı Yönetim Komutanlığı emriyle kapatılan gazetelerden bazıları Ulus, Sabah Postası, Hürriyet, Tercüman, Hergün, Medeniyet, Zafer (bu gazetenin bile kapatılması dikkat çekici), İstanbul Expres, Dünya, Vatan,

1956'dan sonra basında adeta bir sinmişlik hali görüldü. İktidarın yayın organı olan Zafer dışında halinden memnun olan pek gazete yoktu. Kağıt sıkıntısı nedeniyle sayfa sayılarını azaltan gazeteler getirilen yasalar nedeni ile iç politika haberlerinde de kısıtlamaya gitmiştir. Basından 'doymak bilmeyen bir ejder' olarak bahseden Başbakan Adnan Menderes, bu yasaların kabul edilmesinden sonra basının yeteri kadar muhalefet edemeyeceğini planladı. Ancak durum öyle değildi. Bunu verilen cezalardan anlıyoruz. Tüm yasaklara rağmen gazeteciler görevlerini yapmış ve karşılığı olarak cezalar almıştır.

1956 yılında emeğinin karşılığını mahkeme, hapis cezası olarak gazetecilerin başında İsmet İnönü'nün damadı ve Akis Dergi'sinin sahibi Metin Toker ve derginin diğer çalışanları gelmekteydi.¹⁹⁴

Yine aynı yıl içerisinde Demokrat İzmir Gazetesi sahibi Adnan Düvenci ve fıkra yazarı Ziya Hanhan, "İnsaf ve Paşam.." başlıklı yazısında Başbakan Menderes'e hakaret ettiği gerekçesiyle, birer yıl hapis cezası aldılar ve gazeteleri bir ay kapatıldı. Ulus Gazetesi'nden Tahir Burak da, "Oldu da Bitti Maşallah" lejantlı karikatürü sebebiyle,

¹⁹⁴ GEVGİLLİ, Ali, "Türk Basını" Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1982

16 ay hapse, gazetenin sahibi Kasım Gülek ve Yazı İşleri Müdürü İbrahim Cüceoğlu birer yıl hapis ile 10.000'er lira para cezası ödemeye mahkum oldular. Aynı gazeteden Nahit Berker, "Çorap Örmek" başlıklı yazısında hükümeti eleştirdiği için, Yazı İşleri Müdürü Nihat Subaşı ile birlikte 8'er ay hapis, gazete sahibi Kasım Gülek'e de 13.533 lira para cezası verildi.¹⁹⁵

1958'den sonra 1960'a kadar geçen dönem, gazetecilik tarihi açısından yargılamalarla dolu bir dönem oldu. DP iktidarı her alanda kötüye gidişi engelleyemedi. Bu durumdan hep basını sorumlu tuttu. Kendisine kim eleştiri getiriyorsa bu sesleri kısma, yok etme yoluna girdi. Ulus, Yenigün, Milliyet, Vatan, Dünya, Cumhuriyet gazeteleri ve Akis dergisi yazarları ve yazı işleri müdürleri bu dönemde en çok yargılanan gazetecilerdi.

Irak'ta yapılan darbe sonucu Menderes'in de yakın arkadaşı olan Kral Faysal öldürüldü. Menderes bu olaydan etkilendi ve aynı şeyin kendi başına da gelebileceğinden endişelendi. Basının halkı ayaklandırmasından korktu. Bu nedenle basına olan tavrını da daha sertleştirdi.¹⁹⁶ Irak Devrimi hakkında bir demeç veren CHP sözcüsü Kasım Gülek'in sözlerini yayınladıkları gerekçesi ile Milliyet, Hürriyet, Akşam ve Ulus gazeteleri sahipleri ve yazı işleri müdürleri mahkemeye verildi. Kasım Gülek'in bu demecindeki bazı bölümlerin, Irak'taki devrimi övücü nitelik taşıdığı iddia edildi.¹⁹⁷

Demokrat Parti, bu dönemde gazetecilere karşı o kadar öfkeli bir durumdaydı ki Zafer Gazetesi yazı işleri müdürüne bile ceza verdi. Zafer Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Fuat Tözer'e, Dünya Gazetesinde "muvazâa isnâdında bulunduğu" gerekçesiyle 14 ay hapis ve 2.333 lira para cezası, Gazete'nin sahibi Mümtaz Faik Fenik'e ise 11.666 lira para cezası verildi.¹⁹⁸

Bu dönemde sadece İstanbul'da 604 dava açıldı. Bunlardan 264'ü mahkumiyet 323'ü de beraat ile sonuçlandı. İzmir'de ise 185 davadan 151 tanesi mahkumiyet, 149'u

¹⁹⁵ ALBAYRAK, Mustafa, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, Phoenix Yayınları, Ankara 2004

¹⁹⁶ EROĞUL, Cem, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, İmge, Ankara, 2003

¹⁹⁷ TOPUZ, Hıfzı, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi, 2003

¹⁹⁸ ALBAYRAK, Mustafa, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, Phoenix Yay., Ankara 2004, s. 403

beraat ile sonuçlandı. Ankara’da ise 383 davadan 151 tanesi mahkumiyet 149’u da beraat ile sonuçlandı. Yurdun genelinde ise toplan 1460 dava açıldı. 577 tanesinden mahkumiyet kararı çıktı. 716’sı ise beraat ile sonuçlandı.¹⁹⁹

Çok sayıda gazeteci Ankara Cezaevi’ne gönderildiği için bu cezaevine o dönem “Ankara Hilton” adı verildi. Cemil Sait Barlas, Oktay Verel, Beyhan Cenkçi, Cemalettin Ünlü, Tarık Halulu, Yusuf Ziya Erdemhan hapisaneye gönderilen pek çok isimden bazıları idi. Bu isimler dahil sadece 1959’un sonu 1960 yılının Mayıs ayına kadar cezaevine gönderilen gazeteci sayısı 60’ı buldu.

Bu dönemde Türk Basın Tarihine Pulliam davaları olarak geçen önemli bir olay yaşandı. Basın tarihimiz ve demokrasi tarihimiz açısından düşündürücü bu olay şu şekilde gelişti. Olaya adını veren Pulliam, Amerika’da üç büyük gazetenin (İndianapolis Star, News ve Arizona Republic) sahibi olan Eugene bir kişi idi. Bu kişi Ortadoğu ile ilgili bir yazı dizisi hazırlamak için Ortadoğu ülkelerinin yetkilileri ile görüşmek istedi. Bu amaçla ilk görüşmesini Adnan Menderes ile yapmak istedi. Türkiye’ye gelir gelmez, İstanbul Basın Yayın Müdürü’nü arayarak, Başbakanla görüşme isteğini bildirdi. Kendisine de çok kısa bir zaman içerisinde Başbakanla görüşebileceği yanıtı verildi. Ancak verilen söz tutulmadı. Menderes Ege gezisine çıktı. Bu geziye Basın yayın Müdürü Pulliam’ı da davet etti. Ancak bu gezi sırasında da Menderes gazeteci ile görüşmedi. Pulliam Başbakan ile görüşmeden ülkeden ayrıldı. Amerika’ya dönünce Indianapolis Star adlı gazetesinde Demokrat Parti’yi sert eleştiren bir yazı kaleme aldı. “Türkiye İçin Saat 11.30’a Gelmişti” başlıklı yazısında, Demokrat Parti iktidarının bir iflasa doğru gittiğini savundu. Pulliam kötüye gidişin nedenlerini, Menderes Hükümeti’nin yanlış ekonomi politikası, dış politikadaki tavrı, basın ve muhalefet üzerindeki kurmaya çalıştığı şiddet rejimi, etrafını saran yetkililerin “evet efendimci” tavırları yüzünden Menderes’in objektif davranmaktan uzaklaşmış olması şeklinde sıraladı. Bu yazı Amerika’da yetmiş iki gazete tarafından yayımlandı.

¹⁹⁹Albayrak, a.g.e

Pulliam'ın aynı gazete'de çıkan "Türkiye Hakkındaki Rapor" başlığı altındaki makalesinde ise Menderes hakkında ciddi iddialarda bulundu.²⁰⁰ Menderes'in Amerikan yardımlarını, Menderes'in kendi siyasi nüfuzu için kullanıldığını savundu ve büyük paralar harcanarak yapılan yatırımların yarım bırakıldığı, tamamlananların da çeşitli nedenlerle iyi işletilmediğinden söz etti.²⁰¹

Bu yazıyı yayımlayan Vatan, Ulus, Dünya ve Kervan Gazeteleri ile Akis ve Kim Dergisi hakkında soruşturma açıldı. Bu soruşturmalar sonucunda Ulus iki ay, Akis bir ay kapatıldı. Vatan gazetesi ve Dünya Gazetesi sorumlularına ise birçok ceza verildi. Pulliam davaları o dönemde Türk basınında en çok tartışılan konulardan biri oldu. Açılan davalar sonucunda 29 Mayıs 1959 tarihinde Yalman, Naim Tiralı ve Selami Akpınar'ın hapsi istendi. Bedii Faik, Falih Rıfkı Atay ve Yekta Ragıp Önen hakkında da Pulliam yazısından ötürü dava açıldı. Kim bir ay kapanma cezası aldı ve bu dergiden Şahap Balcıoğlu 16 ay hapis cezası aldı. Vatan Gazetesi kapatıldı. Bu yaşananlar üzerine Abdi İpekçi ironi yüklü şu yazıyı kaleme aldı: *Pulliam'a açık mektup: Sayın Mr. Pulliam, lütfen bir daha Türkiye hakkında yazı yazmayınız. Gerçi sizin oralarda herkes istediğini düşünüp yazmakta serbesttir, basın hürdür. Ama bizim buralarda, basının hala hür olduğunu zanneden bazı meslektaşlarımız var. Onlar bunları iktibas ediyorlar. Ama aradaki fark şimdilik 6 yıl, 7 ay, 16 gün hapis, 19.888 lira para cezası ve 3 gazetenin kapatılıp yüzlerce gazetecinin işsiz kalmasıdır.*²⁰²

Demokrat Parti'nin basına karşı gerçekleştirdiği son uygulama Nisan 1960'da kurulan Tahkikat Komisyonu oldu. Bu komisyonun faaliyet alanı çok daha genişti. Komisyonun amacı, CHP'nin seçim dışı yollarla iktidara gelmek için hücre örgütü kurduğu, silahlandığı ve isyan için hazırlıklar yaptığı iddiaları nedeniyle soruşturma yapmaktı.

15 kişiden kurulan bu komisyon bütün siyasi etkinlikleri yasakladı. Komisyon olağanüstü yetkilerle donatıldı. Komisyonun aldığı karara itiraz hakkı yoktu. Öğrenci olaylarının artması nedeniyle komisyon, yayın yasaklarını arttırdı.

²⁰⁰ Vatan, 17 Ekim 1958

²⁰¹ ERBİL, Saadet, Kim'de Basın İktidar İlişkileri, Ankara, 1988

²⁰² Milliyet, Abdi İpekçi, 1 Ağustos 1959

C- DÖNEMİN DİĞER GAZETELERİ

Hürriyet: Sahibi Sedat Simavi. Yayın hayatına 1 Mayıs 1948 tarihinde başladı. Başyazarlığını 1953 yılına kadar Sedat Simavi yaptı. Sedat Simavi'nin vefatından sonra yönetimi Erol Simavi ve Haldun Simavi devraldı. Semaviler ve Hürriyet Gazetesi Türk Basın tarihinde, renkli gazeteyi kullanmakla, magazinsel ağırlıklı haberlere daha çok yer ayırmakla yeni bir dönem başlattı. Demokrat Parti'yi pek çok gazete gibi partinin ilk döneminde destekledi. Daha sonraki yıllarda ise iktidarla çok ters düşmedi. DP döneminde yazar kadrosunda, Selçuk Candarlı, Hikmet Feridun Es, Rahmi Karaca, Haldun Simavi vardı.²⁰³ Hürriyet, 1950-1960 döneminde tirajını düzenli olarak arttıran ve gelişen bir gazete olma başarısını gösterdi. Bol fotoğrafa ve bol spor haberine yer vermesi gazeteye duyulan ilginin fazla olmasına neden oldu. Ayrıca gazetede, Reşat Nuri, Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemal Tahir, Sait Faik gibi güçlü ve sevilen edebiyatçıların olması da Hürriyet'e duyulan ilgiyi açıklıyordu.

Kurucusu olan Sedat Simavi, Türkiye'de Kıbrıs sorunundan söz eden ilk kişi olarak da ayrı bir özelliğe sahipti. Kıbrıs ile ilgili çok sayıda yazı kaleme aldı.

Hürriyet Gazetesi DP'nin kuruluş yıllarında ve partinin ilk iktidar yıllarında DP'yi açıkça destekleyen bir yayın politikası izledi. Kore'ye asker gönderilmesine sıcak bakmadı. Ancak NATO'ya girişimizi destekledi. CHP'nin mallarına el konulmasını da eleştirdi. Atatürk devrimleri konusunda her zaman hassas davrandı.

Milliyet: Gazete, Ali Naci Karacan tarafından 1950 tarihinde yayın hayatına sokuldu. Gazete kısa sürede ilgi çekti. Hürriyet gibi Milliyet de renkli baskılar kullandılar. Bol renk ve bol fotoğraf kullanan Milliyet Demokrat Parti'yi destekleyen bir yayın politikası izledi. Kuponla hediye verme yöntemini başlattı. Yazar kadrosunda tanınmış gazeteciler vardı. Arif Oruç, Ali İhsan Göğüş, Halit Kıvanç, Yılmaz Çetiner, Necdet Baytok, Faruk Demirtaş, Refik Halit Karay, Bedii Faik, Tarık Buğra, Peyami Safa, Hasan Pulur bu isimlerdendi. 1954 yılından itibaren Abdi İpekçi yönetiminde

²⁰³ BARUTÇU, İrem Babıalı Tanıları Simavi Ailesi, İstanbul, Agora kitablığı, 2004, s.34

çıkmaya başladı. Baskı teknikleri, tasarımı itibariyle farklı bir gazete idi. İçerdiği konular itibariyle de çok zengin bir içeriğe sahipti.²⁰⁴

Ulus: CHP'nin muhalefet partisi olması ile birlikte Ulus gazetesi de iktidara karşı muhalefetteki yerini aldı. Ulus Milli Mücadele Dönemi'nde Atatürk tarafından kuruldu. Kurulduğu günlerdeki adı Hakimiyet-i Milliye idi. 1950 seçimlerinden sonra çok zor günler yaşadı. Defalarca kapatma cezası aldı. Yazar kadrosu içinde şu isimler yer aldı: Naşit Hakkı Uluğ, Cemal Sağlam, Münir Berik, Bülent Ecevit, Haluk Tuncalı, Nihat Subaşı, Feridun Fazıl Tülbentçioğlu, İbrahim Cüceoğlu, Ahmet Şükrü Esmer, Erdoğan Tamer, Beyhan Cenkçi

Yeni Sabah: Gazeteyi, 1938 yılında Peyami Safa'nın kardeşi İlhami Safa kurdu. Bir süre sonra Cemalettin Saraçoğlu Gazeteye ortak oldu. Önceleri başyazarlığı Hüseyin Cahit Yalçın yaptı. 1948 yılında Gazete Safa Kılıçlıoğlu adında bir işadamına satıldı. 1950'li yıllarda Gazete yüksek satış oranına ulaştı ve dönemin Hürriyet'ten sonra en çok satan gazete oldu. Gazete iktidar tarafından sürekli desteklendi. Parti'nin yayın organı gibi çalıştı.²⁰⁵ Gazeteyi uzun süre Osman Karaca yönetti. Nezihe Demirkent, Hakkı Devrim, Altan Erbulak, Oğuz Aral, Nezihe Araz, Müşerref Hekimoğlu gazetenin yazar kadrosunu oluşturdu. 1955'ten sonra gazete iktidara ve muhalefete ve diğer basına karşı sert bir tutum sergiledi.

Vatan: Sinan Korle'nin imtiyaz sahipliğinde 1939 yılında yayın hayatına başladı. Başyazarı Ahmet Emin Yalman'dı. 1945 tarihinden sonra liberal ve ABD yanlısı bir tutum izledi. Demokrat Parti'yi açıkça destekledi. Ancak DP iktidarı bu gazete için bir hayal kırıklığı oldu. 1950'lerin sonunda sert bir şekilde DP'ye karşı çıktı. Yalman, radikal İslamcı çevrelere ve komünizme karşı sert ve kararlı bir tutumu vardı. Bu nedenle 1952 yılında Malatya gezisi sırasında dinci bir grup üyesinin suikasta uğradı bu suikast girişiminden yaralı olarak kurtuldu. Yalman, Amerikan hayranlığı olan bir gazeteci idi. Nazım Hikmet'in serbest kalması için yürütülen kampanyalara katıldı. Yalman'ın en sıkıntılı dönemi, anılarında da anlattığı üzere Demokrat Parti dönemidir.

²⁰⁴ Emin Karaca, Milliyet Olayı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1995, s.22- 25 – 60- 73

²⁰⁵ Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi, 2003

Vatan gazetesi de Demokrat Parti'nin özgürlük söylemlerini ilk yıllarda destekledi. Ancak daha sonra en sert muhalefeti gazetelerden biri oldu.

Gazete Samet Ağaoğlu, Tevfik Rüştü Aras, Şevket Süreyya Aydemir, Ali Fuat Başgil, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Cihat Baban, Bülent Ecevit, Behçet Kemal Çağlar gibi Türkiye'nin çok önemli askerlerin, siyasetçilerin, edebiyatçıların yazılarını yayınladı. Yazar kadrosunda ise, Recep Bilginer, Sinan Korle, Sadun Tanju, Mustafa Ekmekçi, Selami Akpınar, Ali Gevgilili, Altan Erbulak, Altemur Kılıç gibi isimler vardı.

Akşam: Falih Rıfkı Atay, Ali Naci Karacan, Necmettin Sadak tarafından 3 ortaklı bir yapı ile kuruldu.1919 yılında yayın hayatına başladı. Ali Naci Karacan ve Falih Rıfkı Atay gazeteden ayrılınca Hüseyin Cahit Yalçın, Orhan Selim takma adıyla Nazım Hikmet, gazetenin yazar kadrosuna katıldı. Bu kadronun yazı işleri müdürü Enis Tahsin Til oldu. Gazetede ayrıca Vala Nurettin Va-nu, Cemal Refik, Mustafa Ragıp Esatlı, Cemalettin Bildik gibi isimler vardı.1950 yılından itibaren DP'ye karşı etkin bir muhalefet yürüttü. DP döneminde yazı işler müdürü Hıfzı Topuz idi. 1950 yılından sonra tarafsız bir yayın politikası izledi. Seçimlerden sonra tirajının düşmesi nedeni ile maddi anlamda sıkıntılı günler yaşadı.

Tercüman: 1955 yılında Cihat Baban yönetiminde İstanbul'da yayın hayatına başladı. Ortakları 4 iş adamı idi. Genellikle tutucu bir çizgi izledi. İşadamları ile kurulu yapısı, gazetenin iş için kullanılmasına neden oldu. Bu yüzden sahipleri, Başbakan ile aralarını hep iyi tuttu. Dinsel temalı konuları da ele aldı. 1961 yılından sonra Gazete, Kemal Ilıcak tarafından satın alındı. 1961 yılına gelene kadar gazete çeşitli işadamlarına satıldı.

Akis: 15 Mayıs 1954'ten 31 Aralık 1967'ye kadar, Metin Toker'in sahipliği ve yönetiminde çıkan haftalık haber dergisidir. Dergi, iç ve dış siyasi gelişmeleri ayrıntısı ile ele aldı. Times dergisinin modelini Türkiye'de uyguladı. Yazar kadrosunda Cüneyt Arcayürek, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu ve İlhami Soysal gibi dönemin en sert

muhalefetini yapan isimler vardı. Bu nedenle DP döneminde yazarları çok sık ceza alan bir dergi oldu.

Dünya: Falih Rıfki Atay tarafından 1 Mart 1952 tarihinden itibaren İstanbul'da çıkarılmaya başladı. Bedii Faik önce gazeteye ortak oldu daha sonra hisselerin büyük bölümünü satın aldı. Gazete genellikle DP iktidarının karşısında bir tutum takındı. Zaten gazetenin kuruluş amacına baktığımızda CHP'nin muhalif gazete oluşturma isteğini görüyoruz. Gazete, DP'ye karşı muhalefet yapması amacıyla kurulmasına rağmen, Atay ve Bedii Faik'in Menderes ile yakın ilişki içine girmesi CHP'yi rahatsız etti. Gazetenin sahipliği daha sonra bu iki isme devredildi.

Yeni İstanbul: Gazete, 1949 yılında bir işadamı tarafından çıkarıldı. Bu gazete o dönemde çok büyük reklamları yapılarak yayın hayatına başladı. Başyazarlığını gazeteyi kuran Habib Edip Törehan yaptı. Bedii Faik, Falih Rıfki Atay bir dönem burada yazarlık yaptılar. Reşat Nuri Drago, M. Necmi, Hüseyin Avni Şanda, İlhan Tarus, Ömer Sami Coşar, Tarık Buğra, İlhan Selçuk, Vedat Nedim Töre gazetenin yazarları arasındaki isimlerdir. Turhan Selçuk da karikatürlerini burada yayınladı. 1950'li yıllarda gazeteyi işadamı Kemal Uzan satın aldı.

Forum: Siyaset, ekonomi ve kültür dergisi idi. 1954 ve 1969 yılları arasında Ankara'da yayınlandı. Derginin amacı DP yönetimine karşı bilimsel yöntemlerle muhalefet etmek ve ülke sorunları üzerine düşünce üretmekti. O nedenle aydın çevrenin bir araya geldiği bir ortam olarak görüldü. Gazetenin sorumlu müdürü Nilüfer Yalçın idi. Yazar kadrosunda

Turhan Feyzioğlu, Muammer Aksoy, Bülent Ecevit, Aydın Yalçın, Bahri Savcı vardı.

İstanbul Ekspres: Gazete 1951 yılında yayın hayatına başladı. Mithat Perin isminde çok sayıda gazetede çalışmış bir gazeteci tarafından kuruldu. Cevdet Perin, Füzünan Hüsrev, Gökşin Sipahioğlu'nun kadrosunda çalıştıran gazete, büyük fotoğraf ve büyük puntolu manşetlerle çıktı. Akşam gazetesi idi. Olayları çok heyecanlı bir dil kullanarak haberleştirdi. 6-7 Eylül olaylarının büyümesinde, Selanik'teki bombalama haberini ilk veren gazete olarak etkisi görüldü.

Kim: 30 Mayıs 1958 tarihinden itibaren İstanbul'da yayım hayatına başladı. Sahap Balcıoğlu, Orhan Birgit, Özcan Özgüder, Ali İhsan Göğüş tarafından haftalık haber dergisi olarak yayınlandı. Dergi DP'ye karşı muhalif bir tavır alırken CHP yanlısı bir yayım izledi. Kim'in yazar kadrosunda, Emil Galip Sandalcı, İlhami Soysal, Fikret Otyam, Halit Refiğ, Tarık Dursun K. Vardı.²⁰⁶

Zafer: Demokrat parti yandaşları, üyeleri tarafından 1945 yılında Ankara'da yayım hayatına sokuldu. Kurucuları arasında Mümtaz Faik Fenik, İhsan Tütüncü ve Zeki Rıza Sporel idi. Yazı işleri müdürü Fatin Fuat idi. Yazar kadrosunda şu isimler vardı: Hikmet Yazıcıoğlu, Ahmet Muhip Dranas, Ragıp Akyavaş, Orhan Seyfi Orhon, Fazıl Ahmet Aykaç, Bahadır Dülger, Adviye Fenik, Füzünan Hüsrev Tekin. Gazete 10 yıllık Demokrat Parti iktidarı boyunca Parti'nin yayım organı çalıştı. Parti'den ve örtülü ödenekten para yardımı aldı. Resmi ilanlar konusunda da çok fazla ayrıcalık tanındı. Gazete, 27 Mayıs 1960 darbesi ile birlikte aynı gün kapatıldı. Aynı gün yazı işleri müdürü tutuklandı.

²⁰⁶ ERBİL, Saadet, "Kim'de Basın İktidar İlişkileri, Ankara, 1988

SONUÇ

Nadir Nadi, gazeteciliğe çok küçük yaşlardan başlamış ve ileri yaşlara kadar gazetecilik yapmış bir isim olarak Türk Basın tarihindeki yerini almıştır. Yarım asrı aşkın bir süre gazetecilik yapan Nadir Nadi, kırk yıla yakın bir süre de Cumhuriyet Gazetesi'nin başyazarlığını ve yönetimini üstlenmiştir.

Nadir Nadi, gazetecilik hayatının ve Türkiye'nin siyasi hayatının önemli bir dönemi olan Demokrat Parti döneminde yazdığı pek çok yazı ile kamuoyunun bilgilенmesini ve bazı konularda derin düşünmesini sağlamıştır. Özellikle rejimin tehlikesine dikkat çeken yazılar yazarak hem hükümeti hem halkı uyarmıştır.

Nadi'nin, Demokrat Parti'ye ilişkin fikirlerin de zaman zaman değişimler görülmüştür. Önceleri Parti'yi demokrasi adına destekleyen Nadi, zamanla Parti'nin vaatlerine ters hareket ettiğini gördükçe Parti'ye olan desteğini azaltmıştır. 1960'lar doğru ise rejimin tehlikede olduğuna ilişkin, laiklik ve Atatürkçülüğe ilişkin yazıları artmıştır. Zaten birçok konuda yayın yasağı olduğu için Nadi çoğu zaman yazılarını yayımlayamamıştır. Nadir Nadi'nin Demokrat Parti'ye, ekonomiye, siyasete ilişkin değişen fikirlere rağmen tüm hayatı boyunca vazgeçmediği en önemli düşünce Atatürkçülük olmuştur. Atatürk'e ve Atatürk'ün devrimlerine karşı sonsuz bir güven, sonsuz bir hayranlık ve sonsuz bir sevgiyle bağlanmış hiçbir dönemde bu bağını kopartmamıştır. Bazı konulara ilişkin, iktidarlara ilişkin zaman zaman farklılaşan düşünceler içinde olsa bile söz konusu Atatürkçülük ise asla bu konudaki düşüncelerinden ödün vermemiş dönem içinde değişen fikirlerini de Atatürkçülük'e uygunluk bağlamında oluşturmuştur.

Babasından adeta miras aldığı Gazete'nin bugünlere ulaşmasında büyük emek harcamıştır. Basın alanında da holdingleri çığ büyüyen bir ülkede bir holding sahibi

olmayı asla kabul etmeyerek tüm zorluklara rağmen ilkeli bir Cumhuriyet Gazetesi patronu ve çalışanı olmayı tercih etmiştir.

Demokrasi adına duyduğu heyecanın altında söz konusu laiklik ve Atatürkçülük ise demokrasiyi başlatan DP'ye karşı bu anlamda hep şüphe etmiştir. Bu yüzden yazdığı yazılarında çoğunda bu temkinli yaklaşımı görmek mümkündür.

Demokrat Parti'yi aldığı pek çok karardan eleştirmiştir. Ama uyarılarını en çok laiklik ve Atatürkçülük yönünde yapmıştır. Bu konuda hiç taviz vermemiştir. Tüm baskılara, maddi zorluklara, yargılamalara, kapatma cezalarına rağmen Nadi, tavrından vazgeçmemiştir. Gazete de her daim Kemalizm'in savunucusu olmuştur ve Nadi'ye göre Demokrat Parti Dönemi en nihayeti ile değerlendirildiğinde, bir karşı devrim sürecidir.

Nadir Nadi DP döneminde demokrasi dersi verir nitelikte, uyarıcı ve eleştirel gazetecilik yapmıştır. Rejim konusunda DP yöneticilerini uyarıya onlara doğru yolu göstermeye çalışmış DP'nin kötü sonunu önceden görmüştür.

Nadir Nadi sadece eleştiren, sorunu ortaya koyup çözüm için yol aramayan bir gazetecilik yapmamıştır. Ortaya koyduğu sorunlar için çözüm önerilerini sunmuştur.

KAYNAKÇA

ABADAN, Nermin, Anayasa Hukuku ve Siyasal Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1966

AĞAOĞLU, Samet, Arkadaşım Menderes, Alkım Yayınları, 2003

AHMAD, Feroz, Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi(1945–1947);Bilgi Yay. Ankara

AKŞİN, Sina, Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cem Kitapevi, 2000

ALBAYRAK, Mustafa, DP Hükümetlerinin Politikaları (1950-60), Türkler Ansiklopedisi

ALBAYRAK, Mustafa, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004

ARMANOĞLU, Fahir, Siyasi Tarih,11789-1960, Ankara,1964

AVCIOĞLU, Doğan, Türkiye’nin Düzeni, Tekin Yayınları, 1978

AYDEMİR, Şevket Süreyya, İkinci Adam, Cilt 3, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2000

BALKANLI, Remzi, Mukayeseli Basın ve Propaganda, Ankara 1950

Basın Yayın Turizm Bakanlığı, Basınla ilgili Kanun Hükümleri, Kararname ve Yönetmelikler, Ankara 1974

BELEN, Fahri, Demokrasiden Diktatörlüğe, İstanbul Matbaası, 1960

BURÇAK, Rıfat Salim, Türkiye’de Demokrasiye Geçiş;1945–1950; Olgaç Matbaası; Ank

CEMAL, Hasan, Cumhuriyet’i Çok Sevmiştim, Doğan Yayıncılık, 2005

CEYHUN, Demirtaş, Babıali’nin Şu Son Kırk Yılı, Milliyet Yayınları, 1985, İstanbul

COŞAR, Ö. Sami, Milli Mücadele Basını, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul

ÇAVDAR, Türkiye’nin Demokrasi Tarihi,1839-1950,İmge,1995

DAĞLI, Nuran, AKTÜRK, Belma, Hükümetler ve Programları (1920-1960) ,TBMM yay., Ankara 1988

DÖNMEZER, Sulhi, Basın Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1964

ERBİL, Saadet, Kim’de Basın İktidar İlişkileri, Ankara,1988

EROĞUL, Cem, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, İmge, Ankara,2003

ESİRCİ, Şükrü Menderes Diyor ki, İstanbul, Demokrasi Yayınları,1967

FAİK, Bedii, Matbuat Basın Derken Medya, Doğan Yayıncılık, 2003

FERSOY, Orhan Cemil, Bir Devre Adımı Veren Başbakan; Adnan Menderes, Hun Yayınları,1978

GEVGİLİ, Ali, “Türkiye Basını” Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.1, İletişim Yayınları, İstanbul 1982

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Türk Anasaya Metinleri, İstanbul, İşbankası Kültür Yayınları,2000

GÜRKAN, Nilgün, Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950), İletişim Yayınları, İstanbul 1988

İnönü’ nün Söylev ve Demeçleri, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul,1946

İNÜĞUR, Nuri, Türk Basın Tarihi, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992

KABACALI, Alpay, Türk Basınında Demokrasi, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul,1994

KABACALI, Alpay, Türk Basınında Demokrasi, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1994

KABACALI, Alpay, Türkiye’de Matbaa, Basın ve Yayın, Başlangıcından Günümüze, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000

KARACA, Emin, Türk Basınında Kalem Kavgaları, Gendaş Kültür, 1998

KARACA, Zafer, 6-7 Eylül Olayları, Fotoğraflar, Belgeler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

KARPAT, Kemal, Türkiye Demokrasi Tarihi, AFA Yayıncılık, 1996

- KIRKPINAR, Leyla, DP'yi 27 Mayıs'a Götüren Nedenler, Yüksek Lisans Tezi, 1994
- KOLOĞLU, Orhan, Türk Basını, Kuvayi Milliye'den Günümüze, Ankara, Kültür Bklğ. 1993
- KORKMAZ Alemdar, İletişim ve Tarih, İstanbul 1992
- KÖKTENER, Aysun, Bir Gazetenin Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, 2004
- LEWIS, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Arkadaş Yayınları, Ankara,2008
- MÜKERREM, Sarol, Bilinmeyen Menderes, c.1-2, Kervan Yayınları, İstanbul, Tarihsiz,
- NADİ, Nadi Dostum Mozart, Çağdaş Yayınları,1985
- NADİ, Nadir, İki Sovyet Rusya İki Polonya, Çağdaş Yayınları,1978,sf.11
- NADİ, Nadir, Olur Şey Değil, Çağdaş Yayınları, 1981
- NADİ, Nadir, Perde Aralığından, Çağdaş Yayınları, 1991
- NADİ, Nadir, Sokakta Gürültü Var, Çağdaş Yayınları, 1974
- NADİ, Nadir, Uyarılar, Çağdaş Yayınları, 1961
- OTMANBÖLÜK, Günvar, Babıali'nin Yarım Asırlıkları, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları
- ÖZEL, Sabahattin, Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul, Derin Yayınları
- ÖZKAYA, Yücel, Mili Mücadele'de Atatürk ve Basın, 1919-1921, Dil Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989
- ÖZTOPRAK, İzzet, Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını, İşbankası Kültür Yayınları, 1981,Ankara
- SERTEL, Zekeriya, Hatırladıklarım, Gözlem Yayınları, İstanbul,1973
- ŞAPOLYO, Enver, Türk Gazetecilik Tarihi, ve Her Yönü İle Basın, Ankara,1976
- TOKER, Metin Demokrasi'den Darbeye, Bilgi Yayınevi,1992
- TOPUZ, Hıfzı, 100 Soruda Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınevi,1973
- TOPUZ, Hıfzı, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi,2003
- TUNCER, Baran, Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu, SBF Yayınları, Ankara, Sevinç

Türk Basın Yayın Mevzuatı, Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara

YALMAN, Ahmet Emin Gördüklerim, Geçirdiklerim, Cilt 2, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş, İstanbul, 1997

YERESİMOS, Stephanos, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Bizans'tan 1971'e*, III. Baskı, Çev: Babür Kuzucu, İst, 1980

YÜCEL, M. Serhan, Demokrat Parti Kongreleri, Emek Matbaası, Ankara, 1997

SÜRELİ YAYINLAR

1950-1960 Arası Cumhuriyet Gazetesi'nin Her Sayısı

ABADAN, Nermin, Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Üzerine Muhteva Tahlili, SBF Dergisi, Cilt 16, No:2, Haziran 1961

ARI, Kemal, “ Atatürk' ün Yazarlığı ve Gazeteciliği”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi, sayı 13, 2006/Güz

BAŞYİĞİT, Türkan, “Türk Mizah dergiciliğinde Bir Örnek: Bizim Köylü” konulu makale, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları tarihi, Cilt V, Sayı 13, Yıl 2006/ Güz

Burhan Felek, Milliyet, 15 Ocak 1975

KIRKPINAR, Leyla, *Demokrat Parti ve Muhalefet Stratejisi*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, sayı 9-10

İlhan Selçuk'un Sekseninci Yaşında Nadir Nadi isimli Esere Yazdığı Önsözden alıntı, 1988 Yılı Tüyap Özel 1000 adetlik Özel Baskısı, Hız. Alpay Kabacalı

Milliyet Gazetesi

ORAL, Zeynep, Konaş Konaş, Milliyet Sanat Dergisi, 15 Mayıs 1984

SİRMEN, Ali, Nadir Nadi Cumhuriyet'i Anlatıyor, Cumhuriyet, 11 Mayıs 1981

TBMM Tutanak Dergisi

TC Resmi Gazete, sayı 6147,2 Kasım 1945

Ulus Gazetesi

Vatan Gazetesi

Zafer Gazetesi

Birliğimizin Ko

Hareketten önce beraberlerinde götürmek üzere vatan toprağı alanlar

29 Eylül 1950, Kore'ye Doğru Gemi İle Hareket Edecek Askerlerden Görüntüler

29 Eylül 1950 Kore'ye Giden Birlik Komutanı Tuğgeneral Tahsin Yazıcı Yola Çıkmadan Önce Kuran' ı Öpüyor

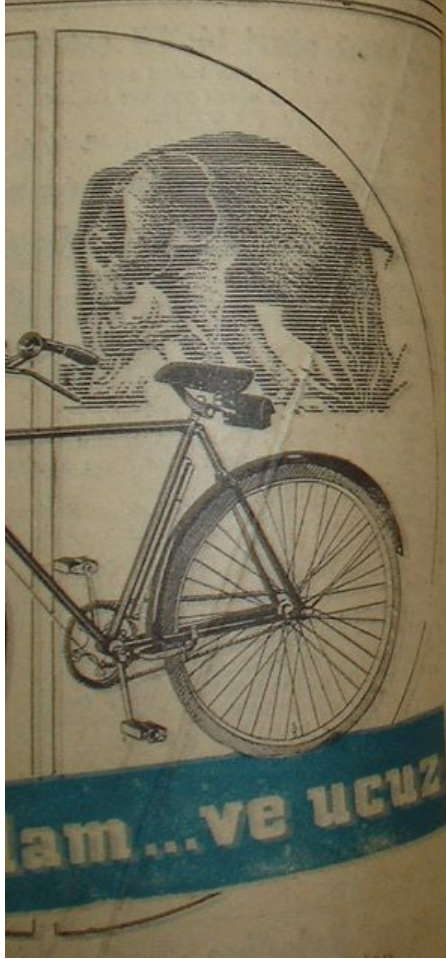
KÖPEK
«TRAV» isimli çarşaf
ren çarşaf Çoşuk
cinisi iki yaşında
küçük kaybolmuş
getiren memnun
Bulmuştu takdim
Başkonsolosluğunda
Betty Çarp'a mükafat
mesi rica olunur.

KIRALIK MÖBELER DAIRELER
Deniz görün, bütün kumaşlar
haiz kaloriferli, 2 ve 3 odalı
möbelli daireler yazlık ve
senelik kiralkur. Tel. 41528

KAYIP — 1349 nolu
cuhanımı kaybettim. Tamamen
günden etkisiz hale geldi. Yalnız
Anı Bazarı
Fatih Vatansever

Satılık Apartman
Beyoğlunda, İstiklal caddesinde
ne çok yakın, iyi tad ve
ren bir apartman satılmakta.
Telefon: 41528
(7169)

Am... ve ucuz

dolaşarak Kabir sahasını tetkiklerde bulundu

Ezan

Yirmi üç yüzyıla tam ortasında, hür seçmelerle iktidara gelen demokrasinin bir hükümet yurdunda henüz ne koyulmuş «Ezan arabece mi, türkçe mi okunsun?» mevzuu bir karar yazmak sorunda kalacağını doğrusunu aklına getirmek istemeyiz. Orta çağdan devralmış bütün bir hurafeler sisteminin içinde, «Ezan» şiddetle emredilip her şeyin medeniyetine doğru hamleler yapan bir rejimin muhalif ve muvafık temsilcileri, bize bugün, memleket menfaatleri bakımından daha başka toplama münakaşa örnekleri göstermişlerdir.

Ezanın arabece, farsca veya türkçe okunması meselesi, goalünü Tanrıya bağışlanmasını müteakid din adamlarınca pek mühim bir hâdise sayılabilir. Bu konuyu aralarında uzun boylu tartışarak, ortaya atılan ilmi fikirleri diledikleri gibi incelemek onların hakkıdır. Fakat din işlerini dünya işlerinden ayırdığımız iddia eden bir rejimin muvafık ve muhalif vatandaşları ezan konusunu ele aldığı zaman vaziyet doğrusu biraz tuhaflaşıyor. Elimizde olmuştuk, kendimize soruyoruz: Bunların neresi lütk? Hani Tanrı ile kul arasında girilmeyecek? Hani inkılâb prensiplerini çiğnememek şartı ile herkes vicdani nasil omredirse ibadetini öylece yapacaktır? Lâiklik konusunu ezan cephesinden ele alan Sayın Menderes, kanaatimce hareket noktasını yanlış seçmiştir. Onun iyi niyetlerinden şüphelenmek için ortada hiç bir sebep yoksa da, bu sözler yeni hükümet aleyhine ileri geri bir takım propagandalar yapılmasına imkân verecektir. Nitekim bu ezan meselesini ileri sürerek Demokrat Partinin yarın fes giyilmesine, öbür gün Arab harfleri kullanılmasına müsadde edeceğine söylüyorlar şimdiden görülüyor. Buna karşı yeni iktidarın hareketsiz durması, gençlik ve aydın çevreler üzerinde doğuracağı tepki bakımından doğru olmaz. Demokrat Parti memleketimizde bir irtica hareketini destekleyemeyeceğine göre, kendini yanlış tanıtabilecek propagandaları vaktinde önlemesini bilmelidir.

Doğrusunu isterseniz, son dört yıllık siyasi hayatımızda oy toplamak gayreti ile her iki taraf da lâiklikle bağdaşması güç bazı kombinasyonlara başvurmak lüzumunu nedense duymuştur. Bu hususta ilk adım Halk Partisinin attığı da maalesef bir gerçektir. İlkokullara din derslerini koyduran, İlahiyat Fakültesini kuran, türbeleri hirer hirer açan, hattâ seçimlerde tarikat şehrlerinden yardım isteyen Halk Partisi hükümetleri değildir de kimdir? Bütün bunları yapanların şimdi «arabece ezana izin vereceğiz, evvahlâ inkılâb elden gidiyor» diye hayıflanmalarını biraz gülünç gibi geliyor bize.

Bununla beraber, yukarıda da

Am - Kabir, önümüzdeki yılın Cumhuriyet Bayramına kadar tamamlanacak, Atatürkün cenazesi törenle ebedi medfenine nakledilecek

Ankara 6 (Telefonla) — Büyük Atatürkün uhûdünden beri yıllar geçtiği halde, Etnografya Müzesindeki muvakkat kabirlerinden çıkıp ebedî istirahatgâhına defnedilemeyeceği sebebi ne olursa olsun, memlekette bir istirahat mevzuudur. Yeni İktidar bu mevzuu başına işlerinden birer olarak ele alması ve türlü adımlarla ilerletmesi Am-Kabir işinin en kısa zamanda sona erdirilmesi karar vermiştir. Başlıca birer işin hâd olduğunu bu saha da görülmüştür. — Arkas Sa. 4, 24. 4 da.

Ağır sıklet dünya boks şampiyonluğu

Dün geceki maçta Amerikalı Lee Savold İngiliz rakibini dördüncü rundunda teknik nakavta yenerek dünya şampiyonu oldu

Dün meşgûl olan İngiliz şampiyonu B. Woodcock, bu evvelki maçlarından birinde

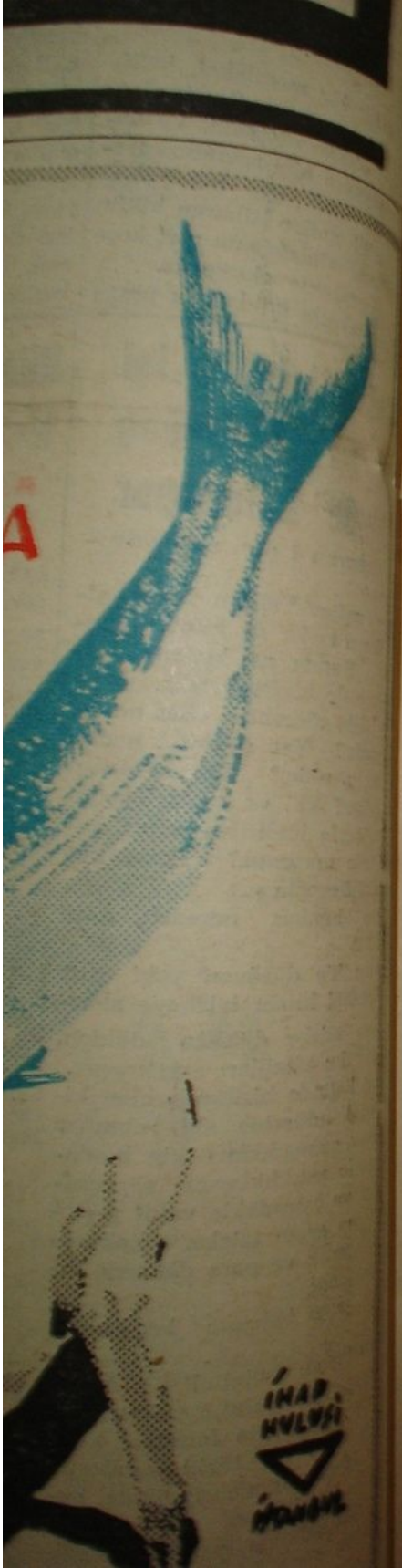
Londra 6 (B.B.C.) — Bugün White City stadyomunda dördüncü kişi önünde yapılan boks karşılaşmasında Amerikalı boksör Lee Savold, rakibi İngiliz Bruce Woodcock'u dördüncü rundunda teknik nakavta masında Amerikalı boksör Lee Sa- — Arkas Sa. 4.

NEDEN SARICI

Türkiyeden k gördüklerimiz

7 Haziran 1950'de DP'nin Arapça Ezan Kararına İlişkin Yazısı

Amerikan yardımı

Dünya politika edebiyatında bu terim artık klâsik bir hale gelmiş, hattâ o kadarla kalmıyarak halk diline de geçmiştir. Yeryüzünde çıkan on binlerce gazetenin başsahifelerinde hemen her gün Amerikan yardımından bahsedilir. Nazırlar, vekiller, sözcüler, Amerikan yardımına dair demeçler verirler. İhracatın veya ithalatın artması Amerikan yardımı ile ilgilidir. Müstahsil Amerikan yardımından medded umar, müstehlik Amerikan yardımına bel bağlar. Fransaya Amerikan yardımı, Belçikaya Amerikan yardımı, Türkiyeye, Yunanistana Amerikan yardımı, kuzeyden güneye kadar bütün hür milletlerin gözü bu yardımdadır. Ondan en büyük payı koparabilmek için hükümetler birbirinin gözünü oyarcasına didinir, uğraşırlar. Hiç biri kendi hissesinden memnun görünmez. Şu devlete milyonlar mı verilmiş? azdır. Berikine milyarlar mı münasib görülmüş? yetmiyecektir.

İşin tuhafı, bu durum karşısında Amerikalıların zerrece sinirlenmeksiz güleryüze sağa sola mütemadiyen dolar yetiştirmeğe çalışmalarıdır.

— E artık bizim takatimiz kalmadı. Bundan böyle başımızın çaresine kendiniz bakın!

Gibi bir ses şimdiye kadar Washington taraflarından duyulmadı. Bu gidişle ileride duyulacağı da benzemiyor. Amerikalıların dedikleri nihayet Yeni Dünyaca harcanan gayretlere biraz da yardım gören milletlerin katılmasını temenni eden nazik ve çekingen sözlerden ibarettir.

Amerikan yardımı, ilk defa General Marshall'ın ortaya attığı bir fikirdi. İkinci Dünya Harbi boyunca perişan olan, ekonomik gücü derinden sarsılan milletleri kısa zamanda eski hayat seviyesine yükseltmek amacını güdüyordu. Sayın Generalin adına izafette bir plân hazırlandı, bir kaç yıla taksim edildi ve yürürlüğe kondu. Bu plâna muvazi olarak millî savunma ihtiyaçlarını gidermek maksadile

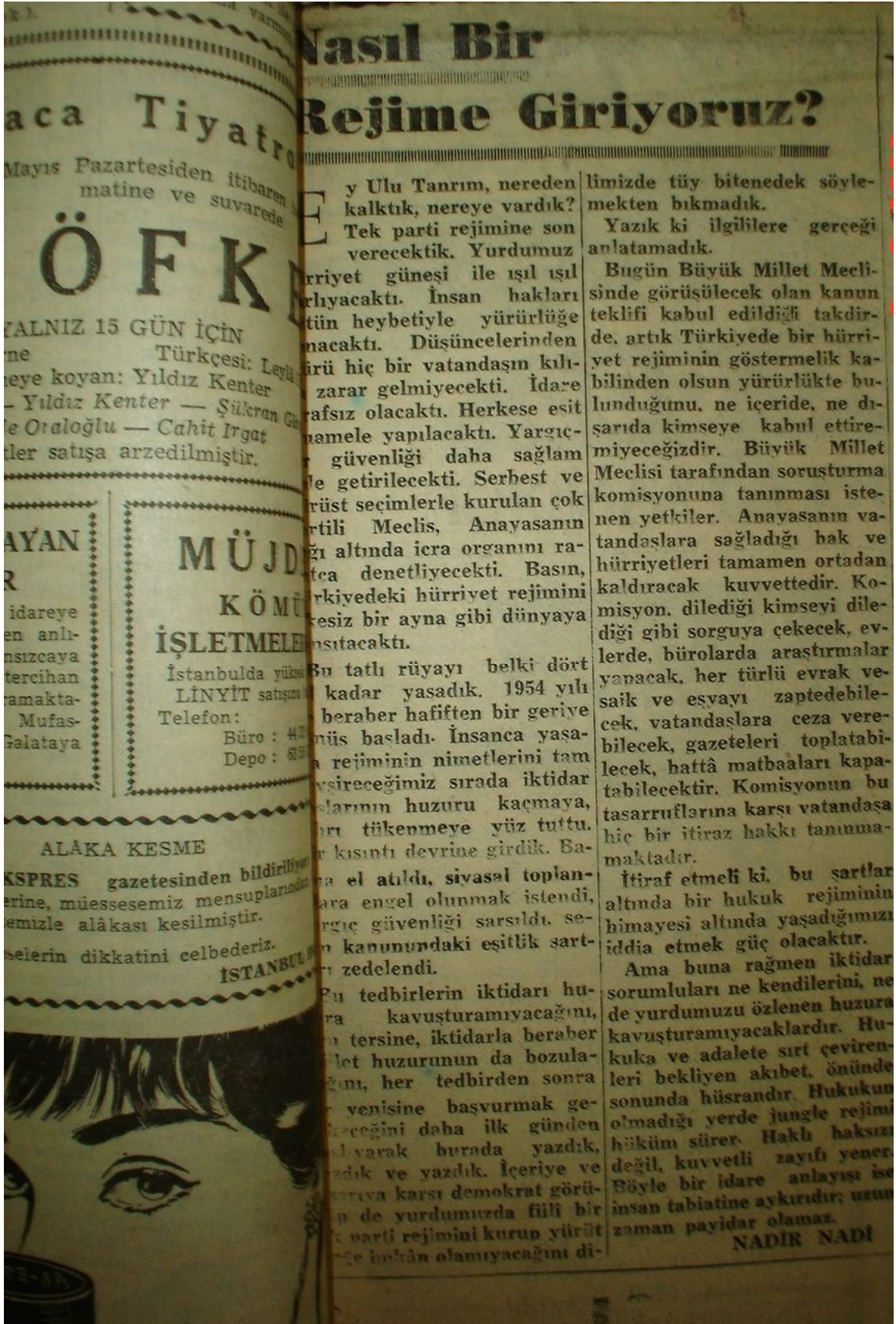
İzmit 27 «Kocaeli b... yer» (Arkadaşımız Ne... gil bildiriyor) — Koc... de Birinci Ordunun on... devam eden büyük ta... geç vakit sona ermişti... katta son sistem muh... ları kullanılmış ve t...

Celal An

Cumhur Ba Dış İşler

Ankara 27 (Telefon... hur Başkanı Celâl B... bahki İstanbul eksp... ze avdet etmiştir. Gar... Adnan Menderes, Bak... vekilleri, askerî, millî... kalabalık bir halk kü... dan karşılanan Cum... doğru Başbakanlığa... var. Başbakanlığa... dres. Samed Azoğlu

20 Ocak 1953 Amerikan yardımlarına ilişkin yazısı

Nasıl Bir

Rejime Giriyoruz?

aca Tiyatro

Mayıs Pazartesisden itibaren
matine ve suvarede

ÖFK

YALNIZ 15 GÜN İÇİN

Türkçesi: Leyla
Yıldız Kenter
— Yıldız Kenter — Şükran Güneş
— Oraloğlu — Cahit Irgat
eller satışa arz edilmiştir.

AYAN

R

idareye
en anlı-
sızcaya
tercihan
tamakta-
Mufas-
Galataya

MÜJDE KÖMÜR İŞLETMELE

İstanbulda yüksek
LİNYİT satışına
Telefon:
Büro : 44
Depo : 63

ALAKA KESME

KSPRES gazetesinden bildirili-
lerine, müessesemiz mensuplarımız
emizle alâkası kesilmiştir.
melerin dikkatini celb ederiz.
İSTANBUL

E y Ulu Tanrım, nereden
kalktık, nereye vardık?
Tek parti rejimine son
verecektik. Yurdumuz
hürriyet güneşi ile ışı-
lılıyordu. İnsan hakları
tüm heybetiyle yürürlüğe
gelmeye başlıyordu. Düşüncelerinden
birisi hiç bir vatandaşın kılı-
zarar gelmeyecekti. İdare
safsız olacaktı. Herkese eşit
hukukla yaklaşılacaktı. Yargı-
güvenliği daha sağlam
hale getirilecekti. Serbest ve
güvenli seçimlerle kurulan çok
partili Meclis, Anayasamızın
çerçevesi altında icra organını ra-
tında denetliyecekti. Basın,
Türkiyedeki hürriyet rejimini
güçsüz bir ayna gibi dünyaya
yansıtacaktı.

Bu tatlı rüyayı belki dört
yıl kadar yasadık. 1954 yılı
başından itibaren bir geriye
gidiş başladı. İnsanca yaşa-
ma rejiminin nimetlerini tam
kullanmadığımız sırada iktidar
kuvvetlerinin huzuru kaçmaya,
hürriyetin tükenmeye yüz tuttu.
Bu kısıntı devrine girdik. Ba-
şbakan el atıldı, siyasal toplan-
malarına engel olunmak istendi,
yargı güvenliği sarsıldı, se-
çim kanunundaki eşitlik şart-
ları zedelendi.

Bu tedbirlerin iktidarı hu-
zura kavuşturamayacağını,
hürriyet tersine, iktidarla beraber
huzurunun da bozulacağını,
her tedbirden sonra
hürriyetine başvurmak ge-
çerini daha ilk günden
kaybederek burada yazdık,
yazdık ve yazdık. İçeriye ve
dışarıya karşı demokrat görü-
şümüz de yurdumuzda fiili bir
tek parti rejimini kurup yürüt-
me imkân olamayacağını di-

limizde tüy bitenedek söyle-
mekten bıkmadık.

Yazık ki ilgililere gerçeği
anlatamadık.

Bugün Büyük Millet Meclisi-
sinde görüşülecek olan kanun
teklifi kabul edildiği takdirde,
artık Türkiyede bir hürriyet
rejiminin göstermelik ka-
bilinden olsun yürürlükte bu-
lunduğunu, ne içeride, ne dış-
arıda kimseye kabul ettire-
meyeceğizdir. Büyük Millet
Meclisi tarafından soruşturma
komisyonuna tanınması iste-
nen yetkiler. Anavasanın va-
tandaşlara sağladığı hak ve
hürriyetleri tamamen ortadan
kaldırarak kuvvettedir. Kom-
isyon, dilediği kimseyi dile-
diği gibi sorguya çekecek, ev-
lerde, bürolarda araştırmalar
yapacak, her türlü evrak ve-
saik ve eşyayı zapt edebile-
cek, vatandaşlara ceza vere-
bilecek, gazeteleri toplatabi-
lecek, hattâ matbaaları kapa-
tabilecektir. Komisyonun bu
tasarruflarına karşı vatandaşın
hiç bir itiraz hakkı tanınma-
maktadır.

İtiraf etmeli ki, bu şartlar
altında bir hukuk rejiminin
himayesi altında yaşadığımızı
iddia etmek güç olacaktır.

Ama buna rağmen iktidar
sorumluları ne kendilerini, ne
de yurdumuzu özlenen huzura
kavuşturamayacaklardır. Hu-
kuka ve adalete sırt çeviren-
leri bekliyen akıbet, önünde
sonunda hüsrandır. Hukukun
olmadığı yerde jungle rejimi
hüküm sürer. Haklı haksız
değil, kuvvetli zayıf yener.
Böyle bir idare anlayışı ise
insan tabiatına aykırıdır; uzun
zaman payidar olamaz.

NADİR NADİ

27 Nisan 1960 Darbeye Yaklaşıldıkça Artan Rejim ve Laiklik Yazılarından

Dönüm Noktası

Türk milleti dündenberi tarihinin yeni bir dönüm noktasına ulaştı. On yıl önce gerçekleş-tirdiğimizi sandığımız çok partili demokratik idare siste-minin zamanla nasıl soysuzlaşmaya başladığını bütün memleketsever vatandaşlar yakından görüyor ve bu hali önlemek için ilgilileri uyarmaya çalışıyorlardı. On yıllık siyasal tarihimizi sırası geldiği zaman inceleyecek olanlar önümüze her halde pek faydalı ibret dersleri sereceklerdir.

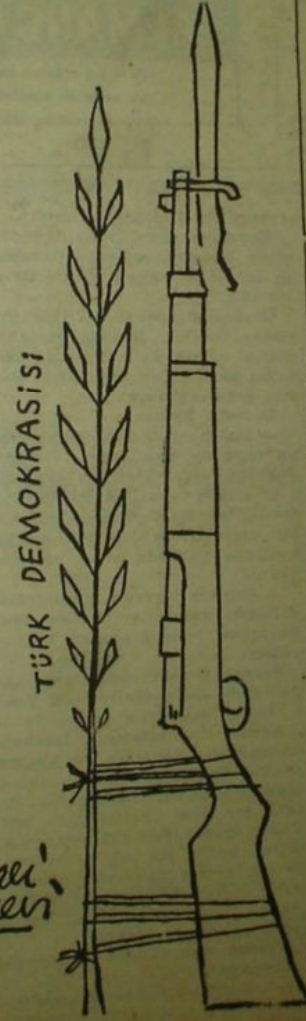
Simdilik şu kadarını söyleyebiliriz: 27 nisan 1960 günü Büyük Millet Meclisinde geçen olaylardan sonra genç demokrasimizin soysuzlaşması korkunç bir şekil almış, vatandaşları birbirine kirdiracak kanlı boğuşma ihtimalleri bütün dehşeti ile ufukta belirmisti. Olağanüstü yetkilerle kurulan Meclis Soruşturma Komisyonunun Anayasaya aykırı olduğu ilgili hukuk profesörlerimiz tarafından ittifakla söylendiği halde iktidar sorumluları tutukları yanlış yolu değiştirmeye lüzum görmediler. Böylece rakip bir siyasi partiden dâvacı görünen iktidar, aynı zamanda hâkim rolünü de üzerine almak istediğini açığa vurmuş oluyordu. Böylesine hukuk dışı bir durum memleketi nereye götürecekti? Milleti yegâne ve hakiki temsilcisi bildiğimiz Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını arka arkaya çıkardığı yayın yasaklarıyla milletten saklamakla, bu komisyon ve ona bu yetkileri veya direktifleri verenler, gerçekte, sülen ve hukukan bir hükümet darbesi yapmış olmuyorlar mı idi?

Bu karanlık ve karışık durum 27 nisandan 27 mayısa kadar günü gününe tam bir

ay sürdü. Millet, kendi Meclisinde, kendini temsil eden vekillerinin düşünce ve davranışlarını öğrenmek hakkından yoksun bırakılıyordu. Yurdumuzda olup biten olay-

NADİR NADİ

(Devamı Sa. 3, Sö. 5 de)

«Büyük Türk Ordusuna
ihaf.»
DESTEĞİMİZ!

Milli Birlik
maralı tebliği
Bazevki - Ad
Maliye Vekili
Kütahya yolunu
karaya getirilm
met erkani gi
almıştır. Say

— Arka

Ord. Prof.
Onar

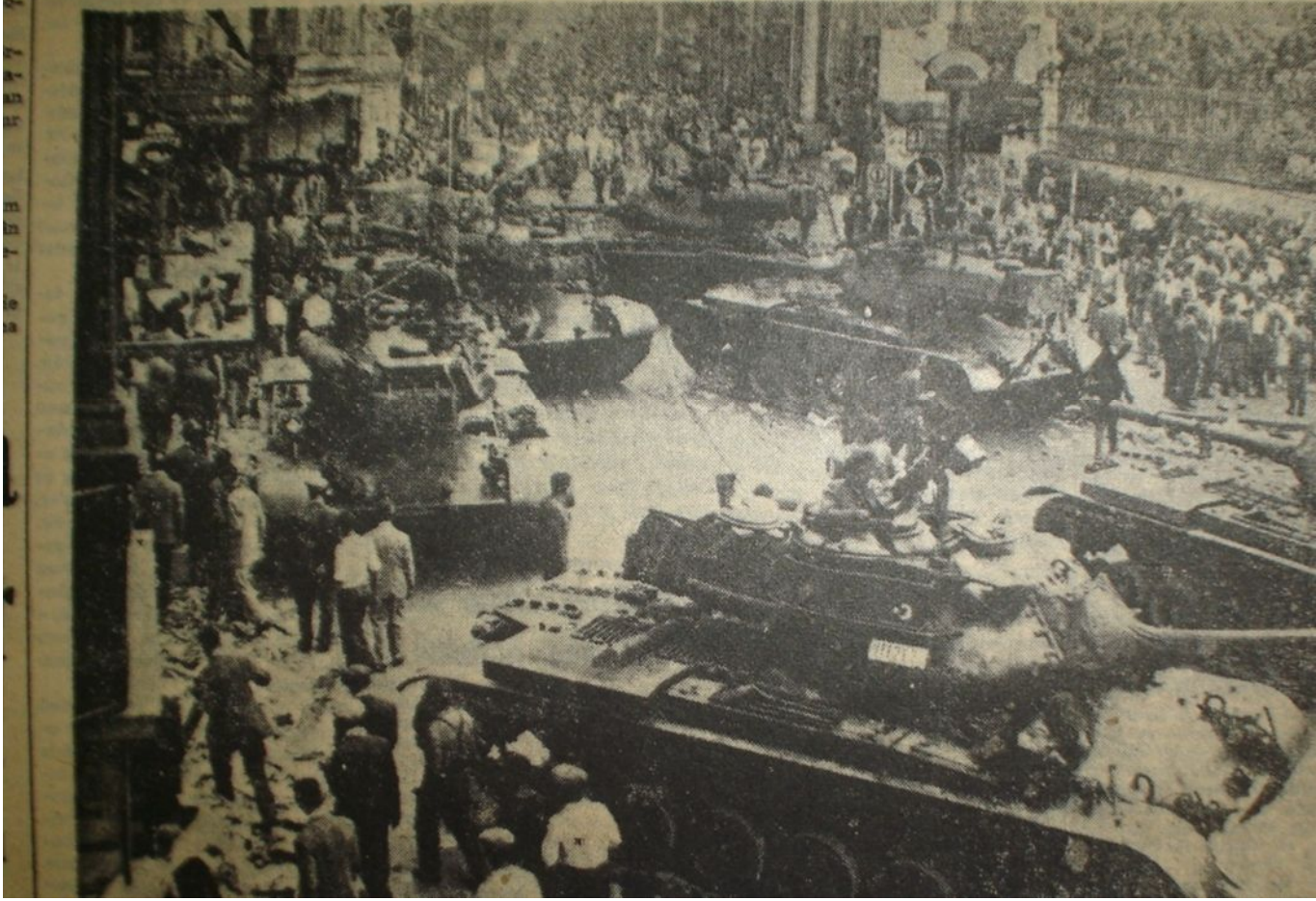
Bir yer Yeni siya

Istanbul C
kültesinin s
Birlik Kom
selelerini gö
bah asker
gitmişlerdir
Ankaraya
la: İstanbul
ve Hukuk
ku Ordinary
dik Sami O

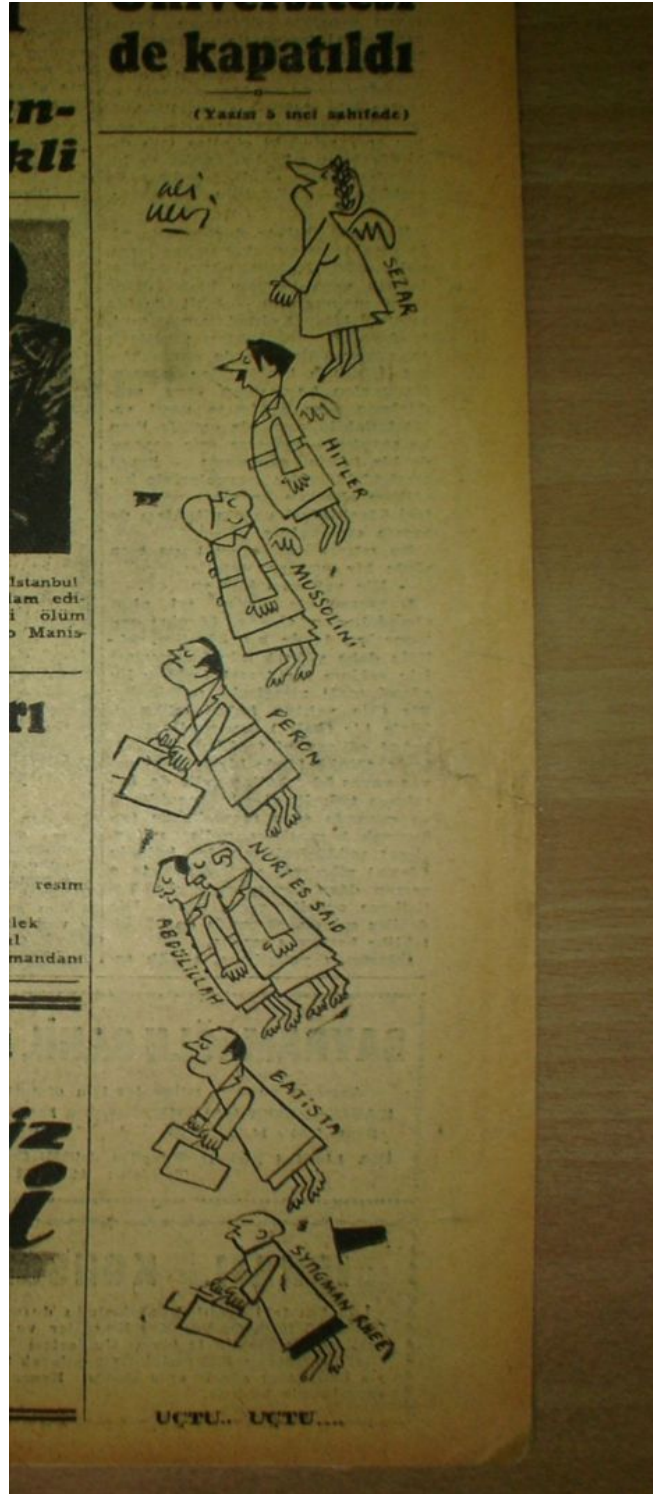
Mevl

B
Milli Birlik
maralı tebli
Türk dem
kalemleri il
dâleden çek
saya aykırı
edilmiş bu
mensupları
03 te tebliği

general Nureddin AKKOZ tayin edildi

6-7Eylül Olaylarından Sonra Taksim'deki Tanklar 8 Eylül 1955

Ali Ulvi'nin 30 Nisan 1960'da Çıkan Karikatürü

Nadir Nadi, 1981 Yılı

Yunus Nadi İle Mustafa Kemal Atatürk

11 Mayıs 1981 Cumhuriyet Gazetesi'nden Bir Fotoğraf